

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Ústav sociální práce

Rizikové faktory chování u dětí v pěstounské péči

Diplomová práce

Autor: Bc. Veronika Polášková

Studijní program: N6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce

Forma studia: kombinovaná

Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Truhlářová, Ph.D.

Hradec Králové, 2020

Zadání diplomové práce

Autor: Bc. Veronika Polášková

Studium: U17052

Studijní program: N6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce

Název diplomové práce: **Rizikové faktory chování u dětí v pěstounské péči**

Název diplomové práce AJ: Risk factors in behavior of children in foster care

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se zabývá problematikou rizikových faktorů u dětí, které vyrůstají v pěstounské péči. Teoretická část je zaměřena na náhradní rodinnou péči, konkrétně na výchovu dětí v pěstounské péči, rizikové faktory jejich chování a nejčastější problémy, se kterými se pěstouni při výchově těchto dětí setkávají. V empirické části práce bude využita kvalitativní výzkumná strategie, technika polostrukturovaného rozhovoru.

BUBLEOVÁ, Věduna, Alena VÁVROVÁ, Lucie VRÁNOVÁ a Jana FRANTÍKOVÁ. Základní informace o náhradní rodinné péči. Vyd. 1. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011, 1 CD-ROM. ISBN 978-80-87455-01-2. DISMAN, Miroslav. Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0139-7. FARMER, E., MOYERS, S. 2008. Kinship Care: Fostering Effective family and friends placements. London: Jessica Kingsley Publishers. GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 144 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1788-3. MATĚJČEK, Zdeněk. Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, 183 s. ISBN 80-7178-304-8. POKORNÁ, Věra. Poruchy chování u dětí a jejich náprava. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1993, 66 s. ISBN 8070666005. SOBOTKOVÁ, Veronika. Rizikové a antisociální chování v adolescenci. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4042-3. VYSKOČIL, Filip. Právní úprava náhradní rodinné péče v České republice. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, Praha. 2014.

Garantující pracoviště: Ústav sociální práce,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Truhlářová, Ph.D.

Oponent: doc. JUDr. Olga Sovová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 29.6.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením vedoucí diplomové práce a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Ústí nad Labem dne

Bc. Veronika Polášková

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Mgr. Zuzaně Truhlářové, PhD., za cenné rady a vstřícné vedení mé diplomové práce, především pak za její ochotu a trpělivost.

Abstrakt

POLÁŠKOVÁ, Veronika. Rizikové faktory chování u dětí v pěstounské péči. Hradec Králové, 2020. 81 s. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, Ústav sociální práce. Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Truhlářová, PhD.

Hlavním cílem této diplomové práce je na základě rozhovorů s pěstouny zjistit, s jakými nejčastějšími rizikovými faktory chování se u nezletilých dětí potýkají, jakou strategii při jejich řešení volí a jakou roli při jejich řešení hrají pracovníci oddělení sociálně-právní ochrany dětí. V teoretické části práce je vymezen termín náhradní rodinná péče, kam právě pěstounská péče spadá. Je zde podrobně popsán model pěstounské péče, jak by měla dle zákona vypadat, v jakých případech je vhodná a v jakých nikoliv. Dále je v práci hovořeno o rizikových faktorech pěstounské péče, a to jak z pohledu dítěte, tak i také z pohledu pěstouna. Závěr teoretické části tvoří kapitola, která je zaměřena na roli sociálního pracovníka oddělení sociálně-právní ochrany dětí a jeho kompetence. Pro empirickou část práce byla využita kvalitativní výzkumná metoda, technika polostrukturovaného rozhovoru. Vzhledem k faktu, že se odpovědi respondentů často shodovaly, mohla by tato práce být přínosem pro budoucí pěstouny a zároveň absolventy oboru sociální práce, kteří plánují svou kariéru směřovat právě na oddělení sociálně-právní ochrany dětí, konkrétně na oddělení náhradní rodinné péče, které se problematikou pěstounské péče zabývá.

Klíčová slova: rizikový faktor, pěstounská péče, opuštěné dítě, sociální pracovník, biologická rodina, výchova

Abstract

POLÁŠKOVÁ, Veronika. Risk factors in behaviour of children in foster care. Hradec Králové, 2018. 81 p. Diploma thesis. University of Hradec Králové, Philosophical fakulty, Institute of Social Work. Supervisor: Mgr. Zuzana Truhlářová, PhD.

The main aim of this diploma thesis is to find out, based on interviews with foster parents, what are the most common risk factors of behavior in minors, what strategy they choose to solve them and what role they play in solving them. The theoretical part defines the term substitute family care, where the foster care falls. There is a detailed description of the model of foster care, how it should look according to the law, in which cases it is suitable and in which not. The thesis also discusses the risk factors of foster care, both from the perspective of the child and from the perspective of the foster parent. The conclusion of the theoretical part consists of a chapter focusing on the role of a social worker in the department of social and legal protection of children and his competence. For the empirical part of the work was used qualitative research method, technique of semi-structured interview. Due to the fact that respondents' answers often coincided, this work could be beneficial for future foster parents and at the same time graduates of social work, who plan their careers to the department of social and legal protection of children, specifically to the department of foster care. issues of foster care.

Keywords: risk factor, foster care, abandoned child, social worker, biological family, upbringing

Obsah

ÚVOD	8
1 PROBLEMATIKA NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	10
1.1 ZÁKLADNÍ POJMY V SYSTÉMU NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	10
1.2 FORMY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	13
1.3 TYPY PĚSTOUNSKÉ PÉČE	16
1.4 PRÁVA A POVINNOSTI PĚSTOUNA	17
2 MOŽNÉ RIZIKOVÉ FAKTORY V PĚSTOUNSKÉ PÉČI Z HLEDISKA VÝCHOVY DÍTĚTE	21
2.1 OPUŠTĚNÉ DÍTĚ V PĚSTOUNSKÉ PÉČI	22
2.1.1 Biologická rodina	22
2.1.2 Etapy vývoje v souvislosti s potřebami dítěte v pěstounské péči	25
2.1.3 Osobnost dítěte v pěstounské péči	33
2.1.4 Chování dítěte v pěstounské péči	35
2.2 ROLE PĚSTOUNA	37
2.2.1 Důvody rozhodnutí stát se pěstounem	38
2.2.2 Proces zprostředkování a svěření dítěte do pěstounské péče	39
2.2.3 Příprava, čekání, první kontakt a převzetí dítěte	39
2.2.4 Zajištění pěstounské péče ze strany pěstounů	42
3 ROLE SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA Z POHLEDU RIZIKOVÝCH FAKTORŮ CHOVÁNÍ DĚTÍ V PĚSTOUNSKÉ PÉČI	44
3.1 POJETÍ SOCIÁLNÍ PRÁCE	44
3.2 ROLE SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA OSPOD	45
3.3 ROLE KURÁTORA PRO DĚTI A MLÁDEŽ Z POHLEDU RIZIKOVÝCH FAKTORŮ V PĚSTOUNSKÉ PÉČI	48
4 SHRNUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI	50
5 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	53
5.1 CÍL VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	53
5.2 PROCES TRANSFORMACE OTÁZEK	54
5.3 VOLBA METODOLOGICKÉHO RÁMCE	57
5.4 VÝBĚR A CHARAKTERISTIKA RESPONDENTŮ	58
5.5 ORGANIZACE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ A JEHO ETICKÁ HLEDISKA	59
5.6 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT	61
6 SHRNUJÍCÍ DISKUZE	81
ZÁVĚR	84
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	86
SEZNAM PŘÍLOH	91

Úvod

Téma diplomové práce jsem vybírala především ze dvou hlavních důvodů. Jedním z těchto důvodů je fakt, že v oblasti náhradní rodinné péče nebylo doposud provedeno mnoho výzkumných šetření a mám pocit, že je v tomto tématu stále možné získávat nové poznatky. Druhým hlavním důvodem pro výběr tohoto tématu je to, že jsem sama zaměstnána jako sociální pracovník oddělení sociálně – právní ochrany dětí, kdy se konkrétně zabývám právě problematikou náhradní rodinné péče. Téma je dle mého názoru velice zajímavé a tato práce by tak mohla být poutavá i pro čtenáře.

System náhradní rodinné péče je v České Republice již poměrně zaběhlým řešením při umístování dětí, které jsou vhodné pro začlenění do náhradní rodiny. Z veškerých statistik, které v této oblasti byly provedeny však vyplývá, že dětí, které by náhradní rodinu potřebovaly je podstatně více, než pěstounů a osvojitelů, kteří by byli ochotni takové děti do své péče přijmout.

Hlavním cílem této práce je zjistit a popsat čtenářům s jakými rizikovými faktory chování se pěstouni u dětí potýkají, jaké strategie při řešení těchto rizikových faktorů volí a jakou roli v jejich řešení hraje sociální pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Otázku vnímání sociálního pracovníka pěstouny považují za přínosnou, neboť je to v první řadě on, na koho se pěstouni s většinou svých problémů obrací. Sociální pracovník se potom na základě svých zkušeností, možností a kompetencí snaží nastalou situaci řešit, popř. rodinu odkazuje na jinou instituci, která se mu v dané situaci jeví jako vhodná, pro její řešení či vyřešení.

Práce je rozčleněna na dvě části – část teoretickou a část empirickou. V části teoretické se pokusím pouze okrajově nastínit problematiku náhradní rodinné péče, kdy popíšu, jaké formy v České Republice máme, podrobněji se pak zaměřím přímo na pěstounskou péči, která je hlavním předmětem této práce. V dalších teoretických kapitolách se pak budu věnovat rizikovým faktorům chování u dětí v pěstounské péči, a to jak z pohledu opuštěného dítěte, tak i z pohledu pěstouna. V neposlední řadě se v závěrečné kapitole teoretické části budu zabývat teoretickým ukotvením sociálního pracovníka orgánu sociálně-právní ochrany dětí a jeho role v rámci výkonu pěstounské

péče. V závěru teoretické části se v jedné kapitole pokusím o celé shrnutí teoretické části.

Na část teoretickou navazuje část empirická, tedy vlastní výzkumné šetření. V kapitole metodologie výzkumného šetření podrobně popíšu veškeré informace spojené s tímto šetřením, např. cíl šetření, proces získávání respondentů apod. Na základě provedeného šetření se zaměřím na zodpovězení hlavní výzkumné otázky a empirickou část zakončím diskusí k danému tématu.

V závěru celé práce se pokusím shrnout veškeré poznatky, které byly na základě vypracování této práce získány. Zhodnotím celou práci a její možný přínos pro čtenáře.

1 Problematika náhradní rodinné péče

Náhradní rodinná péče je péčí, která je určena dětem, které nemohou vyrůstat ve své vlastní rodině. Pouze malé procento těchto dětí však můžeme označit jako sirotky. Většinou se spíše setkáváme s tím, že tyto děti rodiče sice mají, ale ty se o ně z nejrůznějších důvodů nechtějí nebo nemohou starat. Velkou výhodou této péče je fakt, že děti nevyrůstají v ústavech, ale mají možnost vyrůstat právě v náhradní rodinné péči, tedy v rodinném prostředí, které rodinu nahrazuje a ve většině případů pozitivně ovlivňuje jejich budoucí psychosociální vývoj. (Matějček, 1999)

„Náhradní rodinná péče je forma péče, při které je dítě vychováváno náhradními rodiči přímo v jejich rodinách. Účelem je poskytnout dětem přechodnou či dlouhodobou péči v době, kdy se ocitají bez rodinného zázemí.“ (Vyskočil, 2014, s. 8)

Současná právní úprava dává náhradní rodinné péči přednost před péčí ústavní, nastane-li tedy situace, kdy dítě nemůže zůstat ve své biologické rodině, pracujeme jako první s variantou náhradní rodiny. Důležité je, aby změna pro dítě, které se ocitne mimo svou biologickou rodinu, byla co možná nejmenší. Právě z tohoto důvodu se vždy osoba pečující hledá nejprve v okruhu blízké rodiny, aby osoby, které budou dítě vychovávat nebyly pro dítě cizí. K variantě zprostředkování pěstounské péče z evidence zájemců, kteří jsou vedeni na krajském úřadu se tedy přechází až v případě, kdy není nikdo z blízkého okolí dítěte, kdo by byl ochoten se o dítě starat a převzít ho do své péče. (Bubleová, a kol., 2014)

Ústavní výchova by měla být nařízena v každém případě až jako varianta poslední, poté, co ověříme, že není nikdo z rodiny, kdo by byl schopný a ochotný o dítě pečovat a zároveň nemůže být využita žádná z forem náhradní rodinné péče. Předním zájmem a hlediskem sociálně – právní ochrany dětí je blaho dítěte. Jednou z nejrozšířenějších forem náhradní rodinné péče je pěstounská péče. (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí)

1.1 Základní pojmy v systému náhradní rodinné péče

V této úvodní podkapitole hodlám osvětlit základní pojmy, se kterými se pak v rámci celé práce budeme setkávat. Jedná se o pojmy náhradní péče, náhradní výchova dále osoba pečující, osoba v evidenci a pěstoun. Tyto pojmy spolu úzce souvisí, a

protože se v práci budou vyskytovat velice často, je dle mého názoru důležité si ne na začátku krátce vysvětlit.

V české legislativě bychom pojem *náhradní péče* hledali jen marně. V praxi se však s tímto termínem setkáváme dost často. Často se pod ním skrývají označení jako náhradní rodinná péče a náhradní výchovná péče. Právní úprava, kterou se sociální práce v České Republice řídí, upřednostňuje náhradní rodinnou péči před péčí ústavní, která by měla přijít na řadu až v posledním případě, po tom, co byly vyčerpány všechny ostatní možnosti. (Dvořák, 2007)

Pojem *náhradní výchova* už je v literatuře definován konkrétněji. „*Náhradní výchovu je možno definovat jako vícero samostatně uspořádaných, na sebe navazujících a vzájemně se podmiňujících dočasných opatření, která nahrazují osobní péči o nezletilé dítě v případech, kdy rodiče ji nezabezpečují anebo zabezpečit nemohou.*“ (Vyskočil, 2014, s.8)

Osobou pečující rozumíme fyzickou osobu, která je zodpovědná za výchovu dítěte. Tato osoba byla soudem ustanovena pěstounem či poručníkem nezletilého dítěte. S pojmem osoba pečující se nejčastěji setkáváme v rámci uzavírání dohod o výkonu pěstounské péče, o kterých ještě bude zmínka v následujícím textu. Tato osoba kromě svých práv získává také určité povinnosti, konkrétně se jedná např. o povinné vzdělávání pěstounů či fakt, že musí pravidelně podávat zprávu soudu o průběhu výkonu pěstounské péče. Práva a povinnosti osoby pečující určuje soud. (Bubleová, a kol., 2014)

Ruku v ruce s pojmem osoba pečující jde pojem *osoba v evidenci*. Osoba v evidenci je opět fyzická osoba, která je vedena v evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči či pěstounskou péči na přechodnou dobu. Tato evidence je zpracovávána a vedena Krajským úřadem.¹

V souladu se zákonem o sociálně právní ochraně dětí je s pěstounem uzavřena dohoda o výkonu pěstounské péče. „*Obecní úřad obce s rozšířenou působností, v jehož obvodu má trvalý pobyt osoba pečující nebo osoba v evidenci, navrhne této osobě uzavření dohody o výkonu pěstounské péče, která upraví podrobnosti ohledně výkonu práv a povinností.*“ (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí)

---

¹ MPSV Dohody o výkonu pěstounské péče. [online]. Dostupné: <http://www.mpsv.cz/cs/14503#2>

V zákoně o sociálně právní ochraně dětí se v souvislosti s dohodami o výkonu pěstounské péče dozvíme, že pokud osoba pečující či osoba v evidenci neuzavře dohodu s příslušným obecním úřadem obce s rozšířenou působností, může tuto dohodu uzavřít s obecním úřadem, v jehož obvodu nemá trvalé bydliště, krajským úřadem anebo pověřenou osobou. Učinit tak osoba pečující může pouze se souhlasem obecního úřadu obce s rozšířenou působností, která tento souhlas udělí na základě kopie návrhu dohody, který je obecnímu úřadu zaslán právě obecním úřadem, krajským úřadem či pověřenou osobou, se kterou je dohoda uzavírána. (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí)

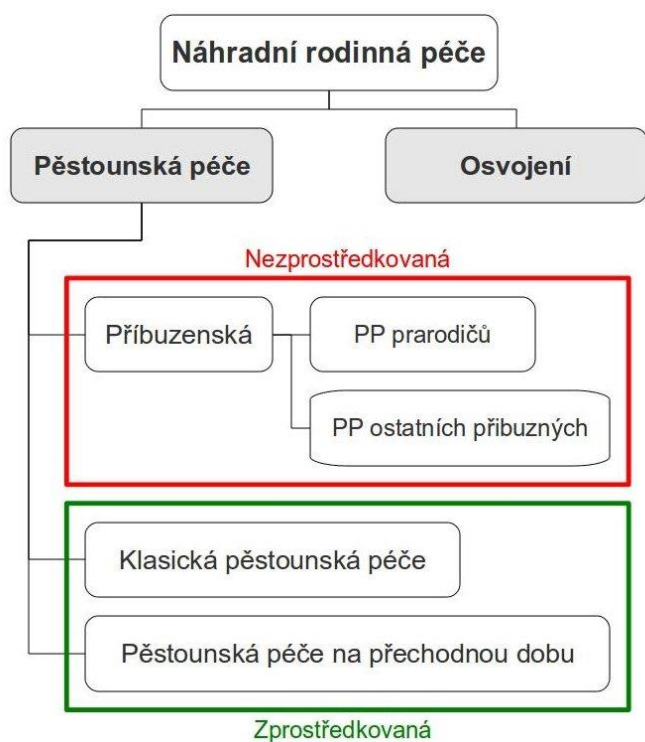
„Dohody o výkonu pěstounské péče jsou zcela novým dokumentem, kterým se upravují práva a povinnosti pěstounů, jež jsou specifikovány dle konkrétních potřeb dítěte a rodiny.“ (Vyskočil, 2014, s.6)

Posledním pojmem, který v rámci práce považuji za důležitý, je pojem *pěstoun*. V zákoně je tento pojem definován jako osoba, která skýtá záruku řádné péče o nezletilého jedince. Tato osoba také musí mít trvalý pobyt na území České republiky a zároveň musí se svěřením dítěte do pěstounské péče souhlasit. Velice laicky řečeno, pěstounem rozumíme osobu, o které bylo v rámci soudního jednání pravomocně rozhodnuto jako o osobě, která bude zajišťovat péči nezletilému dítěti, kdy bude také zodpovědná za jeho výchovu a zároveň této osobě budou vypláceny dávky pěstounské péče. I přes finanční kompenzaci by však hlavní motivací pěstouna měl být dobrý pocit z toho, že může zajistit kvalitní život dítěti, které by jinak bylo umístěno v ústavním zařízení. Pěstoun je pro výkon pěstounské péče velice důležitým jedincem, neboť bez něj by pěstounská péče nemohla být vykonávána. Důležitou roli pěstouna definuje Kovařík: *„Jednou z hlavních zásad náhradní rodinné péče je, že v nejlepším zájmu dítěte je mimo jiné to, aby o něm a o jeho rodině (biologické, ale i náhradní) rozhodovali lidé, kteří ho znají osobně, dobře a současně obě strany – dítě a případní náhradní rodiče.“* (Kovařík, 2004, s.120) Pěstounem může být jak jedinec, tak např. i manželský pár – v té chvíli hovoříme o společné pěstounské péči. (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník)

1.2 Formy náhradní rodinné péče

V následující kapitole vyjmenuji a pouze velice krátce nastíním základní formy náhradní rodinné péče, které existují a jsou upraveny zákonem č. 89/2012 Sb., tedy občanským zákoníkem. Hovoříme-li o náhradní rodinné péči, hovoříme tedy vlastně o veškerých formách mimoústavní péče. Mezi základní formy této péče řadíme osvojení, pěstounskou péči, poručenství a péči jiné fyzické osoby. (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník)

Rozdělení lze také vidět na přiloženém obrázku.

Obrázek č. 1 – Náhradní rodinná péče

zdroj: <http://www.pestounska-pece.cz/content/pestounska-pece>

Ze schématu je patrné, že osvojení stojí na stejné úrovni jako pěstounská péče, která se následně ještě dělí. Osvojení lze často chápat jako „nejlíbivější“ formu náhradní rodinné péče, v podrobnějším popisu uvedu i proč. Osvojit dítě však není možné ve všech případech, a proto je nutné využívat také ostatních forem náhradní péče, které jsou mnohdy okolím přijímány negativně.

Jednou z nejčastějších a nejrozšířenějších forem náhradní rodinné péče je *osvojení*. Osvojením se dle Nového Občanského zákoníku rozumí přijetí cizí osoby za vlastní. Výše v textu jsem osvojení popsala jako "nejlíbivější" formu náhradní rodinné péče. Mimo jiné je to především z toho důvodu, že v případě osvojení jsou do rodného listu dítěte zapsáni adoptivní rodiče a dítě také získává příjmení adoptivních rodičů. Nezletilé dítě tedy v nízkém věku často vůbec netuší, že rodiče adoptivní nejsou zároveň rodiči biologickými. Tato skutečnost je považována za pozitivní především v době povinné školní docházky, kdy se např. u pěstounské péče můžeme setkat s častou šikanou a výsměchem spolužáků, neboť všichni ví, že nezletilé dítě není v péči rodičů a tato situace pro děti školou povinné není situací standartní a už vůbec ne situací příjemnou či žádoucí. Při osvojení se osvojitelé stávají rodiči osvojence – mají k nezletilému rodičovskou zodpovědnost a zároveň mají stejná práva a povinnosti jako kdyby byli rodiči biologickými. (Bubleová, 2014) Důležitou informací, která je součástí nového občanského zákoníku je to, že osvojitelé jsou v současné době povinni informovat osvojence o skutečnosti osvojení, jakmile se to bude jevit vhodné, nejpozději však do zahájení školní docházky. O osvojení rozhoduje soud na základě podaného návrhu. Jednou ze základních podmínek pro osvojení dítěte je dle občanského zákoníku např. přiměřený věkový rozdíl mezi osvojenцем a osvojitelem. V souvislosti s osvojením hovoříme také o utajení osvojení, kdy jsou veškeré informace spojené s osvojením utajeny před původní rodinou dítěte. Tyto informace mohou být odtajněny pouze ve výjimečných případech, a to pouze z velice závažných důvodů. (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník) Ve chvíli, kdy soud rozhodne o osvojení dochází u dítěte i rodičů k podstatným změnám, kdy se však tyto změny netýkají pouze poměrů mezi biologickými rodiči, osvojitelem a dítětem, ale také mnohých dalších aspektů, se kterými se aktéři v průběhu života potýkají. (Hrušáková a kol., 2017)

Za druhou z nejčastějších forem náhradní rodinné péče lze považovat *pěstounskou péči*. Pěstounskou péčí se budu podrobněji zabývat v následujících kapitolách a podkapitolách této práce. Velice stručně lze o pěstounské péči hovořit jako o formě náhradní rodinné péče, kdy pěstoun o dítě pečuje a zároveň odpovídá za jeho výchovu.

„Pěstounská péče je cesta, jak poskytnout život v rodině dětem, které nemohou žít se svými vlastními rodiči. na celém světě pěstounské rodiny otevírají svá srdce dětem, které to potřebují, a sdílejí s nimi společný život.“ (IFCO, 2005)²

Hlavní odlišností od osvojení je z právního hlediska fakt, že mezi pěstounem a dítětem nevzniká vztah jako mezi biologickými rodiči a dítětem. Pěstoun dítě zastupuje a spravuje jeho záležitosti jen v běžných věcech a nemá k dítěti vyživovací povinnost. V rámci pěstounské péče rodičům nezaniká vyživovací povinnost k dětem, výživné jsou však povinni hradit k rukám Úřadu práce, který pěstounům vyplácí dávky pěstounské péče. (www.nahradnirodina.cz)

Další z forem náhradní rodinné péče je *péče jiné fyzické osoby*. Tato forma péče je často využívána v případech, kdy se jedná o péči v rámci rodinných příslušníků. Soud často rozhodne o péči jiné fyzické osoby ve chvíli, kdy péči o nezletilé dítě zajišťují prarodiče. Hlavním rozdílem mezi péčí jiné fyzické osoby a pěstounskou péčí je to, že pokud má babička ve své péči nezletilého vnuka, nepobírá dávky pěstounské péče, pouze si může zažádat o přídavek na dítě, má-li na něj nárok a dále je rodičům stanoveno výživné, které by na nezletilé dítě měli hradit. Velice často se můžeme setkat s tím, že právě babičky žádají o svěření dětí do pěstounské péče, aby jim mohly být vypláceny dávky pěstounské péče, v těchto věcech však soudy návrhy převážně zamítají, neboť i prarodiče dle zákona mají ke svým vnoučatům vyživovací povinnost. V případě péče jiné fyzické osoby, nemají osoby, které o nezletilé děti pečují, práva ani povinnosti rodičů. Mohou rozhodovat pouze o běžných věcech, pro závažná rozhodnutí, která by mohla ovlivnit budoucí život dítěte, je třeba souhlas biologických rodičů – pokud je možné je dohledat jejich podpis pro konkrétní souhlas zajistit. Pokud to možné není, rodiče jsou neznámého pobytu, nebo souhlas k úkonu dát odmítají, může za ně tento souhlas udělit soud. Ve věci však musí proběhnout soudní jednání. (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník) Pokud však soud nerozhodne jinak, rodiče jsou i nadále zákonnými zástupci, stejně jako jim je ponechána jejich rodičovská odpovědnost. (Novotný a kol., 2017)

Méně obvyklou formou náhradní rodinné péče je *poručenství*. Za méně obvyklou formu je poručenství považováno proto, že aby mohl být dítěti jmenován poručník, musí být splněna podmínka toho, že rodiče nezletilého dítěte buď zemřeli

---

² IFCO. What is foster care? International Foster care Organisation. [Online] 2019. [Cit. 2019-11-03]. Dostupné z: <<http://www.ifco.info/foster-carers/what-is.foster-care>>

anebo jsou ze závažných důvodů soudem zbaveni rodičovské odpovědnosti. Ve chvíli, kdy je některá z těchto podmínek naplněna, dítě se tak stává bezprizorním a je nutné, aby mu byl ustanoven poručník, který veškerou péči o něj zajistí. Poručník má vůči dítěti stejná práva a povinnosti jako jeho rodič. Čím se však poručník od rodiče liší je fakt, že k dítěti nemá vyživovací povinnost. (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník)

1.3 Typy pěstounské péče

V předešlé podkapitole bylo hovořeno převážně o dlouhodobé pěstounské péči, která je nejčastější formou, se kterou se můžeme setkat. Existují však také další formy. Opakem dlouhodobé pěstounské péče je pěstounská péče na přechodnou dobu, někdy ji v literatuře můžeme najít také jako profesionální pěstounskou péči. Zezulová (2012, s. 174) popisuje pěstounskou péči na přechodnou dobu jako *„dočasnou péči o děti, u kterých je vysoká pravděpodobnost rychlého trvalého řešení – buď v dlouhodobé formě náhradní rodinné péče (osvojení, popř. dlouhodobé pěstounské péče), nebo návratu do původní rodiny.“*

Nožířová (2012) dělí pěstounskou péči na přechodnou dobu na péči ranou, kterou považuje za nejrozšířenější a péči akutní. Péče akutní zajišťuje péči o dítě pouze na dobu nezbytně nutnou, a to v případech, kdy se dítě ocitlo bez rodičů náhle – např. v případě jejich nečekané hospitalizace. Péče raná je poskytována novorozencům, kteří z porodnice nejsou předáni do ústavního zařízení, nýbrž právě k přechodným pěstounům. U těchto dětí je velká pravděpodobnost, že budou v nejbližší době osvojeny, a proto jsou předávány právě do pěstounské péče na přechodnou dobu, která supluje funkce rodiny pouze na přechodnou dobu. V rámci novelizace zákona, která je účinná od 1.1.2013 se celkový počet profesionálních pěstounů velice zvýšil, neboť jsou nyní pěstouni hmotně zajištěni i podobu přípravy, která je velice náročná. Před novelou se hmotné zabezpečení týkalo jen těch profesionálních pěstounů, kteří zrovna pečovali o nezletilé dítě. (Čápová, 2014)

Pěstounskou péči lze rozdělovat z hlediska několika různých aspektů. V předchozích řádcích jsme si pěstounskou péči rozdělili dle délky trvání. Lze ji však dělit také podle počtu svěřených nezletilých dětí a pěstounů či podle vztahu, který mezi sebou dítě a pěstoun mají.

Dle počtu svěřenců a pěstounů dělíme pěstounskou péči na individuální, kterou si můžeme představit jako běžnou rodinu, a to také tak, že rodina nemusí být úplná. Opakem péči individuální je pěstounská péče skupinová, která je realizována v SOS vesničkách. Jedná se o místo, kde žijí ženy – profesionální pěstounky, které se starají o větší počet dětí. Hlavním rozdílem je tedy často hlavně počet sourozenců.

Z hlediska vztahu mezi dítětem a pěstounem můžeme pěstounskou péči dělit také na příbuzenskou a nepříbuzenskou. Hlavní specialitou dlouhodobé příbuzenské pěstounské péče je fakt, že pěstouni nejsou povinni projít procesem zprostředkování pěstounské péče na krajském úřadě. Samy si tak mohou k soudu podat návrh na svěření nezletilého dítěte do pěstounské péče a soud a základě zjištěných informací rozhodne, zda dítě do příbuzenské pěstounské péče svěřit či nikoliv. Pěstounskou péči nepovažujeme za zprostředkovanou, jestliže návrh na svěření dítěte do pěstounské péče podal právě příbuzný dítěte či osoba blízká. V opačných případech pěstounskou péči zprostředkovává krajský úřad, který vede evidenci dlouhodobých pěstounů. (Hrušáková a kol. 2014) Svoje rozhodnutí soud činí mimo jiné také na základě zprávy OSPOD, kterou soudu podává právě klíčový pracovník OSPOD, který v rodině provádí sociální šereň a je s rodinou v kontaktu ještě před soudním jednáním.

1.4 Práva a povinnosti pěstouna

Jednou z nejčastějších forem náhradní rodinné péče, se kterou se můžeme setkat je právě pěstounská péče. Jedná se o druhou základní formu náhradní rodinné péče. Tato forma je využívána především v případech, kdy o dítě nemůže pečovat žádný z rodičů. Dítě je svěřeno do pěstounské péče po dobu, po kterou existuje překážka, která brání rodičům, aby se o dítě starali oni. Práva a povinnosti osoby pečující jsou stejně, jako pěstounské dávky, legislativně upraveny. (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník)

Pěstounská péče je zvláštní formou státem řízené a kontrolované náhradní rodinné výchovy, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali. Dítě se svěřuje do péče jedince nebo manželské dvojice. Pěstouni mají právo rozhodovat o běžných věcech dítěte, k výkonu mimořádných záležitostí žádají souhlas rodičů, případně za ně rozhodnutí vydává soud. Pěstounská

péče může být také zrušena v době jejího trvání rozhodnutím soudu. (Matějček, 1999, s.35)

Legislativní rámec pěstounské péče

Práva a povinnosti pěstounů upravuje zákon o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Ve stejném zákoně jsou také upraveny pěstounské dávky, o kterých se zmíním v následující podkapitole. Jednotlivé formy náhradní rodinné péče obecně jsou upraveny v rodinném právu občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. V neposlední řadě považuji za důležité zmínit Úmluvu o právech dítěte, přijatou OSN v roce 1989, jedná se o dokument, který taktéž upravuje práva dítěte. Již zmíněný zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí upravuje např. to, jak často a v jakém rozsahu by se pěstouni měli účastnit povinného vzdělávání, upravuje právo biologických rodičů na styk s dítětem či možnost pěstounů využívat pomoc odborníků, kterými jsou např. psychologové či terapeuti. (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí)

Dávky pěstounské péče

Jedním z hlavních specifíků pěstounské péče je to, že pěstouni pobírají dávky státní sociální podpory – tzv. dávky pěstounské péče. V určitých případech můžeme tuto finanční podporu vnímat jako motivaci k pěstounství. Pokud tato motivace u žadatelů o pěstounskou péči převažuje, je vhodné žadatele pro pěstounskou péči nedoporučit. (Škoviera, 2007)

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí prošel v roce 2018 novelou, díky které došlo k významným změnám v oblasti dávek pěstounské péče, kdy se jednalo především o zvýšení částek vyplácených pěstounským dávkám. Jednotlivé pěstounské dávky jsou v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí rozděleny následovně:

Příspěvek při převzetí dítěte

Nárok na příspěvek při převzetí dítěte náleží osobě pečující, která převzala dítě do pěstounské péče. Jedná-li se o totéž dítě, vyplácí se příspěvek pouze jednou, nikoli opakovaně. Jedná se o jednorázovou dávku, která se odvíjí od věku dítěte.

- a) Dítě do 6 let – 8.000,- Kč
- b) Dítě od 6 let do 12 let – 9.000,- Kč
- c) Dítě od 12 let do 18 let – 10.000,- Kč

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte má nezletilé nezaopatřené dítě, které bylo svěřeno do pěstounské péče. Tento příspěvek je vyplácen osobě pečující. Nárok na vyplácení tohoto příspěvku je zachován i po zletilosti dítěte, nejdéle však do dvacátého šestého roku věku. Jedná se o dávku, která je vyplácena měsíčně a stejně jako dávka předchozí, se příspěvek na úhradu potřeb dítěte odvíjí od jeho věku.

- a) Dítě do 6 let – 4.500,- Kč
- b) Dítě od 6 let do 12 let – 5.500,- Kč
- c) Dítě od 12 let do 18 let – 6.350,- Kč
- d) Dítě od 18 let do 26 let – 6.600,- Kč

Odměna pěstouna

Nárok na odměnu pěstouna vzniká osobě pečující a osobě v evidenci. Nárok má také osoba pečující a osoba v evidenci, jestliže nezaopatřené dítě, které jim bylo svěřeno do péče, nemá po dosažení zletilosti nárok na úhradu potřeb dítěte, vzhledem k tomu, že požívá důchod z důchodového pojištění a výše tohoto důchodu je stejná nebo vyšší než uvedený příspěvek.

Pokud jsou sobou pečující nebo osobou v evidenci oba manželé, jedná se o společnou pěstounskou péči a odměna pěstouna je vyplácena pouze jednou. Jedná se o dávku, která je vyplácena měsíčně. Výše odměny pěstouna se odvíjí od počtu dětí, které jsou mu svěřeny do péče.

- a) Je-li pečováno o 1 dítě – 12.000,- Kč
- b) Je-li pečováno o 2 děti – 18.000,- Kč
- c) Je-li pečováno o 3 děti, je-li pečováno alespoň o jedno dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo ve stupni III (těžká závislost) nebo ve stupni IV (úplná závislost) – 30.000,- Kč
- d) Jde-li o osobu v evidenci, a to i v případě, že nepečuje o žádné dítě – 20.000,- Kč

Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla

Nárok na příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla má osoba pečující, která má v pěstounské péči nejméně tři děti nebo má nárok na odměnu pěstouna z důvodu péče o tři děti, včetně zletilých nezaopatřených dětí, jež zakládají osobě pečující nárok na odměnu pěstouna, pokud zakoupila osobní motorové vozidlo nebo zajistila nezbytnou celkovou opravu motorového vozidla, kdy však toto vozidlo nevyužívá pro svou výdělečnou činnost. Výše příspěvku na zakoupení motorového vozidla činí 70% pořizovací ceny vozidla, nebo prokazatelných výdajů na opravy – nejvýše však 100.000,- Kč. Součet těchto příspěvků poskytnutých osobě pečující v období posledních deseti kalendářních let nesmí přesáhnout 200.000,- Kč.

Příspěvek při ukončení pěstounské péče

Nárok na příspěvek při ukončení pěstounské péče má fyzická osoba, který byla ke dni dosažení zletilosti v pěstounské péči, a to ke dni zániku nároku této osoby na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Výše příspěvku činí 25.000,- Kč, kdy se jedná o jednorázový příspěvek.

(Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí)

2 Možné rizikové faktory v pěstounské péči z hlediska výchovy dítěte

Zásadním významem pěstounské péče je poskytnout pomoc dítěti, které se sledem událostí dostalo do situace, kdy nemůže být vychovááno ve vlastní rodině. V tuto chvíli je nutné najít rodinu novou, takovou, která bude nejlépe odpovídat potřebám jedince, ale také rodiny, do které je dítě umísťováno. Forma pěstounské péče je jednou z nejčastěji využívaných forem náhradní rodinné péče, a to především proto, že je to pro nezletilé dítě nejméně zatěžující. Ve chvíli, kdy dítě nemůže být osvojeno náhradními rodiči, či není rodina, která by si dítě vzala do péče jiné fyzické osoby či do pěstounské péče, je nařízena ústavní výchova a dítě je umístěno do ústavního zařízení jako je např. Kojenecký ústav nebo Dětský domov.

Každý člověk na světě je jiný, má nejen jiné genetické predispozice, ale také jiné potřeby a zvyklosti, které vznikají již od dětství a v průběhu života se mění podle nejrůznějších faktorů, které na nás působí. Nejde tedy jen o genetickou informaci, ale také o to, kdo a jak nás vychovává, jakými lidmi se obklopujeme apod. V případech rodinné pěstounské péče se nesetkáváme s odborným prověřováním pěstounů Krajským úřadem, v profesionální pěstounské péči však pěstouni prochází odborným posouzením a výběr vhodného dítěte pro vhodnou rodinu je důležitou součástí práce odborníků.

Ideálním stavem fungující pěstounské péče je stav, kdy všichni zúčastnění aktéři spolupracují na zdárném chodu rodiny, do které bylo dítě umístěno. Dítě je spokojené a šťastné, přesně vyhovuje představám náhradních rodičů a naopak. Pěstouni se pravidelně vzdělávají a plní veškeré povinnosti, spojené s výkonem pěstounské péče. Stát, zastoupený sociálním pracovníkem, v takovýchto případech do rodiny dochází pouze na běžné pravidelné šetření v domácnosti, a to dvakrát do roka. Rodina si veškeré své potřeby dokáže uspokojit sama, vlastní iniciativou, případně využívá síť služeb k tomu určenou. Realita soužití v pěstounské péči se však od tohoto ideálu diametrálně liší. K tomu, abychom si udělali obrázek o funkčnosti pěstounské péči v České republice nám často stačí vlastní zkušenost či informace, které získáváme ze sdělovacích prostředků. Pěstouni velice často neplní své povinnosti a rodiny se potýkají s rizikovými faktory, na které můžeme nahlížet ze dvou úhlů pohledu – z pohledu dětí a z pohledu náhradních rodičů. (Příručka Já pěstoun, 2018)

Veškeré lidské projevy chování a osobnostní rysy mohou ovlivnit průběh pěstounské péče, a proto je důležité se těmito faktory zabývat, pojmenovat je a reagovat na ně, aby bylo možné jejich výskyt a vliv na pěstounskou péči eliminovat.

2.1 Opuštěné dítě v pěstounské péči

Opuštěné dítě definujeme jako dítě, které se ne vlastní vinou ocitlo mimo vlastní rodinu a není zde naděje, že by se tato situace měla v nejbližší době změnit. Jak již bylo uvedeno v předchozím textu, jedná se o důsledek, který vychází z chování a konání biologických rodičů, kteří se o dítě z různých důvodů nemohou, nechťejí či nedokáží postarat a nejsou tak schopni zajistit jeho zdravý fyzický, psychický a sociální vývoj. Pro společnost je žádoucí, aby s tímto problémem bylo naloženo co nejšetrněji v souvislosti s dítětem. Z hlediska pěstounské péče se jedná o děti, které vyžadují dlouhodobou a kontinuální individuální výchovu, která je uskutečněna právě v prostředí náhradní rodiny. (Matějček, 2002)

Ona samotná „opuštěnost“ dítěte je spouštěčem potencionálních rizikových faktorů v následujícím životě dítěte. Dítě často přemýšlí nad tím, proč bylo opuštěno a proč nemůže vyrůstat v biologické rodině, tak, jako je tomu u většiny jeho vrstevníků. Tyto okolnosti, spojené s odtržením od biologické rodiny mohou v mnoha případech ovlivnit psychický, fyzický i sociální vývoj dítěte. S ohledem na věk dítěte se můžeme kdykoliv v průběhu jeho života setkat s dopady deprivace, která je způsobena nefunkčností biologické rodiny jedince. (Dítě v systému náhradní rodinné péče, 2008)

2.1.1 Biologická rodina

„Je udivující, jak bezvýhradně umí děti milovat. Dítě miluje svého rozvedeného otce, ačkoli si ho od svého narození už nepamatuje. Miluje svou matku, ačkoli na ni otec a prarodiče nadávají a ona proto pije. mluví-li dítě o svých rodičích zle, potom jenom proto, že převzalo manýry dospělých. Čistě dětské srdce je láska sama.“ (Prekopová, 2001, s.76)

V literatuře se můžeme setkat s několika různými definicemi pojmu rodina. Všechny tyto definice se však vzájemně prolínají a doplňují. Rodina je definována různými autory, z různých úhlů pohledu a různých vědních disciplín.

„Rodina je společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí.“ (Hartl, Hartlová, 2015, s. 512) Vágnerová (2010) definuje rodinu jako „nejsoukromější lidskou skupinu“ a za přínosnou definici pro tuto práci považují také Nakonečného definici rodiny, který jí popisuje jako „společenskou instituci tvořící důležitý stavební kámen lidské společnosti“ (Nakonečný, 2009, s.292)

I přesto, že je každá z definic rodiny odlišná, je z každé z nich zřejmé, že se jedná o velice specifickou instituci, jejíž zastoupení je v lidské společnosti velice důležité. Jde v podstatě o první sociální skupinu, která dítě obklopuje ihned po jeho narození. V biologické rodině dítě získává důležité sociální dovednosti, které později používá v budoucím životě. Rodina dítěti prostřednictvím výchovy předává hodnoty, které jsou pro jeho vývoj nepostradatelnou součástí.

Funkční rodina funguje na principech jako je vzájemná tolerance, podpora, důvěra a láska. Tyto principy však v současné době často nejsou naplňovány a rodina tak neplní své základní funkce, jako jsou funkce reprodukční, socializační či ekonomická. Důsledkem neplnění těchto funkcí jsou právě nefunkční rodiny, které selhávají a děti z těchto rodin jsou nejčastěji umísťovány do náhradní rodinné péče. (Průcha, 2009)

Ať už bereme v potaz rodinu biologickou či rodinu náhradní, lze obecně říci, že se jedná o nejpřirozenější prostředí pro výchovu každého dítěte. (Vágnerová, 2012) Pro dítě je velice důležité někam patřit a mít domov. Domov je pro dítě jistotou. Je místem, kde se dítě cítí v bezpečí, ochráněno před veškerými negativními vlivy okolí. Domov vnímá dítě jako místo, kde na něj čekají ostatní členové domácnosti, zpravidla rodiče a sourozenci. (Matějček, 2017)

Chvála a Trapková (2008) definují dvě pojetí vztahů, a to vztahy vrozené a vztahy získané. Vztahy vrozené jsou dané, nemůžeme si je vybrat, neboť se do nich rodíme. Za vztahy dané lze považovat právě biologickou rodinu. Vztahy získané si vybrat můžeme, lze je kdykoliv ztratit, ale zároveň nejsou samozřejmostí a vznikají téměř z ničeho. Často dochází ke špatnému pochopení těchto vztahů, ať už ze strany pracovníků orgánu sociálně právní ochrany dětí nebo ze strany pěstounů a ti se snaží tyto dva vztahy zaměňovat. Mají pocit, že musí kontaktu dítěte s biologickým rodičem zamezit, což později vede k tomu, že dítěti v podstatě bereme šanci na to, mít kladný vztah s biologickými rodiči. (Chvála, Trapková, 2008)

„Vztah mezi dítětem a jeho rodiči je pro dítě důležitý a v případě svěřeni dítěte do pěstounské péče je třeba tomuto vztahu věnovat pozornost a podporu.“ (Hofrová, Rotreklová, 2009, s.44)

Hovoříme-li o biologické rodině jako o jednom z rizikových faktorů v průběhu pěstounské péče, lze na něj nahlížet z pohledu několika časových rovin. (Matějček, 2002)

- **období před, období během a období po narození dítěte**

Psychický vývoj dítěte nezačíná jeho narozením, již jako plod reaguje na matku, se kterou je v intenzivním kontaktu. Také matka reaguje na pohyby dítěte a tyto emoce, které mezi nimi jsou ovlivňují dítě tak, že jsou vytvářeny vzorce podnětných situací. Již v tomto období před narozením dítěte tak můžeme vnímat počátky vnitřního prožívání dítěte. (Langmeier, Krejčířová, 2007) Dalšími, jistě však ne posledními činiteli, které mají vliv na zdravý vývoj dítěte, jsou v prenatálním, perinatálním a postnatálním období života dítěte například zdravotní stav matky a také celý průběh těhotenství, např. užívání návykových látek, stres či strava. Matějček (2007) uvádí, že právě dědičnost je jednou z největších obav náhradních rodičů.

- **období od narození dítěte do období opuštění biologické rodiny**

Jedná se o období, kdy na dítě ještě stále mají vliv jeho biologičtí rodiče. Výchovou a veškerým svým konáním utvářejí osobnost dítěte. V tomto více či méně rozsáhlém období (podle věku, ve kterém dítě opouští biologickou rodinu) dochází k velkému množství situací, které mohou dítě ovlivnit ať už pozitivně či negativně.

- **období, kdy je dítě svěřeno do pěstounské péče**

To, jak se k celé situaci a průběhu svěřeni dítěte do pěstounské péče staví biologická rodina lze považovat za nejrizikovější faktor v celém procesu. Vzhledem k faktu, že dítě často není „právně volné“, tudíž k němu pěstouni nemají stejná práva jako biologičtí rodiče, setkáváme se často s jejich zásahem do života dítěte. Tyto zásahy jsou vnímány převážně jako negativní, neboť rodiče, kteří nejsou zbaveni rodičovské odpovědnosti tak i nadále mohou ovlivňovat výchovu dítěte. Negativně tyto zásahy můžeme vnímat např. ve chvíli, kdy dítě bylo do pěstounské rodiny umístěno z důvodu kriminality rodičů či užívání návykových látek. *„Mnozí žadatelé, kteří vědí o možných komplikacích, proto ve svých požadavcích na dítě požadují právě toto zbavení, i když jinak jsou ve svých požadavcích tolerantní.“ (Matějček, 2002)*

Dítě má ze zákona právo vědět, kdo jsou jeho biologičtí rodiče a s ohledem na věk dítěte je také pěstoun povinen umožnit rodičům kontakt s dítětem, má-li o to dítě zájem. Při výkonu pěstounské péče je vždy třeba jednat v zájmu dítěte. Můžeme se samozřejmě také setkat s pěstounskou péčí, která je pouze dočasná, kdy rodiče o dítě zájem mají, chtějí se o něj do budoucna starat, ale současná situace jim to neumožňuje, příkladem může být dlouhodobá hospitalizace. V takové situaci může být kontakt s biologickou rodinou pozitivní a dokonce žádoucí, aby nedocházelo k narušení vztahu dítěte a rodičů, kteří jakmile budou mít vhodné podmínky, převezmou dítě do své péče. (Zákon o sociálně-právní ochraně dětí)

U dospívajících jedinců se můžeme často setkat s tzv. krizí identity. Tato krize je u dospívajících dětí, které jsou umístěny v náhradní rodinné péči ještě umocněna. Podle odborníků se jedná o „*pocit odloučení od rodinného odkazu, náboženského zázemí, kultury a rasy.*“ (Schoolerová, 2002, s.164)

2.1.2 Etapy vývoje v souvislosti s potřebami dítěte v pěstounské péči

Vývoj osobnosti definuje Helus (2009) jako souhrn změn, které mají svou strukturu a jsou členěny na stádia, která mají své specifické znaky. Jde o znaky, které jsou obecně platné, každý jedinec je však realizuje jedinečně. Tato období lze vymezit časově, jedná se však pouze o přibližný údaj, neboť se u každého jedince liší a nelze je tedy striktně vymezit. Vývoj u dítěte lze také vnímat jako změnu struktury biologické, sociální a psychické. (Říčan, 2006)

Za novorozenecké období lze považovat období trvající asi jeden měsíc od narození. Jedná se o dobu adaptace na nové prostředí dítěte, které do té doby bylo zvyklé žít pouze v matčině lůně. V této době má novorozenec již základní reflexy a schopnosti učení. (Langmeier, Krejčířová, 2006) Dle Vágnerové (2012) je již dítě schopno vnímat doteky, změnu polohy a otáčí se za vůněmi, orientuje se čichem. Zrakové vnímání dítěte je v začátcích. (Vágnerová, 2012) Role matky je v tomto období nejdůležitější rolí, vzniká zde pevné pouto mezi matkou a dítětem, společně strávené první dny po porodu dítěte jsou pro oba velmi důležité. Pokud se matka v tomto období rozhodne, že o dítě nechce nebo nemůže pečovat, je žádoucí, aby dítě bylo co nejdříve umístěno do náhradní rodinné péče, neboť je nutné, aby mělo svého základního

pečovatele, který by se neměl měnit. Dítě je schopné si zapamatovat jeho vůni, hlas, doteky apod. a cítí tak pocit jistoty, což je pro něj důležité. (Piaget, Inhelderová, 2010)

Kojenecké období lze zasadit do doby od jednoho měsíce dítěte do jeho prvního roku. V tomto období se u dítěte rozvíjí mnoho schopností a dovedností, kdy je velice důležitá stimulace pečující osoby. Stejně jako u fyzických změn lze v tomto období pozorovat také obrovský progres v psychickém vývoji. Dítě v tomto věku již dokáže manipulovat s předměty, začíná chodit a vydává zvuky. Opět je zde velice důležitý vztah s blízkou osobou a podnětnost prostředí, které právě tato osoba zajišťuje. (Vágnerová, 2012) „*Tím, že okolí reaguje zvýšeným zájmem, zvýšenou citovou odezvou na dobré rozpoložení dítěte, vyjádřené úsměvem, upevňuje se v dítěti prožitek souvislost mezi vlastním pozitivním laděním a reakcí milujících osob. probouzí se v něm úsilí, aby svým úsměvem onu odezvu navodilo a reagovalo na ně opět svým úsměvem.*“ (Helus, 2009, s.237)

Děti v tomto období života si svůj obraz na svět a strategie chování vytváří z různých prožitků, ať již pozitivních či negativních. Ve chvílích, kdy u dítěte převažují negativní prožitky či se jedná o dítě, které bylo zanedbáváno, se subjektivní obraz nevytváří. Citové uspokojení dítěte se v tomto věku jeví jako zásadní. Pokud tato potřeba není biologickým rodičem naplňována, může se dítě cítit deprivováno a jeho vývoj se může zpomalit či zcela zastavit. V těchto případech se jako pozitivní jeví zkušenost nahrazení biologického rodiče náhradní mateřskou osobou. (Vágnerová, 2012)

Batolečí období trvá zhruba od jednoho roku věku dítěte do jeho tří let. V tomto období se již prudce rozvíjí řeč, motorika a pohyblivost dítěte. Dítě v tomto věku již dokáže své potřeby stimulace uspokojovat mnohem samostatněji, než tomu bylo u přechozích období. (Vágnerová, 2005)

Erikson (1970) nazýval batolečí období obdobím autonomie, neboť vazby, které v minulosti vznikaly již nemají takový význam, za konkrétní případ lze považovat vazbu na matku, která již v tomto období ztrácí na intenzitě. (Říčan, 2010) Pro správný vývoj jedince také po duševní stránce je důležitou součástí hra. Dítě prostřednictvím hry rozvíjí své schopnosti a dovednosti, učí se sociálním vztahům a reguluje své vlastní impulzy. (Kovařík, 2004) Batolečí období je také specifické tím, že o sobě dítě přestává hovořit ve třetí osobě a začíná se označovat zájmenem já, snaží se prosazovat vlastní

postupy, vše chce dělat samo a již nechce, aby mu okolí pomáhalo. Dítě si zde začíná vytvářet svou vlastní identitu. (Helus, 2009)

„Zrod „já“ tedy není dán jenom tím, že se ve slovníku a v hovorech dítěte vynořuje nové slůvko. Jde o jakýsi projev „přihlášení se k sobě samému“, vyjádření pozice sebe samého ve světě. Jde tedy o skutečnost zcela zásadního významu, související velmi úzce se zrodem a rozvojem osobnosti.“ (Helus, 2009, s.239)

I v tomto věku se u dítěte můžeme setkat s depresemi, dítě je závislé na matce a zvyšuje se riziko separační úzkosti. (Krejčířová, 2006)

Období od tří do šesti let nazývá Kovařík (2004) obdobím předškolním. *„Během předškolního věku (ale i později) mnoho nových prvků nepřibude. Dojde však k podstatnému rozvinutí, zdokonalení, zjemnění a propracování všeho toho, co zde bylo zatím jen v základní podobě.“* (Kovařík in Matějček, 2002, s.71) Předškolní období je typické vyjasněním vztahů. Dítěti by mělo vědět, kam patří, v tomto věku již rozlišuje osoby blízké a cizí. Důležité je v tomto věku přátelství, kdy se dítě již kamarádí s vrstevníky. Děti v předškolním období navštěvují mateřskou školu, kde se učí základním návykům. (Vágnerová, 2012) Součástí identity dítěte, která se v tomto věku dále rozvíjí jsou pozorovatelské sklony, které děti mají, poukazování na genderové rozdíly – většinou se identifikují s rodičem stejného pohlaví. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Krejčířová (2006) uvádí, že deprese v tomto období, které vznikají např. izolací od vrstevníků, se často projevují spíše somatickými znaky. Dítě si nechce hrát, neprojevuje radost, není šťastné.

Období přibližně od šesti let do patnácti let věku dítěte, tedy od zahájení povinné školní docházky a jejího ukončení, definuje Kovařík (2004) jako školní věk. Vágnerová (2005) toto období ještě dále rozděluje do tří etap, a to na raný, střední a starší školní věk. V raném školním věku dochází ke změnám v sociálním postavení, nástup do školy je důležitým mezníkem také pro dítě v náhradní rodinné péči. právě vrstevníci často strkají prsty do věcí, které jsou pro ně neobvyklé či nestandardní – neobvyklý se pro ně může jevit fakt, že dítě vyrůstá u náhradních rodičů. Zároveň se také v tomto věku mohou projevit nedostatky, které i přes veškerou snahu pěstounů dítě má, neboť jsou dány biologicky a dítě je „zdedilo“ od svých biologických rodičů. (Vágnerová, 2012)

Střední školní věk vymezuje Vágnerová (2005) od osmi do jedenácti let a za hlavní charakteristiku tohoto období lze považovat fakt, že zde dochází k přípravě jedince na dospívání. Starší školní věk lze pak vymezit jako období druhého stupně základní školy, obvykle končící patnáctým rokem dítěte. Dle Vágnerové (2005) jde o období pubescence. „*Latinské slovo „pubes“, od kterého se název pubescence odvozuje, znamená chmýří, vousy. V přeneseném významu pak pohlavní orgány.* (Helus, 2009, s. 248) Délka, po kterou jednotlivci dospívají je individuální. V době pubescence se tvoří identita každého jedince a postupně se také mění jeho status ze statusu *dítě* na status *dospělý*. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Dalším typickým znakem pro toto období je vývoj genderové identity³, se kterým je úzce spjata změna pohledu na jedince opačného pohlaví. (Vágnerová, 2005)

Posledním obdobím před dospělostí je fáze vývoje, kterou Macek (2003) definuje jako adolescenci.

„*Termín adolescence je odvozen z latinského slova adolescere (dorůstat, dospívat, mohutnět).*“ (Macek, 2003, s.11) Věkově lze toto období datovat zhruba od patnácti do dvaadvaceti let. V období adolescence dochází k zastavení fyzického růstu, lze však konstatovat, že pro toto období je spíše typické bilancování, hodnocení a obecně mají větší váhu kritéria psychická a sociologická. (Helus, 2009)

Hlavním důvodem pro opuštění biologické rodiny dítěte je nemožnost naplnění jeho potřeb. Je tedy nutností, aby v náhradní rodině docházelo k naplnění potřeb dítěte, kdy toto naplnění vede k jeho zdravému psychickému, fyzickému a sociálnímu vývoji. Dlouhodobé nenaplnění potřeb dítěte ani v náhradní rodině je samo o sobě jedním z nejrizikovějších faktorů náhradní rodinné péče. Je tedy potřebné tyto potřeby opuštěného dítěte mapovat a nakládat s nimi tak, aby byly v co možná největším rozsahu naplněny. Potřeby, které by měly být v jistém časovém horizontu naplněny a které přispívají k budoucímu zdravému vývoji dítěte, zmapovali Langmeier (2007) a Matějček (2002), na základě závěrů studií, týkajících se dětí, které vyrůstají v náhradní rodinné péči. Jedná se o následující potřeby:

---

³Rozvoj genderového sebepojetí, děti dávají přednost vrstevníkům stejného pohlaví. (Vágnerová, 2005)

- **potřeba stimulace**
  - jedná se o potřebu, která aktivuje organismus – konkrétně hovoříme o náležitém přísunu podnětů, jejich množství, kvality a proměnlivosti
- **potřeba pozitivní identity**
  - každý jedinec potřebuje pozitivně přijímat své „já“, je také nutné cítit, znát a vnímat své místo ve společnosti
  - pojem identita lze laicky vysvětlit jako to, kým nebo čím osoba je, nebo kým či čím se cítí být (Říčan, 2010)
  - v mnoha případech se můžeme setkat s dělením identity na identitu sociální a osobní, kdy osobní identitu lze popsat jako „sebevnímání“ a sociální identita je spíše objektivního charakteru, přiděluje ji jednotlivci společnost (Bačová, in Výrost, Slaměník, 2008)
- **potřeba smysluplného světa**
  - mají-li se z jednotlivých podnětů stát poznatky a zkušenosti, musí být v těchto podnětech nějaký řád, smysl. Uspokojení této potřeby umožňuje dítěti učit se, nabývat zkušenosti, přizpůsobit se životním podmínkám, osvojovat si účelně pracovní postupy i strategie společenského chování atd.
- **potřeba životní jistoty**
  - potřeba, která člověka zbavuje úzkosti, a naopak navozuje pocit bezpečí, nejčastěji se naplňuje v mezilidských vztazích
- **potřeba otevřené budoucnosti**
  - ztráta životní perspektivy vede nejen u dětí k deprivaci a k zoufalství, potřeba otevřené budoucnosti dává jedinci naději, ukazuje směr, životní perspektivu, vede k uspokojivému prožívání života (Matějček, 1999)
  - Šulová (in Bechyňová, 2007) uvádí, že dítě si rádo prohlíží fotky ze svého raného dětství, v období dospívání děti v náhradní rodinné péči často pátrají po své biologické rodině a chtějí se o ní dozvědět víc

Naplňování jednotlivých výše uvedených potřeb je třeba realizovat během dospívání dítěte a jeho vývoje. V tomto období má naplňování potřeb na jedince největší vliv.(Langmeier, 2007)

Dětství a dospívání

Dětstvím a dospíváním máme na mysli počáteční období života od narození jedince do jeho časně dospělosti. „*Dětství je období intenzivního vývoje tělesného, intelektuálního, jazykového, emocionálního a sociálního, v jehož průběhu se formují rozhodující rysy osobnosti člověka.*“ (Průcha, 2008, s. 41)

Dospívání lze považovat za proces „přeměny“ dítěte v dospělého člověka. V dospívání prochází jedinec obdobím pubescence a adolescence, kdy „*současně s biologickým zráním probíhá řada významných a nápadných psychických změn, které můžeme charakterizovat ohlášením nových pudových tendencí a hledáním způsobů jejich uspokojování a kontroly, celkovou emoční labilitou a zároveň nástupem vyspělého způsobu myšlení a dosažením vrcholu jeho rozvoje.*“ (Langmeier, Krejčířová, 2006, s.142)

Věk dítěte nám však mnoho nenapovídá. „*To, co nás hlavně zajímá je jeho obsah, to, co se v tomto věku děje.*“ (Helus, 2004, s.101) Pěstouni, na které je pohlíženo jako na zástupce společnosti, mají mnoho úkolů. Většinu lze najít v zákoně, neboť jsou jako práva a povinnosti pěstouna legislativně ukotveny, je však mnoho úkolů, se kterými se pěstouni potýkají a řeší je pouze pomocí zdravého rozumu. Důležité pro pěstouny je znát a reagovat na projevy dítěte. Tyto projevy se často liší od představ a očekávání pěstounů. Pokud neznáme životní podmínky, které na děti působí a ovlivňují tak jejich chování, prožívání a projevy, je velice těžké hledat a následně uplatnit účinná opatření. (Helus, 2009) vymezuje několik znaků současného dětství, na které by se pěstouni měli především soustředit:

- **dětství medializované**

Za dětství medializované lze považovat veškerý vliv, kterým na děti působí komunikační technologie. Děti prostřednictvím komunikačních technologií čtou, vidí a slyší různorodé informace, které určitým způsobem zpracovávají a často se s nimi mohou také identifikovat. Vliv sdělovacích prostředků na formování jedince je opravdu velký, v současné době je internet nejvíce rozšířeným sdělovacím prostředkem. Internet je velice dostupný a nejvíce času na sociálních sítích tráví právě děti. Technologický pokrok působí nejen na děti, ale také na celou společnost, která je médii jako jsou internet či televize velice ovlivněna. V prostředí internetu je velice jednoduché vytvořit fiktivní identitu, být někým, kým v reálném životě nejsme. Tato možnost zároveň

s možností anonymity jsou nejčastějším důvodem pro využívání internetu dětmi. S využíváním technologií souvisí mnoho rizik, které je však nereálné v rámci této práce popsat, za nejdůležitější tedy považují zmínit fakt, že časté a nekontrolované používání komunikačních technologií může ohrozit také psychický vývoj dítěte a narušit jeho vztah k rodičům či pěstounům.

- **dětství konzumní**

U tohoto druhu dětství poukazuje Helus (2009) na to, že se jedná o dětství, které je budováno zejména působením trhu. Konkrétně jde o reklamy a nabídky. Děti se s těmito nabídkami často nedokážou vyrovnat, neumí jim odolat a často si od těchto nabídek a reklam odvozují svůj žebříček hodnot, který by však s nabídkou trhu neměl souviset. V normálním světle každodenního života jsou zřejmé společenské rozdíly, které právě mezi vrstevníky hrají často roli a tyto konzumní reklamy a nabídky nutí děti k touze po materiálních věcech, které jim pomohou být v očích spolužáků těmi nejlepšími, nejbohatšími atd. V rámci pěstounské péče pak lze za rizikový faktor považovat právě odlišnost žebříčku hodnot, který je orientován na materiální statky, stejně jako se tak děje i v běžných rodinách.

- **dětství scholarizované**

Vzdělání je ve společnosti považováno za pozitivní rozvoj osobnosti jedince. Dítě ve škole nejen dosahuje požadovaného vzdělání, ale škola je pro něj také specifickým sociálním prostředím, ve kterém dochází k interakci se spolužáky, kamarády, dospělými, dítě se zde mimo jiné učí také respektování autorit a jiným sociálním dovednostem, které formují jeho osobnost a budoucí život. Škola a školství jsou v literatuře také považovány za jeden z rizikových faktorů, a to především při pozdním odhalení nežádoucích vlivů na dítě, se kterými se nezvládající jedinec může potýkat. Co se týče vzdělání, dalším rizikovým faktorem mohou být požadavky pěstounů na dítě, které jsou mnohdy přehnané. Pokud dítě tyto požadavky pěstounů nesplňuje, může docházet k deprivaci a následnému narušení vztahů uvnitř rodiny. Pěstouni by měli přihlížet k individuálním možnostem a schopnostem dítěte a respektovat, pokud dítě jejich požadavky nesplňuje. (Helus, 2009)

- **dětství proplánované versus zanedbané**

Hovoříme-li o dětství proplánovaném či zanedbaném, hovoříme vždy o riziku na straně pěstounů. V případě pěstounů se často můžeme setkat se situací, kdy pěstouni do dítěte, které jim bylo svěřeno, začnou promítat své sny, představy a požadavky. Ve chvíli, kdy dítě tyto představy neplní, může jednak docházet k deprivaci stejně jako u předchozího rizikového faktoru, ale můžeme se také setkat s tím, že pěstouni na svou výchovnou roli rezignují a začnou své povinnosti spojené s pěstounstvím zanedbávat a o dítě již pak nejeví přílišný zájem. Důležitá je v tomto případě také angažovanost sociálního pracovníka, který do rodiny dochází na pravidelné návštěvy, hovoří o samotě s dítětem i pěstouny a snaží se těmto nesrovnalostem předejít, popř. podnikat kroky k jejich řešení. (Helus, 2009)

- **dětství emocionálně přetížené**

Děti, které jsou svěřovány do pěstounské péče za sebou v souvislosti s umístěním mimo biologickou rodinu mají téměř vždy negativní emocionální zážitky. Dítě emocionálně přetížené popisuje Helus (2009) jako dítě, které je vystaveno citovým zážitkům, které nedokáže zpracovat jako něco smysluplného. I přes snahu dítěte tyto negativní zážitky vytěsnit, zůstávají v něm a přetváří se do různých podob, které pak dítě trápí, příkladem mohou být noční můry. Pokud dítě již v nízkém věku vytěsňuje věci ze své mysli, tento sklon přetrvává až do dospělosti, kdy se opět aktivuje a člověk s tím poté bojuje v podstatě celý život. Zdrojů emocionálního přetížení je velice mnoho, každý jedinec také vnímá jednotlivé situace odlišně. To, co může být pro jednoho emocionálním přetížením, nemusí stejně působit u druhého. Mezi nejčastější přetížení však můžeme řadit např. problémy mezi rodiči, problémy ve škole, nedostatek citového pouta, zklamání v nedosažení cílů. U dítěte dochází ke ztrátě jistoty.

- **dětství agresivní versus dětství viktimizované**

V současné době dochází k velkému nárůstu agresivity u dětí a mladistvých. Společnost žádá o zpřísnění trestů pro nezletilé pachatele trestných činů, chce, aby za své činy převzali zodpovědnost. Vzhledem k politické kultuře naší země však toto není možné, neboť sami volení zástupci, kteří mají zastupovat běžnou populaci, mezi sebou často vedou mocenské žabomyší války, které jsou sledovány a následně prezentovány médii. Nejedná se pouze o slovní potyčky, které můžeme běžně vidět ve večerním zpravodajství, ale často zde dochází také k násilí a agresivitě. Pro některá média jsou

tyto nepokoje často denním chlebem není divu, že děti opakují to, co vidí v televizi či na internetu. „*Hrozba násilné kriminality vytváří vystrašenou společnost a demokratická svoboda mnohých je tím omezena.*“ (Helus, 2004, s.91)

V souvislosti s agresivitou považují za vhodnou také zmínku o viktimizaci, kdy by mohlo docházet ke druhotnému zraňování jedince, který si už nějakým traumatizujícím zážitkem prošel. V pěstounské péči se velice často setkáme s tím, že dítě, které do rodiny přišlo z patologického prostředí, má za sebou často velice negativní zážitky. Je nutné, aby pěstouni již před tím, než dítě převezmou, znali veškeré okolnosti spojené s nutností svěřením dítěte do pěstounské péče a aby se do budoucna snažili maximálně zabránit tomu, aby se dítě dostalo do stejné situace.

2.1.3 Osobnost dítěte v pěstounské péči

V předchozích podkapitolách bylo hovořeno především o rizikových faktorech, které na dítě a pěstouny působí z vnějšku. V rámci této práce je však důležité nezapomínat na nejdůležitější vnitřní faktor, kterým je osobnost jedince jako taková. Oblast vlastností, osobnostních rysů a jiných odlišností, které jedince vymezují a odlišují od druhých. „*Když je známe, můžeme mu lépe porozumět dokážeme lépe předvídat, jak se zachová, víme, jak jej respektovat a adresně na něho působit.*“ (Helus, 2004, s.104)

Faktory psychického vývoje dělíme na dvě navzájem prolínající se skupiny. (Langmeier, Krejčířová, 2007) V první řadě hovoříme o rizicích *organického poškození*. O těchto faktorech již bylo konkrétně hovořeno v souvislosti s biologickou rodinou, která na dítě působí před, při a po porodu. Za druhou oblast rizik lze považovat *sociální prostředí*, ve kterém se dítě nachází a kde se setkává se společensky nežádoucími jevy, které mají vliv na psychiku dítěte. Konkrétně hovoříme o týrání či zneužívání, a to jak ve fyzické, tak i psychické formě. Pokud je některý z těchto jevů u dítěte zjištěn, vede to k okamžitému odebrání dítěte z nefunkční rodiny. Tyto jevy na dítě mají velký vliv, mohou ho traumatizovat, a proto je pro další práci s ním v případě umístění do pěstounské péče požadováno, aby pěstouni měli jistou odbornost, byli empatictí a zvolili také správný výchovný styl, aby dítěti tento negativní zážitek pomohli překonat. Mezi dětmi a pěstouny dříve či později dochází k navázání určitého vztahu a je velmi

důležité, aby pěstouni dítě, po jeho příchodu rodiny, respektovali a vnímali jeho osobnostní vlastnosti. (Helus, 2004)

Koluchová (2003) však konstatuje fakt, že po příchody do pěstounské péče jsou v různé míře psychicky deprivovány všechny děti. „*Psychická deprivace je stav, vzniklý následkem životních situací, kdy subjektu není dána příležitost k ukojení některé jeho základní psychické potřeby v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu.*“ (Langmeier, Matějček, 1963, s.86)

Psychicky deprivovaný jedinec často vyrůstá v prostředí, které je čisté, navenek velice dobře vypadající. Dítě nestrádá po fyzické stránce, je mu zajištěno veškeré ošetření, ošacení, má dostatek jídla apod. Narušen je však jeho citový a rozumový vývoj. (Langmeier, Matějček, 1963)

Děti, které přicházejí do pěstounské péče jsou deprivovány v různé míře, tato míra je závislá na několika faktorech. Za nejvýznamnější faktory, které určují míru deprivace dítěte považuje Wolesská (1999) tyto:

- věk dítěte svěřeného do pěstounské péče či ústavní výchovy
- délka pobytu v ústavním zařízení – čím déle zde dítě je, tím větší je deprivace
- průběh těhotenství matky (drogová závislost, stres, atd.)
- průběh vývoje dítěte doposud, jeho pozitivní i negativní zkušenosti až do současnosti

Tyto činitele jsou velice důležité pro další vývoj dítěte, a proto by žadatelé, kteří žádají o svěřením dítěte do pěstounské péče měli tyto skutečnosti brát v potaz, případně by se na ně měli ptát a dobře se rozhodnout, zda budou do budoucna schopni s těmito skutečnostmi pracovat. Koluchová (in Matějček, 2002) definuje psychickou deprivaci jako vážné narušení psychického vývoje, které se může projevit v mnoha oblastech. Konkrétně v chování či sociálním začlenění dítěte. Také dle Bittnera (2007) je nutné mapovat situaci ještě před přijetím dítěte do rodiny či jeho umístěním do ústavní výchovy. Uvádí, že je důležité „*umístění dítěte do prostředí, ve kterém k psychické deprivaci nedochází. Tedy do prostředí stimulačně bohatého a především takového, které dítěti poskytne citovou vazbu s pečující osobou s plnohodnotnou citovou vazbou k dítěti.*“ (Bittner, 2007, s.67)

Vývoj osobnosti však není podmíněn pouze psychickým vývojem. Za neméně důležitý považujeme také vývoj fyzický, rozvoj vnímání, jednání, poznávání či sociálního začleňování. Postupem času se u jedinců setkáváme s tendencemi k dalšímu rozvoji osobnosti, a to pomocí aktivizačních celků, které Helus (2009) definuje následovně.

- **získávání nových způsobilostí** – konkrétně se jedná o mluvení, koordinaci končetin aj., je velmi úzce spjato také s fyzickým rozvojem
- **nárůst složitosti mezi částmi organismu a mezi organismem a jeho okolím** – konkrétním příkladem v tomto případě je nástup dítěte do první třídy, kdy připravené dítě již zvládá principy učení a práce v kolektivu
- **růst nezávislosti na okolí** – schopnost zvládat konflikty, být samostatný a zodpovědný sám za sebe
- **pokroky ve vzdělávání a kompetence dosažené vzdělání aplikovat** – vzdělávací systém, získávání vzdělání a jeho následné využití v rámci uplatnění na trhu práce

Vychováváme-li dítě s respektováním vývoje jeho osobnosti je vždy zapotřebí vycházet ze znalostí, které jsou zákonité pro růst a vývoj. (Langmeier, Krejčířová, 2006) Nelze tedy zapomínat na fakt, že vývojem osobnosti nemáme na mysli nesouvislý proud změn, ale že se jedná o jednotlivá, na sebe navazující stadia, která mají své charakteristické znaky. Tato stadia jsou při výchově dítěte důležitá a je nutné brát je na zřetel, neboť v průběhu života se setkáme s několika zlomovými obdobími, která jsou doprovázena specifickými projevy každého jedince. Za jeden z nejdůležitějších úkonů dospělého vůči dítěti lze považovat právě schopnost analyzovat vývoj dítěte vzhledem k jeho věku a následně vybrat vhodné výchovné a vzdělávací metody pro další komunikaci s ním.

2.1.4 Chování dítěte v pěstounské péči

Z hlediska tématu práce a rizikových faktorů v pěstounské péči považuji za důležité zmínit také chování dítěte a poruchy, které se u dítěte projevují navenek a je nutné na ně bezprostředně reagovat. (Průcha, 2008) vymezuje chování jako souhrn veškerých projevů člověka, konkrétně pohyby, činnosti a veškeré jednání a reakce. Do

svého vymezení zahrnuje jak složky vrozené, tak projevy, které jsou naučené. Chování je výsledkem vnitřních stavů, sociálních podmínek a působení situace, a to jak záměrného, tak i nezáměrného. Poruchy chování pak Průcha definuje jako projevy, které nejsou v souladu s ustálenými společenskými normami. S těmito poruchami se setkáváme u sociálně narušené mládeže či u jedinců s jiným typem postižení. Hlavním faktorem, který přispívá k jejich vzniku je nevhodné či nedostatečné výchovné působení a také vlivy sociálního prostředí. Za další důležitý faktor lze také považovat dispozice osobnosti, které také vyvolávají vývojové či jiné specifické poruchy chování. (Průcha, 2008)

Stejně tak, jako je důležité respektování osobností dítěte, je také neméně důležité, aby pěstouni vzali v potaz jeho individuální projevy chování. Dítě, které je umístěno do pěstounské péče již přichází s jistými naučenými vzorci chování a je převážně na pěstounech a jejich schopnostech, aby dokázali s těmito vzorci pracovat, upravit je nebo změnit. Pokud jsou tyto poruchy chování organického původu, je nutné, aby s nimi byl pěstoun dopředu teoreticky seznámen, aby věděl, jaké jsou projevy této poruchy a mohl tak pracovat na zlepšení svých znalostí v této oblasti a následně tyto teoretické znalosti praktikoval v praxi a eliminoval tak nežádoucí prvky, které na dítě mohou působit. Train (2001) vymezuje základní oblasti poruch v dětském věku takto:

- *Poruchy související s hyperaktivitou a neschopností se soustředit, s asociálním chováním a užíváním návykových látek*– lze sem zařadit ADHD, neposlušnost dítěte, drogy, alkohol apod.
- *Poruchy související se sociálním vztahy, komunikací, učením a koordinací*– jedná se o problémy v sociálním kontaktu, děti mají neobvyklé záliby a chování, dětský autismus, poruchy učení, poruchy řeči
- *Poruchy vyvolané úzkostí a stresem, deprese, schizofrenie*– do této skupiny řadí Train generalizované a separační úzkostné poruchy, fobie, a to jak sociální, tak i specifické, psychické poruchy, které doprovází tělesné projevy – poruchy příjmu potravy, tiky, poruchy spánku, poruchy nálady – deprese

Tyto oblasti lze nazvat jako základní a vedle nich existují tzv. skryté problémy, které mohou být stejně tak příčinou poruch chování u dítěte. Některé se prolínají

s riziky, která jsou spojeny s vývojem osobnosti, neboť právě projevy chování a osobnosti spolu velice úzce souvisí. Mezi tyto skryté problémy řadíme týrání a zneužívání ve všech formách, šikanu, násilí, rozvod rodičů či jiné náhlé změny, chování rodičů, jejich výchovu, sourozenecké vztahy a obtíže ve škole. (Train, 2001)

2.2 Role pěstouna

Pěstouna lze z hlediska pěstounské péče považovat za vůbec nejdůležitější subjekt, kdy je jeho hlavním úkolem zajistit dítěti vhodné podmínky a prostředí pro jeho zdravý rozvoj. Jedná se o nelehký úkol, který se však pěstoun rozhodl přijmout se všemi jeho radostmi i strastmi. Pěstoun si nemůže dovolit selhat, neboť má ve svých rukou osud jedince, kterého by měl vychovat tak, aby byl schopen se zařadit do běžného života ve společnosti. Pěstoun je člověk, kterému byla dána důvěra, kterou by neměl zklamat, ani vůči státu, ale především vůči dítěti, které mu do pěstounské péče bylo svěřeno. Fakt, že se rozhodl přijmout cizí dítě do své rodiny je sám o sobě důležitý, pěstoun však nesmí zapomínat na skutečnost, že veškeré jeho jednání musí být v souladu s nelepším zájmem dítěte, a to v případech, kdy se dítě nebude chovat přesně podle jeho představ či nebude respektovat výchovný styl, který pěstoun zvolí. Svým trpělivým a profesionálním přístupem může pěstoun dítě „převychovat“, měl by však vždy myslet na to, že nesmí popírat jedincovu individualitu a musí přijmout dítě i s jeho veškerými chybami a nedokonalostmi. Ve chvíli, kdy pěstoun individualitu jedince nepřijme, nebo staví své potřeby nad potřeby dítěte, neplní pěstounství svůj účel a není možné, aby takové dítě v rodině nadále zůstalo. (Příručka Já pěstoun, 2008)

Objektem pěstounské péče je dítě, na které je tedy upřena veškerá pozornost a hlavním cílem je naplnění jeho potřeb, což je hlavním úkolem pěstounů. Konkrétní potřeby a rizika při jejich nenaplnění již byli zmíněny v předchozí podkapitole této práce. Rizikovým faktorem, se kterým se můžeme potýkat u pěstounů je jejich neschopnost zajistit pro dítě vhodné podmínky. Pěstoun je však také „jen“ člověk, který má své chyby stejně jako každý z nás, také on je vystaven tlakům společnosti, řeší své problémy a krize, ať už v osobním životě či zaměstnání. Také v životě pěstounů se můžeme setkat se situací, kdy se jeho prvotní plány a přesvědčení změní a dochází k jeho selhání v roli pěstouna. Toto selhání je rizikové především pro dítě, které často

další selhání rodiny neunes a ztrácí tak důvěru v dospělé a jejich snahu pomoci mu překonat jeho problémy a naplnit jeho potřeby. (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí)

2.2.1 Důvody rozhodnutí stát se pěstounem

Rozhodnutí o přijetí dítěte do své rodiny determinuje celý následující průběh pěstounské péče. Pokud pěstouni očekávají, že budou naplňovat pouze své potřeby a nedokážou zároveň uspokojovat také potřeby svěřeného dítěte, může se pěstounská péče stát noční můrou pro obě strany. Dopady této situace mohou být velice nepříznivé.

V rámci této práce hovoříme především o pěstounské péči, která není příbuzenská, tedy že o dítě žádají cizí lidé, a ne rodinní příslušníci. Tyto rodiny často mají již vlastní děti, tudíž neplodnost je jen zřídkakdy důvodem pro podání žádosti o dlouhodobou pěstounskou péči. Neplodné páry usilují spíše o adopci, kdy mohou dítě přijmout jako vlastní, a to se vším všudy – změna jména, absence kontaktu s biologickou rodinou apod. Nejčastější motivací pěstounů je touha po výchově dalších dětí, po tom, co jejich děti jsou již dospělé a domácnost opustily. Často se setkáváme se situacemi, kdy pěstouni chtějí sami sobě dokázat, že jsou stále schopni zajistit úlohu rodiče. Dalšími neméně častými důvody jsou např. řešení osobních krizí, pocity viny z minulosti, kdy pěstouni chtějí konat dobro a dělat dobré skutky a v neposlední řadě se setkáváme také s pěstouny, kteří pěstounskou péči vnímají jako zdroj obživy. Není jasné, zda si pěstouni při těchto rozhodnutích uvědomují také fakt, že společně s výplatou pěstounských dávek přichází také mnoho rizik. K tomu, aby byly odhaleny neetické záměry a nepřijatelné důvody pro svěřením jedince do pěstounské péče jsou vytvořeny kontrolní mechanismy v podobě obsáhlého prověřování žadatelů o pěstounskou péči. Žadatelé tak musí procházet profesními přípravami, psychologickými diagnostikami a posouzením dalších odborníků. Dítě si pěstouni nemohou vybrat, v žádosti mohou uvést pouze své představy. Pěstouni jsou poté vybráni pro vhodné dítě. To, že se jedinec rozhodne stát se pěstounem, ještě nutně neznamená, že se jím stane. (Příručka Já pěstoun, 2008)

Pro správný psychický vývoj dítěte v pěstounské péči je třeba, aby byla osoba pečující velice citově angažovaná a reagovala adekvátně ve specifických situacích.

Osoba pečující dítě ovlivňuje v několika směrech. Mělo by to být v souladu s vlastními schopnostmi, možnostmi a zároveň také vlastními potřebami, které by neměly být potlačeny. Rodičovství a péče o dítě obecně patří v dospělosti k jedné z nejvýznamnějších rolí a přináší rodičům mnoho nových zkušeností a situací, se kterými by se jinak nejspíš nikdy nesetkali. Rodičovství je zároveň jednou ze společensky nejvýše postavených rolí. (Škoviera, 2007)

Motivace pěstounů se od motivace biologických rodičů liší. Pěstouni dítě berou jako individuálního jedince, přijímají ho do rodiny se všemi jeho klady, ale i zápory. V pěstounské péči se můžeme setkat jak s dětmi chytrými, nadanými a talentovanými, tak i s dětmi, které jsou z nejrůznějších důvodů znevýhodněné a péče o ně vyžaduje mnohem větší úsilí. V rámci přípravy žadatelů jsou však budoucí pěstouni na tyto skutečnosti připravováni. (Vágnerová, 2012)

2.2.2 Proces zprostředkování a svěření dítěte do pěstounské péče

Žadatelem o náhradní rodinnou péči se může stát obecně kdokoli, a to jak jedinec sám, tak i manželské páry. Celý proces začíná tím, že žadatelé podají žádost o zařazení do evidence uchazečů na příslušném úřadě v místě trvalého bydliště a doloží veškeré potřebné dokumenty. Pracovnice tyto podklady zpracuje, navštíví žadatele v jejich domácnosti a sepíše obsáhlou sociální zprávu. Dokumenty pak postoupí na krajský úřad, který pak s žadatelem dále komunikuje. Žadatelé musí absolvovat zdravotní vyšetření a odbornou přípravu, kde často dochází k vyřazení některých žadatelů z nejrůznějších důvodů. Po těchto krocích následuje komplexní psychologické vyšetření, které si zajišťuje sám krajský úřad, a to za účelem odhalení rizikových osobnostních vlastností u pěstounů. Psychologické vyšetření je také zaměřeno na schopnosti a dovednosti žadatelů, na jejich manželství a na jejich silné i slabé stránky. Součástí celého procesu diagnostiky potencionálních žadatelů by měla být také diskuse, která rozebere avizované požadavky žadatelů na dítě. (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí)

2.2.3 Příprava, čekání, první kontakt a převzetí dítěte

Před tím, než žadatelé vůbec podají žádost o zařazení do evidence uchazečů o náhradní rodinnou péči, je nutné, aby své rozhodnutí dobře zvážili a položili si několik

důležitých otázek, které jsou základem pro učinění rozhodnutí o přijetí dítěte do rodiny. (Gabriel, Novák, 2008) Jedná se například o tyto otázky:

- Jsem v takovém psychickém a fyzickém stavu, abych se o svěřené dítě dokázal postarat?
- Dokážu celou rodinu finančně zabezpečit?
- Mám dostatek volného času, ve kterém se dítěti mohu věnovat? Chci veškerý svůj volný čas dítěti věnovat?
- Ztotožňuje se s mým rozhodnutím také širší rodina, ve které mám oporu?
- Mám zkušenosti s výchovou dítěte?
- Jsem ochoten přizpůsobit svůj život dítěti a postavit jeho potřeby před ty své?
- Vím, jaké dítě jsem či nejsem ochoten přijmout a proč?
- Dokážu pracovat s faktem, že dítě bude moci být v kontaktu se svou biologickou rodinou? (Bubleová, Benešová, 2001)

Ve chvíli, kdy si žadatelé ujasní své možnosti a schopnosti a rozhodnou se, že o zařazení do evidence žadatelů opravdu stojí, je nutné podat žádost, jak již bylo uvedeno výše. Sociální pracovník příslušného úřadu žadatele při prvním setkání poučí, zodpoví jim všechny případné dotazy a poskytne jim veškeré dokumenty, které je v souvislosti s podáním žádosti třeba vyplnit. Zároveň jim také předá výčet dokumentů, které si žadatelé musí zajistit sami – př. fotografie, doklad o státním občanství, výpis z rejstříku trestů atd. Tyto dokumenty jsou následně postoupeny na krajský úřad, který rozhoduje o to, zda žadatele budou či nebudou zařazení do evidence žadatelů o náhradní rodinnou péči. (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí)

Po důkladném prostudování a kompletaci všech dokumentů krajským úřadem jsou žadatelé zařazení do přípravného kurzu. Jeho absolvováním žadatelé získávají veškeré teoretické znalosti, související s dítětem, které vyrůstá bez přirozené, biologické rodiny. V rámci tohoto kurzu se žadatelé setkávají jak s odborníky v oblasti rodinné péče, tak i s pěstouny, kteří jsou již zkušení a pěstounskou péči vykonávají mnoho let. Žadatelé mohou s odborníky i pěstouny debatovat o různých důležitých tématech, mohou se zeptat na vše, co je v souvislosti s výkonem pěstounské péče zajímavé. Žadatelům je však kladeno na srdce, že i přes veškerý velice podstatný přínos teorie, je často praxe úplně jiná a nikdo nedokáže zaručit či popsat, jak se budou žadatelé v té či oné situaci cítit, až opravdu nastane. (Zezulová, 2012)

Po přípravném kurzu pěstouni absolvují psychologické vyšetření, v jehož rámci, odborníci získávají komplexní poznatky o osobách žadatelů o pěstounskou péči. Posuzování je zaměřeno na hodnocení vztahů a klimatu v rodině, názory obou žadatelů na náhradní rodinnou péči, aby bylo zajištěno harmonické prostředí pro přijetí dítěte. Důležitou součástí psychologického vyšetření je také motivace a důvody, pro které se žadatelé rozhodli žádat o zařazení do evidence. Cílem psychologického vyšetření je získat co nejdetailnější podrobnosti o páru či jednotlivci a zamezit tak neúspěšné realizaci náhradní rodinné péče. (Příručka Já pěstoun, 2008)

Ve chvíli, kdy žadatelé úspěšně absolvují jak přípravný kurz, tak i odborné posouzení, obdrží od krajského úřadu rozhodnutí o zařazení či nezařazení do evidence žadatelů o pěstounskou péči. Pokud jsou žadatelé zařazeni, začíná období očekávání dítěte. Toto období může trvat různě dlouho a je závislé především na představách o dítěti, které pěstouni uvedli ve své žádosti. Doba čekání pro pěstouny, kteří např. uvedou, že nechtějí vychovávat dítě jiného etnického původu je logicky podstatně delší než doba čekání pro pěstouny, kteří tuto skutečnost neuvedli. V této době je ideální přemýšlet o materiálních věcech, tedy jak vybavit pokoj, ale zároveň lze toto období vnímat jako dobu, kdy se můžeme dále vzdělávat a připravovat se také psychicky na příchod nového dítěte do rodiny. (Bubleová, Benešová, 2001)

Zatímco pěstouni čekají a připravují se na roli náhradních rodičů, jejich žádost je středem zájmu sboru pro sociálně-právní ochranu dětí. Vzhledem k novele zákona o sociálně-právní ochraně dětí již doporučení poradního sboru není hlavním podkladem pro výběr vhodného žadatele, jsou to závěry odborného posouzení krajského úřadu. (Bubleová, 2011)

Pokud krajský úřad vybere žadatele jako vhodné pěstouny pro konkrétní dítě, neprodleně o tom pěstouny písemně informuje a stejně tak informuje také pracovníka sociálně-právní ochrany dětí, který s rodinou bude pracovat. Pěstouni mají na základě tohoto písemného oznámení právo se s dítětem do 30 dnů seznámit. (MPSV, Průvodce pro náhradní rodinnou péči, 2006)

Pěstounům jsou v rámci prvního kontaktu doporučovány jednotlivé kroky, které by měli učinit. Konkrétně se jedná o seznámení se spisovou dokumentací a následné seznámení s dítětem samotným. Je velice důležité tyto kroky oddělit a dát dítěti dostatečný prostor pro adaptaci. (Hofrová, Rotreklová, 2009)

Před prvním setkáním s dítětem mají pěstouni právo na to, aby znali veškeré informace o dítěti a jeho biologické rodině. Důležitý je především zdravotní a psychický stav. První kontakt probíhá v přirozeném prostředí dítěte, nejčastěji např. v kojeneckých ústavech či dětských domovech. Tyto kontakty jsou podpořeny odborným pracovníkem, nejčastěji pracovníkem orgánu sociálně-právní ochrany dětí, psychologem, pracovníkem zařízení apod. Pěstouni i dítě se zde mohou zeptat na doplňující informace, které je zajímají a pracovník by měl být schopen na tyto otázky odpovědět. (Matějček, 2002)

K samotnému předání dítěte do rodiny by mělo dojít až ve chvíli, kdy se vše vyvíjí zdárně. Zvažuje se připravenost rodiny, a především připravenost a zdravotní stav dítěte. Celý vztah mezi pěstouny a dítětem se však vyvíjí ještě dlouho potom, co je dítě do rodiny svěřeno. (Matějček, 2002)

2.2.4 Zajištění pěstounské péče ze strany pěstounů

Stejně, jako je důležité naplnit základní materiální potřeby dítěte, je také velice důležité, jaký výchovný styl pěstouni při výchově zvolí a jak budou s dítětem jednat. Pro správné jednání je nutné, aby si pěstouni uvědomovali svou roli a měli stanovené principy, kterou vedou k eliminaci vzniku problémů mezi nimi a dítětem. Matějček (1999) definuje několik zásad, za pomoci kterých, lze vzájemného porozumění a přizpůsobení se, docílit.

- *Nebojme se přijmout své náhradní rodičovství!* – Je nutné ho přijmout se všemi klady i zápory. Není dobré ho skrývat a tajit, nýbrž ho rozvíjet.
- *Nebojme se o lásku dítěte!* – Pěstouni by dítě měli přijmout a dát mu pocit životní jistoty, jen tak lze mezi pěstouny a dítětem navázat kvalitní vztah a dítě tak ví, že se na ně může spolehnout ve všech ohledech.
- *Nebojme se práce na sobě samých!* – Porozumět dítěti, které není naše vlastní je zdlouhavý a složitý proces, který vyžaduje jistý čas. Abnormální projevy citů a lásky nejsou na místě, většinou v dítěti vzbuzují obranné tendence.
- *Zatajená pravda je v lidských vztazích nebezpečná.* – Pro dítě je snadnější vyrovnat se s pravdou než se lží. Proto je důležité být k sobě otevření a nelhat.

- *Dítě má o sobě vědět víc než ostatní.*– Tím, že dítěti sdělíme veškeré informace, které o něm máme předejdeme tomu, že se tyto informace dozví z jiných zdrojů, odkud mu tyto informace budou mnohem nepříjemnější.
- *Nestačí sdělit, je třeba sdílet. nečekat až se dítě bude ptát, ale začít při vhodné příležitosti sami!* – V životě dítěte jsou situace a informace, které nestačí pouze jednou sdělit, ale je nutné je dítěti opakovat, diskutovat a rozebírat je s ním. Pouhé předání situace v tomto případě nestačí.
- *Dítě není z nás, ale je naše!*– Povahové rysy a genetický kód, které si dítě nese z biologické rodiny nelze potlačit ani vymazat. Dobré vlastnosti můžeme u dítěte rozvíjet, se špatnými se snažíme pracovat. Neměli bychom být přehnaně optimističtí, zároveň však vedeme dítě k vysokým cílům. Vždy bychom však měli dbát na to, aby na dítě nebyly kladeny vyšší nároky, než je možné splnit. To pak vede k narušení vztahu.
- *O vlastních rodičích jen to dobré!*– I přes to, že biologická rodina měla na dítě často negativní vliv, je nutné, abychom alespoň v nízkém věku dítěte o rodinných příslušnících mluvili v dobrém. Pokud bude dítě v budoucnu chtít, samo si informace o rodině opatří.
- *Otevřené rodinné společenství!*– Je nutné být otevřený vůči společenskému okolí. Společnost nám často poskytne jiný pohled na věc a tyto pohledy společnosti lze vnímat jako velice cenné.(Matějček, 1999)

3 Role sociálního pracovníka z pohledu rizikových faktorů chování dětí v pěstounské péči

Aby bylo zřejmé propojení tématu se studovaným oborem, je jedním z dílčích cílů práce zjistit, jakou roli v řešení problémů s rizikovými faktory chování zaujímá právě sociální práce. Konkrétně se tedy v následující kapitole zaměřím na to, jakou roli hraje v řešení problému orgán sociálně-právní ochrany dětí. Sociální pracovník obce s rozšířenou působností je v oblasti náhradní rodinné péče velmi důležitým článkem, neboť má mnoho kompetencí, který sociální pracovník v jiných oblastech nemá.

3.1 Pojetí sociální práce

V literatuře se setkáváme s několika různými pojetími sociální práce. Z mého pohledu považuji za nejvýstižnější Matouškovu (2008) definici, která mimo jiné obsahuje také konkrétní výčet činností sociálního pracovníka: *„Sociální práce je společenskovední disciplína i oblast praktické činnosti, jejichž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů (chudoby, zanedbávání výchovy dětí, diskriminace určitých skupin, delikvence mládeže, nezaměstnanost aj.). Sociální pracovníci pomáhají jednotlivcům, rodinám, skupinám i komunitám dosáhnout nebo navrátit způsobilost k sociálnímu uplatnění. Kromě toho pomáhají vytvářet pro jejich uplatnění příznivé společenské podmínky. Sociální práce je hlavním přístupem při poskytování sociální pomoci.“ (Matoušek, 2008, s.11)*

Termín pojetí sociální práce ve svých publikacích často zmiňuje Musil (2008), definuje čtyři pojetí sociální práce – pojetí administrativní, pojetí profesionální, pojetí filantropické a pojetí aktivistické. Tuto Musilovu hypotézu znázorňuje následující tabulka, která zároveň popisuje tato pojetí sociální práce z několika různých hledisek.

hlediska vymezení pojetí SP:	typy pojetí sociální práce:			
	„administrativní“	„profesionální“	„filantropické“	„aktivistické“
role SP	úředník	specialista	člověk	parták
předmět SP	agenda	situace	potřeby	nerovnost
úkol SP	vyřizování žádostí, volba z daných variant	posouzení, plánování, provedení, evaluace intervence	navázání vztahu, poskytnutí toho, co je „potřebné“	obhajoba zájmů, zmocnění
étos SP	loajalita	respekt	altruismus	solidarita
autonomie SP	při výkladu normy a poskytování poradenství navíc	v rámci celého úkolu	při prožívání vztahu a potřeb klienta	v rámci celého úkolu
kvalifikace SP	SS, zvládnutí 1. agendy a 2. „abnormalit“ chování klienta	VŠ/VOŠ v SP, samostatné zvládnutí procesu intervence	schopnost nasazení při plnění úkolu	cit pro zneužívání moci a schopnost vyjednávat
důraz na specifickou obor SP	běžné úřední postupy, důraz na specifickou „sociální“ agendu	důraz na unikátnost zaměření SP a na specifickou jejich postupů	důležitý je vztah, ne obor	důležitá je angažovanost, ne obor
pojetí spolupráce	poskytování informací „ze zákona“	zprostředkování služeb klientovi, koordinace pomáhajících partnerů	koordinaci zajišťuje manažer, někdy chápaný jako „guru“	vyjednávání a respektování koaličního ujednání

Obr. č. 2 – Typy pojetí sociální práce, zdroj:

<http://is.muni.cz/el/1423/podzim2010/SPR101/um/prispevek.pdf>

Hlavní myšlenkou Musila (2007) je, že sociální pracovník by měl umět pomáhat lidem v různých situacích, a především dokázat analyzovat problém a následně odkázat klienta na kolegu, který by v dané situaci mohl aplikovat vhodnější přístup.

3.2 Role sociálního pracovníka OSPOD

Definice sociálního pracovníka podle zákona 108/2006 Sb., o sociálních službách zní následovně: „*Sociální pracovník vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče, sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytují služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitace, zjišťuje potřeby obyvatel obce a kraje a koordinuje poskytování sociálních služeb.* (Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, § 109)

Tato definice je však velmi obecná. je samozřejmostí, že každý sociální pracovník, se kterým se setkáme, plní pouze některé z těchto funkcí, a to zejména v návaznosti na to, v jaké oblasti jako sociální pracovník působí. Jiné kompetence má sociální pracovník v domově pro seniory a jiné sociální pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí. A právě tento sociální pracovník je důležitý z hlediska této práce.

Předním hlediskem sociálně-právní ochrany dětí je zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči. Přitom se přihlíží i k širšímu sociálnímu prostředí dítěte. (Zákon č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, §5)

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí také definuje orgány, které zajišťují sociálně-právní ochranu, následně i kompetence, které mají. Konkrétně sem řadíme např. obce s rozšířenou působností, obecní a krajské úřady, Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí, který řeší například osvojení do ciziny a Ministerstvo práce a sociálních věcí. Pro tuto práci a pěstounskou péči je důležité zabývat se sociálním pracovníkem na úrovni obce s rozšířenou působností, neboť je to právě on, kdo hraje v systému náhradní rodinné péče velkou roli. Sociální pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí vykonává dohled nad pěstounskou rodinou. Do rodiny dochází buď jednou za šest měsíců za dítětem – v případě, že mají pěstouni uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče s doprovodnou organizací. V případě, že je tato dohoda uzavřena s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, dochází pracovník do rodiny jednou za dva měsíce. Sociální pracovník rodině pomáhá, poskytuje základní poradenství, či předává kontakty na jiné organizace, které by se konkrétním problémem mohli zabývat, nebo pomoci s jeho řešením. Sociální pracovník také může k soudu podat návrh na zrušení pěstounské péče, pokud má pocit, že pěstoun nějakým hrubým způsobem porušil své povinnosti a nezletilé dítě tímto porušením ohrozil.

V širším pojetí vystupuje sociální pracovník jako koordinátor, který se zaměřuje mimo jiné na komplexní posouzení a hodnocení situace, životních a sociálních podmínek, ve kterých dítě vyrůstá. (Vítková, 2003) Existuje hned řada povolání, kdy jejich hlavní náplní je právě pomáhat lidem. Do těchto povolání můžeme zařadit povolání jako lékař, zdravotní sestra, pedagog či psycholog. Stejně jako všechna ostatní povolání mají i tato povolání svou odbornost, kterou je třeba si pro výkon těchto zaměstnání osvojit. Teoretické znalosti si lze osvojit samotným studiem daného oboru, pro tyto zaměstnání je však také velice důležitý vztah mezi osobou, která pomáhající profesi vykonává a jeho klientem. Hlavním nástrojem pomáhajícího profesionála je tedy především jeho osobnost. (Kopřiva, 2006) Obecně lze říci, že v pomáhajících profesích lze jen velmi těžko hodnotit výsledek práce klienta, neboť se zakázka

v průběhu spolupráce často mění a záleží především na subjektivních preferencích hodnotitele. V rámci těchto profesí máme za klienta jakousi odpovědnost, není však možné plně kontrolovat jeho chování. Pro pracovníka v pomáhajících profesích je důležité, aby sám našel optimální míru angažovanosti a měl jistý nadhled nad situací klienta. Zároveň lze však konstatovat, že výkon této profese bez osobní angažovanosti je téměř nemožný. (Matoušek, 2003)

Pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí není pouze úředník, velká část jeho práce spočívá v přímém kontaktu s klienty v jejich přirozeném prostředí, tedy v terénu. Jednou z hlavních metod sociální práce, kterou sociální pracovníci vykonávají v rámci multidisciplinárního týmu je sanace rodiny. Sanaci rodiny lze definovat jako soubor opatření sociálně-právní ochrany, sociálních služeb a dalších opatření, které jsou poskytovány převážně rodinám s dětmi, ve kterých je ohrožen jejich sociální, biologický a psychologický vývoj. Ve chvíli, kdy tato situace není včas podchycena či řešena hrozí právě umístění dítěte mimo rodinu. (Bechyňová, 2007)

Důležitým úkolem sociálního pracovníka je také doprovázení pěstounských rodin. Sociální pracovníci usilují o to, aby již doprovázení vykonávat nemuseli, neboť často dochází ke střetu zájmů, v některých městech však tuto činnost i nadále vykonávají. Doprovázení je určeno rodinám, které mají uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče. Hlavní myšlenkou doprovázení je spolupráce s pěstouny, v rámci toho je však spolupráce navázána s celou pěstounskou rodinou. Doprovázení lze také chápat jako prevenci před neúspěchy v pěstounské péči. Základní nabídkou doprovázejícího pracovníka je přijetí a poskytnutí pocitu opory. (Úlehla, 2005)

Doprovázení je určeno pěstounům, dětem v náhradní rodinné péči, vlastním dětem v pěstounských rodinách, opatrovníkům a osvojitelským rodinám a také zájemcům o poskytování náhradní rodinné péče. (Semerádová a kol., 2013)

Legislativní ukotvení sociálního pracovníka v náhradní rodinné péči řeší zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, podle kterého sociální pracovník vyhledává děti vhodné do osvojení, pěstounské péče či péče jiné fyzické osoby. Sociální pracovník taktéž spolupracuje s fyzickými osobami, které jsou vhodné stát se náhradními rodiči. (Zákon č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí)

Sociální pracovník náhradní rodinné péče provádí také úkony spojené s právní stránkou věcí jako je zájem rodičů, souhlas s osvojením nezletilých dětí či zbavení rodičovské odpovědnosti. Vyhodnocuje současnou situaci dítěte a v návaznosti na to zpracovává individuální plán. Podílí se na rozhodování o svěřeni dítěte do péče budoucích osvojitelů a pěstounů a vykonává dohled nad výchovou dětí, které již byly v minulosti do náhradní rodinné péče svěřeny. Konkrétně v případě pěstounské péče sociální pracovník sepisuje dohody o výkonu pěstounské péče, spolupracuje s pěstounskou rodinou a zároveň usiluje o zachování vztahů dítěte s biologickou rodinou. Sociální pracovník sociálně-právní ochrany dětí je klíčovým pracovníkem při hodnocení míry ohrožení dítěte, není však jediný, kdo se tímto zabývá. Stejnou odpovědnost totiž nesou veškerí odborníci, kteří s dítětem a rodinou přichází do kontaktu, konkrétně lékaři, pedagogové a v neposlední řadě celá společnost. (Pemová, Ptáček 2012)

3.3 Role kurátora pro děti a mládež z pohledu rizikových faktorů v pěstounské péči

Matoušek (2016) ve slovníku sociální práce definuje kurátora pro děti a mládež jako odborného pracovníka státní sociální pomoci, kdy cílová skupina, na kterou je výkon jeho praxe zaměřen, jsou děti a mladiství. Konkrétně hovoříme o mládeži, která je obtížně vychovatelná či např. páchá trestnou činnost. Kurátor, stejně jako sociální pracovník, nepracuje pouze s dítětem, ale i s celou rodinou a prostředím, ve kterém dítě vyrůstá. Hlavní náplní práce kurátora je jak poradenství, tak i socioterapeutická pomoc. Sociální kurátor vede agendu dětí, se kterými pracuje, provádí depistáže v domácnostech těchto rodin, v případě potřeby svolává případové konference, kdy účastníky jsou mimo rodiny také instituce, do kterých dítě dochází, či se kterými rodina spolupracuje. Rozsah kompetencí je velice flexibilní a odvíjí se od potřeb konkrétních rodin a konkrétních případů.

Role kurátora pro děti a mládež se téměř shoduje s rolí sociálního pracovníka orgánu sociálně-právní ochrany dětí, kdy i kurátor poskytuje poradenství a v případech, kdy je to nutné, zajišťuje kontakt s ostatními odborníky – např. psycholog, lékař apod. Kurátor může také v případě potřeby k soudu podat návrh na výchovné opatření u

dítěte, u kterého tento podnět shledává důvodným. (Zákon o sociálně-právní ochraně dětí)

4 Shrnutí teoretické části

Náhradní rodinná péče je formou péče, která je určena dětem, které z nejrůznějších důvodů nemohou vyrůstat v rodině biologické. *„V případě, kdy biologická rodina nemůže, nedokáže či nechce zabezpečit dítěti zdravý vývoj v jeho přirozeném prostředí a není schopna plnit své funkce, nabízí se zde optimální řešení náhradní rodinné péče. Náhradní rodinná péče je institutem orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Pokud se má dítě vyvíjet zdárně, musí mu být zajištěno stálé prostředí, které je pro něj emočně stabilní a srozumitelné. Za takové prostředí se považuje fungující rodina bez ohledu na to, zda je to rodina biologická nebo náhradní.“* (Kovařík, 2004, s.120)

Pod termín náhradní rodinná péče lze zařadit několik forem této péče – konkrétně osvojení, pěstounskou péči, péči jiné fyzické osoby a péči poručenskou. Nejčastěji se můžeme setkat právě s pěstounskou péčí, kterou se zabývám ve své práci a kterou také můžeme dále dělit. Pěstounská péče je legislativně ukotvena v Občanském zákoníku a Zákoně o sociálně-právní ochraně dětí, kde jsou také upraveny podmínky a výše pěstounských dávek.

V souvislosti s pěstounskou péčí v teoretické části práce hovořím o možných rizikových faktorech, se kterými se můžeme u dětí v pěstounské péči setkat. Tyto faktory rozdělují na faktory související s osobností pěstounského dítěte a osobností pěstouna či osoby pečující. Za největší rizikový faktor z pohledu opuštěného dítěte je považována biologická rodina, která má na dítě v době, kdy je ještě součástí této rodiny, velký vliv.

„Matka a otec nepřestávají být matkou a otcem, ani když je dítě v dětském domově nebo v náhradní rodině. Tvoří jeho minulost a možná i budoucnost. Nezabavujeme je zodpovědnosti ani za přítomnost.“ *„Většina dětí se nedostane do domova proto, že by se o ně rodiče nechtěli starat, ale proto, že to neumějí. A v tom bychom jim měli pomoci.“* (Škoviera, 2007, s. 127)

Na vliv biologické rodiny je nahlíženo v několika časových rovinách – období před, při a po porodu období, kdy dítě biologickou rodinu opouští a období, kdy je již dítě svěřeno do pěstounské péče. Pro co nejhladší průběh začlenění dítěte do pěstounské

rodiny je třeba, aby byly naplňovány potřeby dítěte, a to v co největší míře. Neuspokojování základních potřeb dítěte je často důvodem, proč dítě opouští rodinu biologickou. Zároveň je však nutné, aby při uspokojování potřeb dítěte nedocházelo ke konfliktu s uspokojováním potřeb osoby pečující. V rámci pěstounské péče je kladen velký důraz na osobnost pěstounského dítěte, neboť právě individualita každého jedince s sebou přináší mnoho skrytých rizik, o kterých často dlouhou dobu pěstouni ani nevědí. Za další z rizikových faktorů lze považovat chování dítěte, konkrétně pak poruchy jeho chování, které mohou být vrozené či získané. Ze strany pěstounů je tedy nutné, aby vzali v potaz, že dítě, které do pěstounské péče přijmou, může být dítě s poruchou osobnosti či poruchou chování a je nutné, aby tyto skutečnosti respektovali. Děti se do pěstounské péče dostávají za různých okolností a obvykle prožívají kromě traumatické zkušenosti také mnoho ztrát, které také mají vliv na jejich pozdější chování a prožívání. (Matoušek, 2017)

Pěstoun je z pohledu pěstounské péče nejspíš nejdůležitějším subjektem, neboť musí zajistit vše pro zdravý vývoj dítěte. Je mnoho důvodů, proč se rozhodnout být pěstounem, je nutné tuto skutečnost dobře zvážit, a to před samotným příchodem dítěte do rodiny. Mezi hlavní motivaci stát se pěstounem patří pěstounské dávky. Důvodů, proč tak učinit je však nepřehledné množství – setkáváme se s pěstouny, kteří přišli o vlastní děti nebo např. vlastní děti již vychovali a mají pocit prázdnoty, chtějí se ještě starat o další děti. Pokud se rozhodnou stát se pěstouny, mají za sebou první rozhodovací fázi, kterou to však nekončí. Žadatelé musí projít celým procesem, který začíná podáním žádosti o pěstounskou péči na příslušném úřadě, pokračuje absolvováním přípravného kurzu, poté psychologickým vyšetřením, posouzením pěstounů krajským úřadem a končí zařazením pěstounů do evidence. Ve chvíli, kdy jsou žadatelé vytipováni jako vhodní pro konkrétní dítě, dochází k prvnímu kontaktu. Ani momentem, kdy je pěstounům dítě předáno však proces nekončí, do rodiny dochází sociální pracovník oddělení sociálně-právní ochrany dětí, který dohlíží na to, aby rodina bez problémů fungovala a byly plněny potřeby dítěte i pěstounů, jak již bylo zmíněno výše. (Bubleová, Benešová, 2001)

Sociální pracovník oddělení sociálně-právní ochrany dětí do rodiny dochází zpravidla jednou za šest měsíců, kde provádí pohovor s pěstouny a dítětem. Pokud je to třeba, mohou se na něj samozřejmě jak pěstouni, tak i dítě obrátit kdykoliv jindy a řešit s ním veškeré potřebné situace, do kterých se dostávají. V případě výchovných problémů u dítěte, kdy dítě např. páchá trestnou činnost dochází do rodiny kurátor pro děti a mládež. Spolupráce s oddělením sociálně-právní ochrany dětí je pro řádné fungování pěstounské péče nezbytná. Je-li to třeba, posiluje sociální pracovník kompetence rodiny při řešení vzniklých problémů, snaží se o to, aby pěstouni mohly problémy řešit vlastními silami. Zároveň jde z jeho strany také o kontrolu, která je při výkonu pěstounské péče nezbytná. V případě potřeby je sociální pracovník v kontaktu s ostatními odborníky, se kterými dítě přichází do kontaktu – lékaři, ať praktičtí či odborní, škola apod. V rámci celého procesu pěstounské péče vede sociální pracovník spisovou dokumentaci jak osob pečujících, tak dětí a dbá na její průběžnou aktualizaci. (Matoušek, 2013)

5 Metodologie výzkumného šetření

V následující kapitole, která obsahuje několik podkapitol, je pozornost věnována předmětu diplomové práce, výzkumnému souboru a metodě výzkumu, jež byla pro sběr dat zvolena. V neposlední řadě se také zaměřím na popis strategie výběru respondentů, vyhodnocování našich společných rozhovorů a interpretaci dat, která byla výzkumným šetřením získána. Hlavním cílem následujícího výzkumu bylo získat odpovědi na výzkumné otázky.

V rámci výzkumného šetření, kdy byly vedeny rozhovory s pěstouny, jsem se snažila co nejvíce využít svých znalostí v dané problematice. Znalost problematiky a praxi v oboru náhradní rodinné péče jsem při výzkumném šetření vnímala jako velmi pozitivní, neboť jsem měla pocit, že pěstouni byli rádi, že se v tématu sama orientuji a dokážu tak na jejich odpovědi přiměřeně reagovat. Zita (2010) ve své publikaci upozorňuje na důležitost empatie a citlivosti při vedení rozhovorů, snažila jsem se tedy s pěstouny mluvit citlivě a pokud přišlo na témata, která jim byla nepříjemná, reagovala jsem přiměřeně k situaci.

Vzhledem k cíli práce, kterým bylo zjistit s jakými rizikovými faktory chování se pěstouni u dětí potýkají, jaké strategie při jejich řešení volí a jako roli zde zastává pracovník oddělení sociálně-právní ochrany dětí, jsem zvolila kvalitativní výzkumnou strategii. Jako vhodnou metodu jsem vybrala dotazování s technikou polostrukturovaného rozhovoru. Při rozhovoru výzkumník zjišťuje fakta, postoje a motivy respondenta. (Čábalová, 2011)

Rozhovor je jedna z metod, při které „jsou zkoumány členové určitého prostředí, určité specifické sociální skupiny s cílem získat stejné pochopení jednání událostí, s jakým disponují členové dané skupiny.“ (Švaříček, Šeďová, 2007, s. 159)

5.1 Cíl výzkumného šetření

Toto mé výzkumné šetření identifikuje rizikové faktory chování, které mohou ovlivnit průběh pěstounské péče. Téma vnímám jako přínosné a aktuální, neboť děti, které jsou do pěstounské péče umísťovány stále přibývá. Cílem výzkumu bylo zjistit a porozumět tomu, s jakými rizikovými faktory chování se pěstouni u dětí potýkají, jaké strategie při jejich řešení volí a jakou roli zde zastávají sociální pracovníci OSPOD.

Za **hlavní výzkumnou otázku**, ke které jsem dospěla na základě definovaného cíle celé práce, považuji (**HVO**): S jakými rizikovými faktory chování se pěstouni u dětí setkávají, jaké strategie při jejich řešení volí a jakou roli při jejich řešení má OSPOD? Pro zodpovězení hlavní výzkumné otázky bylo nutné přeformulovat HVO do dílčích výzkumných otázek (**DVO**), které jsou následující:

Dílčí výzkumná otázka č. 1 (DVO 1)–Jaké rizikové faktory chování vnímají a řeší pěstouni jako nejčastější?

Dílčí výzkumná otázka č. 2 (DVO2) - Jaké pěstouni využívají nejčastější strategie při řešení rizikového chování dětí?

Dílčí výzkumná otázka č. 3 (DVO3) – Jakou roli hraje pracovník OSPOD při řešení rizikových faktorů u dítěte v pěstounské péči?

5.2 Proces transformace otázek

Každou z výše uvedených dílčích výzkumných otázek jsem přetransformovala do otázek tazatelských. Tazatelské otázky byly použity v rozhovorech s pěstouny. Na základě odpovědí na tazatelské otázky jsem následně zformulovala odpovědi na dílčí výzkumné otázky a z těchto odpovědí pak vzešla odpověď na hlavní výzkumnou otázku. S jednotlivými pěstouny byly vedeny polostrukturované rozhovory. Dotazování respondentů proběhlo ve dvou vlnách, kdy první vytvořené otázky byly použity pouze v rámci pilotního výzkumu, kdy jsem ověřovala, zda jsou otázky pro pěstouny srozumitelné, dobře formulované a zda je na jejich základě možné získat odpovědi pro dílčí výzkumné otázky. Pilotní výzkum byl tvořen jedním rozhovorem s pěstounem a na základě jeho odpovědí bylo otázky nutné upravit a také rozšířit. Bylo tak ověřeno tvrzení Švaříčka (2007), který uvádí, že otázky by měly mít dostatečnou šíři a musí být naformulovány tak, aby dokázaly odpovědět na dílčí výzkumné otázky. Výsledná transformace je znázorněna v následující tabulce:

Tab. 1 Transformace DVO do TO (zdroj: vlastní)

Dílčí výzkumné otázky	Technika	Respondent	Tazatelské otázky
Jaké rizikové faktory chování vnímají a řeší pěstouni jako nejčastější?	Polostrukturovaný rozhovor	Pěstoun, který má v pěstounské péči svěřeno dítě ve věku 0-18 let	TO1 TO2 TO3 TO4 TO5 TO6 TO7 TO8 TO9 TO10 TO11 TO12 TO13
Jaké pěstouni využívají nejčastější strategie při řešení rizikového chování dětí?	Polostrukturovaný rozhovor	Pěstoun, který má v pěstounské péči svěřeno dítě ve věku 0-18 let	TO14 TO15 TO16 TO17 TO18 TO19
Jakou roli hraje pracovník OSPOD při řešení rizikových faktorů u dítěte v pěstounské péči?	Polostrukturovaný rozhovor	Pěstoun, který má v pěstounské péči svěřeno dítě ve věku 0-18 let	TO20 TO21 TO22 TO23 TO24 TO25

Celá sada tazatelských otázek, které byly pokládány pěstounům pak vypadá takto:

- TO1:** Jaké rizikové faktory v rámci péče o dítě vnímáte?
- TO2:** S jakými výchovnými problémy se u dítěte setkáváte?
- TO3:** O jakých problémech s Vámi dítě hovoří?
- TO4:** Jakých témat se při komunikaci s dítětem obáváte?
- TO5:** Jak probíhá kontrakt dětí s jejich biologickými rodiči?
- TO6:** Jak často mezi nimi dochází ke kontaktu?
- TO7:** Jakým způsobem zasahují biologičtí rodiče do Vaší výchovy?
- TO8:** Jak často s dětmi hovoříte o rodičích, jaká konkrétní témata o biologické rodině řešíte?
- TO9:** Jak probíhá Váš kontakt s biologickou rodinou?
- TO10:** Jak dítěti prezentujete jeho biologickou rodinu?
- TO11:** Jak vnímáte změnu potřeb dítěte za celou dobu, co je v pěstounské péči?
- TO12:** Jak vnímáte osobnost dítěte?
- TO13:** Jak moc Vás dle Vašeho názoru dítě respektuje?
- TO14:** Jakým způsobem dítě vychováváte?
- TO15:** Jakou strategii volíte v případě, že vás dítě neposlouchá?
- TO16:** Jaká pravidla dítěti stanovujete?
- TO17:** Jaké konkrétní chování dítěti zakazujete, přikazujete?
- TO18:** Jak moc jste při řešení problémů důslední?
- TO19:** Jaké povinnosti dítě doma má?
- TO20:** V jakých případech se obracíte na sociálního pracovníka s žádostí o pomoc při řešení problémů s dítětem?
- TO21:** V čem je pro Vás poradenství sociálního pracovníka užitečné?
- TO22:** Které konkrétní nástroje sociálního pracovníka vnímáte jako pozitivní?
- TO23:** Které konkrétní jednání sociálního pracovníka Vám naopak nevyhovuje?
- TO24:** Jak hodnotíte spolupráci s klíčovým sociálním pracovníkem?
- TO25:** V jakých případech s řešením situace sociálního pracovníka souhlasíte a v jakých nikoli?

5.3 Volba metodologického rámce

Pro tuto práci byla vybrána kvalitativní výzkumná strategie. „*Kvalitativní přístup je proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezibadatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu.*“ (Švaříček a Šedřová, 2007, s.17)

Při volbě vhodné techniky pro sběr dat jsem vycházela z tématu práce. Konkrétně byla použita metoda polostrukturovaného rozhovoru s každým z respondentů, která se mi v rámci daného tématu jevila jako nejvhodnější. Pro rozhovor byly připraveny otázky, kdy některé z nich byly v průběhu lehce upraveny, podle variabilních odpovědí respondentů a směru, kterým se rozhovor vyvíjel.

Doplňování a upravování otázek byl jeden z hlavních důvodů výběru konkrétní techniky. Hendl (2005) spatřuje výhody této metody právě v možnosti dotazovaného vyjádřit své subjektivní názory a pohledy na danou problematiku či přezkoušení respondenta, ujištění se, že otázkám rozuměl apod. Polostrukturovaný rozhovor také umožňuje tazateli znovu položit otázku nebo ji dovysvětlit, pokud je respondentem nepochopena. Zároveň je zde také prostor pro tazatele, který se v rámci takového rozhovoru může ujistit, že odpovědi respondenta pochopil správně. V neposlední řadě lze za výhodu vybrané metody považovat fakt, že je v rámci polostrukturovaného rozhovoru možné navázat osobní vztah s respondentem. Hendl (2005)

Hendl (2005) hovoří také o možnosti „*pozorování*“, která se v souvislosti s vedením rozhovoru nabízí. Ve chvíli, kdy respondentům dámě vyplnit dotazník, který vyplňují bez naší přítomnosti, o tuto možnost přicházíme. Vzhledem k vybranému tématu a jeho citlivosti považuji zvolenou metodu za vhodnou.

Otázky výzkumu byly zaměřeny především na to, jak pěstouni vnímají rizikové faktory chování u dětí, které mají svěřeny do pěstounské péče a dále na to, jakou roli v této problematice hraje OSPOD a jak může OSPOD minimalizovat negativní dopady, které tyto faktory mají na celou pěstounskou rodinu.

V následujících kapitolách se zaměřím na představení způsobu výběru respondentů a také se budu věnovat řešení etických otázek, které se k výzkumnému šetření váží. Na základě získaných dat bude provedena analýza a interpretace rozhovorů.

5.4 Výběr a charakteristika respondentů

Základním souborem pro výzkumné šetření byli pěstouni, kteří pečují o děti ve věku 0-18 let. Kritériem při volbě pěstounů byla v první řadě ochota samotných respondentů, podílet se na výzkumném šetření a dále délka doby, po kterou o dítě pečují. Tuto dobu jsem stanovila na jeden rok, a to především z důvodu vzájemné adaptace dítěte a rodiny. Další kritéria jako věk dítěte, pohlaví či příbuzenský vztah v rámci výzkumného šetření a této práce nehrála roli.

Celý výběrový soubor nakonec tvořilo deset pěstounů, kteří pečují o děti ve věku od 2 do 16 let. Všichni tyto pěstouni mají místo trvalého pobytu v Ústeckém kraji. Deset pěstounů mi pro výzkumný vzorek přišlo jako adekvátní počet, neboť po realizaci několika z nich bylo zřejmé, že se odpovědi opakují a při větším počtu pěstounů by mohlo dojít k „teoretickému nasycení“ a ukončení sběru dat, o čemž hovoří Reichel (2009). Do výzkumného šetření bylo zařazeno 6 žen a 4 muži.

Výběr respondentů proběhl na základě konzultace s vedoucí oddělení náhradní rodinné péče v Ústí nad Labem. Vedoucí oddělení sama navrhla několik pěstounů, kteří by dle jejího názoru mohli být ochotní rozhovor do diplomové práce poskytnout. Cílem výběru nebylo provést rozhovory pouze s pěstouny, u kterých se klíčový sociální pracovníci s rizikovými faktory potkávají, nýbrž s náhodnými pěstouny, za účelem zjištění, zda se vůbec rizikové faktory v rámci pěstounské péče objevují. Po uskutečnění rozhovorů bylo zjištěno, že všichni pěstouni, kteří rozhovor byli ochotni poskytnout, byli s dítětem v příbuzenském vztahu.

Konkrétní přehled pěstounů a dětí, o které v rámci pěstounské péče pečují, uvádím v následující tabulce:

Respondent	Pohlaví a věk respondenta	Vztah pěstouna k dítěti	Pohlaví a věk dítěte v pěstounské péči	Délka výkonu pěstounské péče (roky)
P1	muž, 42	strýc	chlapec, 10	8
P2	žena, 48	babička	chlapec, 4	3
P3	muž, 30	strýc	dívka, 2	2
P4	žena, 52	babička	dívka, 12	10
P5	žena, 51	babička	dívka, 15	6
P6	muž, 37	strýc	chlapec, 7	4
P7	žena, 39	teta	dívka, 16	13
P8	žena, 24	teta	chlapec, 6	1
P9	žena, 46	babička	dívka, 10	10
P10	muž, 53	dědeček	chlapec, 13	7

5.5 Organizace výzkumného šetření a jeho etická hlediska

První osobou, která byla v rámci práce oslovena, byla vedoucí oddělení náhradní rodinné péče. Vedoucí oddělení jsem předložila nástin své práce a informovala jsem ji otom, s jakou cílovou skupinou bych chtěla provádět rozhovory. Na základě konzultace s vedoucí oddělení bylo vybráno několik respondentů –pěstounů, kteří by byli ochotni poskytnout rozhovor k mé práci. Poté, co byl vybráni pěstouni, jsem také se souhlasem vedoucí odd. NRP kontaktovala klíčové pracovníky rodin, které jsem taktéž seznámila s cíli práce.

V rámci pravidelného sociálního šetření v rodinách byli s cílem a smyslem výzkumu seznámeni také jednotliví pěstouni. Žádný z pěstounů neměl problém s tím se výzkumu účastnit, jejich obavy však spočívaly především ve strachu z postihu, neboť měli pocit, že jejich odpovědi budou také součástí jejich spisu, který je na oddělení sociálně-právní ochrany veden. Respondenti byli ujištěni o naprosté

diskrétnosti a byli seznámeni s tím, že jejich odpovědi budou anonymní a budou využity pouze v rámci diplomové práce.

Výběr prostředí, kde budou rozhovory probíhat, jsem nechala zcela na pěstounech, neboť jsem chtěla, aby se při průběhu výzkumného šetření cítili příjemně a v bezpečí. Všichni respondenti souhlasili s tím, aby rozhovory proběhly přímo v místě jejich bydliště. Rozhovory probíhaly v zavřených pokojích a byla jsem u nich přítomna pouze já s pěstouny.

Z hlediska správného vedení rozhovoru bylo důležité myslet na otázky udržení pozornosti, sledovat a vnímat, zda pokládaným otázkám rozumí a jsou pro ně pochopitelné. Zároveň jsem také myslela na etické otázky jako zachování soukromí při vedení rozhovorů či anonymita. Otázka anonymity byla pro pěstouny velmi důležitá, neboť vnímali fakt, že sama pracuji na oddělení náhradní rodinné péče a měli strach, abych jejich odpovědi neinterpretována jejich klíčovými sociálními pracovníky. Zároveň však mohu uvést, že po provedení všech rozhovorů jsem fakt, že některé z pěstounů sama znám, vnímala jako přínosný a měla jsem pocit, že i respondenti navzdory prvotnímu strachu, tuto skutečnost uvítali a byli v mé přítomnosti uvolnění a velice otevření.

Před začátkem každého z rozhovorů jsem pěstouny seznámila s tématem práce a každého z respondentů jsem požádala o souhlas s tím, že rozhovor budu nahrávat na diktafon. S tím všichni pěstouni souhlasili, pouze u dvou jsem se setkala s tím, že se ptali na to, z jakých důvodů bude rozhovor nahráván, když je anonymní. Vysvětlila jsem jim tedy, jak psaní práce probíhá a že jejich odpovědi budu v práci interpretovat, učiním tak však bez veškerých jmen a následně budou rozhovory vymazány.

Délka každého z rozhovorů se lišila, žádný z rozhovorů však netrval méně než třicet minut. Po uskutečnění pilotního rozhovoru jsem zjistila, že budu muset hýbat také s pořadím, ve kterém budu pěstounů otázky klást, to však nebyl problém, neboť spolu všechny otázky úzce souvisely a prohození jejich pořadí tedy na odpovědi pěstounů nemělo žádný vliv. Odpovědi respondenta, se kterým byl proveden pilotní výzkum nejsou součástí analyzovaných dat, neboť se lehce změnila formulace jednotlivých otázek. Pilotní výzkum proběhl v prosinci 2019, rozhovory, které jsou v práci interpretovány pak v lednu a únoru 2020. Při rozhovorech jsme se s pěstouny

opakovaně dotkli témat, kdy bylo zřejmé, že se jedná o témata citlivá, zároveň však panovala příjemná a uvolněná atmosféra a často jsme se při rozhovorech také zasmáli a snažili se vážná témata poněkud odlehčit.

5.6 Analýza a interpretace dat

V této části mé diplomové práce se věnuji výsledkům provedeného výzkumného šetření, kdy cílem této analýzy je zodpovědět dílčí výzkumné otázky a následně hlavní výzkumnou otázku. Přepis rozhovorů probíhal téměř ihned po jejich dokončení. Pro přepis jsem používala audiozáznamy rozhovorů, které jsem při realizaci rozhovorů pořídila. Poté, co byl rozhovor přepsán do elektronické podoby, byl analyzován metodou otevřeného kódování a proběhla kategorizace odpovědí. Přímá řeč respondentů je v textu psána kurzívou. Odpovědi respondentů, které jsou v textu uváděny jsou psány doslova, tak, jak respondenti odpovídali, odpovědi nejsou nijak upraveny, v rámci zachování autentičnosti – často se tedy objevují nespisovné či slangové výrazy.

V rámci anonymity v interpretaci nepoužívám jména pěstounů ani dětí, pěstouni jsou v textu označeni jako P1 až P10 a hovoří-li o dětech, jsou jejich jména uváděna pouze prvním písmenem. S přepisy rozhovorů jsem dále pracovala pomocí barvení textu a kódování. (Hendl, 2005)

Informace jsou rozděleny do kategorií, každá se váže k jednomu z tematických okruhů a shodují se s tazatelskými otázkami. Takto do kategorií roztríděná data jsem poté interpretovala ve formě odpovědí na jednotlivé tazatelské otázky, ze kterých jsem nakonec formulovala odpověď na hlavní výzkumnou otázku svého šetření.

DVO1: Jaké jsou nejčastější rizikové faktory, se kterými se pěstouni potýkají?

Pro zjišťování odpovědí na výše uvedenou výzkumnou otázku jsem zvolila následující kategorie:

- a) vztah a komunikace s biologickou rodinou
- b) osobnost a potřeby dítěte
- c) sociální prostředí

- **ad a) vztah a komunikace s biologickou rodinou:**

Většina dotazovaných pěstounů uváděla, že vztah a komunikace je obvykle na dobré úrovni. Biologické rodiny mají zájem své dítě vidět nebo s ním být alespoň nějakým jiným způsobem v kontaktu, jak uvádí např. respondent **P1**: „*Moje švagrová mi pravidelně jednou za tejdén volá a ptá se, jak se M. má.*“ nebo **P5**: „*Dcera k nám chodí o víkend na oběd, tak si s A. dyckypokecaj...trochu jako kamošky...*“. Také respondent **P6**, který má kluka letos v 1. třídě říká: „*Jeho táta zkouší aspoň jednou měsíčně vytáhnout malýho na nákej výlet...dou do Zoo, bazénu nebo do náký dětský herny, kde se P. trochu vyblbne...*“

Je ale také pravdou, že ne všichni pěstouni mají o své dítě takový zájem, jako výše uvedení. Biologičtí rodiče někdy nereagují na zprávy či telefonáty, jak uvádí respondent **P7**: „*Noo víte...my to nemáme úplně lehký...jestli švagra holka vidí jednou za půl rok, tak je to moc...*“. V tomhle případě jde o šestnáctiletou dívku, která je letos v 1. ročníku na střední odborné škole. Může se mnohdy zdát, že děti v tomto věku mají svůj „svět“ a rodiče jsou pro ně až na spodních příčkách důležitosti, ovšem ne vždy to tak je. Respondent **P7** uvádí: „*Víte co, vona je letos prvním rokem na číšnici, celkem jí to de, chtěla by se pochlubit i švagrovi, co se u ní děje novýho, ale jeho to prostě nezajímá...*“.

Kontakt dětí s jejich biologickými rodiči probíhá obdobně. Před setkáním se telefonicky nebo přes textovou zprávu dohodnou, kdy a kde se společně sejdou a dítě si předají. **P8**: „*Joo já ségře vždycky zavolám, domluvíme se, jestli si M. vyzvedne zase u nás nebo jestli je náká změna.*“ **P10**: „*Syn mi zavolá jestli může kluka zase vidět...samozřejmě mu v tom nebráním, sem rád, že má zájem...sejdem se obvykle u Prioru a zase se tam pak ve smluvenej čas sejdem a předá mi ho zpátky.*“ **P2**: „*T. je ještě malej kluk a máma si ho bere někdy na víkendy...jenže ona nemá auto a bydlí v Teplicích, tak ho nechci tahat vlakama a autobusama, ještě když má zabalený náký věci sebou, tak ho tam pravidelně dopravuju já nebo můj chlap.*“

Jenže se také někdy stává, že biologický rodič na schůzku s dítětem nedorazí. Předpokládá se to vždy u komplikovaných rodičů, se kterými je těžká spolupráce a kteří často mají dost práce se svými životy a je pro ně nepředstavitelné, že by se ještě měli starat o své dítě. **P9** uvádí: „*Už sem na něj fakt naštvaná...na něho nebyl spoleh nikdy...myslela sem si ale, že když se o N. budu starat já, on že bude mít víc času si dát*

život dokupy a že se s ní ale bude aspoň vídat...nee, von si prostě na tu sjednanou schůzku nepřide. Pak je N. smutná a já jí musím složitě vysvětlovat, proč to zase nedopadlo.“

Samotný kontakt mezi pěstounem a biologickým rodičem je většinou, dle respondentů v pořádku. Často se jedná o příbuzenské vztahy, tudíž pěstouni již dítě znají delší dobu, než jakou pěstounská péče trvá. To také uvádí **P1**: *„Tak ona je moje švagrová a známe se...noo vlastně od doby, co se znám se svojí ženou...tak...ona tam není žádná zášť nebo tak něco. Máme dobrej vztah. Stalo se hold, co se stalo, já to tak беру a...no jsem rád, že jí můžu pomoci ho vychovat.“* **P5**: *„Tak víte co, je to prostě moje dcera...ať se stalo, co se stalo, tak s ní nechci přestat komunikovat.“* Další neméně zajímavý příklad ve vztahu pěstouna k biologickému rodiči je ten, co uvádí **P3**: *„Poslyšte...brácha si dycky přál holčičku a jak tady můžete vidět, splnilo se mu to. Moch mít všechno fajn...jenže to by se nesměl kamarádit s těma, co ho dostali až na dno, víte, jako s penězma. O jeho ženě ani nemluvim...to je jedno, ale jako chci tím říct, že mu nepřestanu věřit, nehodil sem ho, jak se říká přes palubu..asi mu to bude trvat, než se z toho všeho dostane, ale mám ho rád.“*

Avšak kontakt mezi pěstounem a biologickým rodičem, který se ale o své dítě nezajímá, je obvykle na bodu mrazu, jak uvádí **P7**: *„No tak...když nechce vidět svoji dceru nebo s ní aspoň mluvit, tak se samozřejmě neozve ani mě. Nikdy jsme neměli moc dobrej vztah a bohužel ani ta holka nás nebo jako spíš jeho s náma nijak nespojila.“* Další pěstoun **P9** je matka, která se stará o synovu dceru, tedy vnučku: *„Sice je to můj syn a já vim, že to je asi hrozný...bůhví, co si o nás myslíte, ale já ho taky nezajímám...ten do toho spad a všichni, co mu chtěli pomoci, odstrčil. Když mi jednou za dlouhou dobu zvedne mobil, tak to sou pro mě Vánoce.“*

Tyto kontakty mezi rodinami jsou důležité nejen pro děti v pěstounské péči, ale i pro pěstouny samotné. Jejich kontakt jim pomáhá v nějaké míře jak po psychické stránce, tak mnohdy i po stránce fyzické. Je pro ně přínosné, pokud se o své dítě jednou za čas postará biologický rodič a oni si tak mohou vyřešit vlastní záležitosti.

V otázce, která se týkala toho, zda nějakým způsobem zasahují biologičtí rodiče do výchovy pěstounů, byly odpovědi takřka obdobné. Jak uvádí například **P4**: *„Já si holku vychovávám tak, abych s ní byla já osobně spokojená, její táta mi do toho nemluví, stejně se vídáme málo, tak by to stejně nemělo moc cenu.“* Celkem jasné je to

u rodičů, kteří se s dětmi vůbec nestýkají a v podstatě o ně nejeví zájem, jako například u pěstounky, která se stará o šestnáctiletou M. **P7**: „*Tak ono když jí švagr ani nezavolá a nezeptá se, jak se má nebo co je novýho ve škole nebo tak...tak na ní určitě žádným způsobem, co se týká výchovy, nepůsobí. Stejně reaguje i pěstounka P9*: „*Prosim vás, dyť kluk ani neví, jak se má chovat on sám, natož aby mi říkal, jak mám jeho holku vychovávat...jeho to ani nenapadne.*“

Avšak i rodiče, kteří o své děti zájem mají, se do výchovy moc nepouštějí a nechávají ji plně na pěstounovi. Například pěstounka **P2**, která má v péči malého T. uvedla: „*Sice sme ségry, ale jednou ho mám v péči já, tak jsme se dohodli, že bude výchova probíhat podle mě...samozřejmě, že když T. něco udělá a vidí to ségra a já ne, že to nenechá být, taky ji třeba okřikne nebo tak, ale určitě mi neříká, co bych měla a neměla jako dělat.*“ Další pěstoun **P10**, který se stará o třináctiletého N. říká: „*No kluk chodí do sedmičky, je celkem dost v pubertě, ale pomoc nepotřebuju ani nechci od syna výchovnou pomoc...každý určitý věci můžem vidět jinak a pak v tom kluk bude mít bordel...to nechci. Syn se jako zajímá, jestli zlobí nebo nezlobí nebo tak, věřim, že když ho má na starosti někdy von, tak že ho nenechá si dělat, co chce, ale ani syn sám se mi do toho nechce motat.*“ Do výchovy P., který je letos prvňáčkem však jistým způsobem jeho otec zkouší pomáhat. **P6**: „*No jakoby mě osobně jeho táta neříká, jaký způsoby tý jeho výchovy mám použít, ale když si ho bere, tak mu vtlouká do hlavy různé návyky...jako třeba...třeba hygienu, když někoho známýhopotkaj, tak že má malej pozdravit a takovýhle ty výchovný věci. Spíš bych řek, že mi s tím sem tam pomůže, ale jak se ptáte, jestli zasahuje, tak to ne.*“

Dále pak pěstouni odpovídali na otázky, které se týkaly toho, jak často doma s dětmi hovoří o jejich biologických rodinách a pokud ano, tak jaká témata řeší. **P1** říká: „*Tak já mu to vysvětlil všecko, jak se to stalo, proč je u mě, že...biologická maminka neměla dobrej život, nevyšlo jí to, jak to mělo být, tak si ho vzala...moje žena, jako sestra vod jeho maminky vod narození noo a timpadem ho vychováváme spolu.*“ Tudíž se v rodině řešily tyto témata, aby se předešlo budoucím zbytečným nedorozuměním. Právě takovým, jak **P1** pokračuje: „*Protože kdybych mu to neřek, tak by mu to řekli voni a třeba úplně jinak, než jaká je pravda a pak bysme se mohli zbytečně hádat a kluk by nám nemusel pak cokoliv věřit.*“ Další respondent uvádí, že se s dcerkou o jeho biologickém otci baví, ale spíše zřídka. **P3**: „*Jako říkám jí, že je to táta, normálně*

řikám před ní táta, on má zase miminko, takže malou láká to miminko...“. Po dotazu, jak často si s malou dcerou o biologické matce povídá, odpověděl: *„No jakoby jak kdy no, není to žádný pravidelný...ona je na to ještě malá a ještě to moc nechápe...ale jak říkám, nezatajuju jí vlastního otce.“* Docela pozitivní je výpověď **P5**, kde je vztah biologické matky a její dcery velmi pěkný: *„Prostě jak sem řekla...dcera sem pravidelně o víkend chodí, vše jsme A. dyžsme si jí vzali, vysvětlili společně s její pravou mámou, a jak sem chodí tak jí nemusim ani nic o ní říkat, vona všechno ví...už je to taky velká holka a má trochu rozum, tak si myslim, že to docela chápe.“* Trochu jinak však odpovídá pěstounka **P9**, kde zájem o dceru žádný není: *„My sme doma řekli N., když jsme si ji vzali z jakýho důvodu u nás je...jakoby neřikalime jí všechny detaily, to hlavní ví a to stačí...a tím, jak syn o N. nejeví zájem, tak se nás ani na něj neptá..pro ní je to cizej člověk, takže my to téma taky nevytahujem.“*

Je samozřejmě rozdíl v chování a reakci na danou situaci ohledně pěstounství u dětí, které jsou již na druhém stupni základní školy a u dětí, které jsou buď ještě v předškolním věku, nebo na prvním stupni. Jako například u **P8** a šestiletého M.: *„Já sice se segrou mám dobrej vztah a i M. s ní, ale víte jak...no...kluk když slyší ve školce děti, jak se bavěj o svejch mámách a tátech a on jak ví, že nebydlí u svý pravý mámy, tak je z toho někdy docela smutnej a ptá se mě, proč taky není u svý mámy. Ne že by se měl nějak špatně, to si nemyslim a kord když se navštěvujeme a vidí, že je na něj máma hodná, tak to prostě ještě nedokáže pochopit...myslim si, že to chce trochu čas.“*

V otázce na to, jak pěstouni prezentují dítěti jeho biologickou rodinu, se většina shodla, že jim nic nezatajují a říkají věci tak, jak jsou. Jak uvedla respondentka **P4**: *„Snažim se ji to tou lepší stránkou to vysvětlit, že proč se to stalo, proč je u mě ve výchově...no ale on si to kazí ten biologický táta sám, protože je...to..no feťák a prostě rodina se o něm baví s otevřenou pusou o něm, N. to slyší, nakonec ho i viděla, takže ví tu situaci takovou jaká je, jak to dobrý, tak i to špatný, nijak se to nepřibarvuje.“* **P6**: *„Já o jeho tátovi mluvím většinou dobře. Tam jako nebyl problém nějaký drogy nebo tak něco, spíš to moc nezvládal, blbá práce, málo peněz no a podmínky, kde by měl P. vychovat nebyly dobrý...takže já to klukovi tak nějak vysvětlil a určitě mu tátu nějak nezošklivuju.“* Pěstounka, která má v péči čtyřletého T. odpovídá trochu jinak, avšak je zde také výrazný věkový rozdíl dítěte. **P2** řekla: *„Nee, vůbec to ted' ještě neřešim, von je ještě malej, aby se to řešilo a když k něčemu dojde a bude větší, tak nebudeme řešit, že*

tam byly drogy, ale řeknem, že prostě neměla kde s nim bydlet...on se to pak ale stejně dozví, protože jeho maminka v tom jede dál...“

- **ad b) osobnost a potřeby dítěte:**

V otázce na osobnost a potřeby dítěte se odpovědi pěstounů trochu lišily, hlavně z důvodu toho, že každé dítě pochází z jiné sociální vrstvy a další důležitou roli hraje také věk dítěte. V jedné z otázek, která se zabývala tím, zda se ve výchově setkávají pěstouni s nějakými výchovnými problémy a případně s jakými, odpověděl **P6** takto: *„Běžnými. To jsou problémy, který sem měl se svejma dětma, který jsou teď starší...takže já osobně nevnímám rozdíl v tom, zda jsou to moje děti nebo děti v pěstounský péči...já zastávám to, že prostě jak si to dítě vychovám, takový ho mám.“* Respondent, který se stará o malou M. říká, že se s ničím výjimečným ještě nesetkal, **P3**: *„Tak vona je malá, někdy má teda nervy a kouše si nechty, ale nic extra mě nenapadá.“* Dále pak **P4** uvádí: *„Podle mého názoru ve všem hrajou roli geny...jakoby...já jí samozřejmě zkusím vychovávat tak, aby to bylo správně, ale dost často v ní vidím jejího tátu. Často mi odmlouvá, hází držky, ve kterých vidím přímo jeho a tak.“* Následuje **P10**: *„Sem tam řešíme to, že někdy ze školy přinese nějakou poznámku, není jich jako ňák hodně, ale jako někdy...když to tak schrnu, tak jednou za měsíc ňákou dostane třeba za špatný chování buď o hodině nebo o přestávce. On je docela rozlítanej, tak ho paní učitelka mnohdy napomene, doma mu to zkusíme vysvětlit, že to dělat jako nemá, ale jak je tam s těma kámošema, tak se někdy neudrží no...ale asi nic vážnějšího úplně zatím neřešíme.“* Pěstounka **P7** o M.: *„M. už je středoškolačka, tak tam už je to jiný než, když sme řešili problémy na základce. Bohužel už je v tom věku, kdy na ní působí ty jiný lidi, než na který byla zvyklá na základce. No už se husa samozřejmě s jejíma kámoškama v parku opila..., tak to je asi ten aktuální problém s ní, nechci, aby se to opakovalo. Joo... a taky mě někdy přemlouvá, že jí je jako špatně a že nemůže do školy, ale já jí to nežeru, je mi jasný, že by lítala venku během toho, co bych byla v práci.“*

Z odpovědí lze jasně vyvodit, že se pěstouni většinou setkávají s obdobnými problémy, jako biologičtí rodiče. V každém věku dítěte, se řeší jiné výchovné problémy, avšak jsem zde nenarazila na odchylku, která by jasně vymezovala rozdílné problémy u obou typů rodičů.

Následně se respondenti zabývali otázkou, jak vnímají potřeby dítěte za celou dobu, co je v pěstounské péči. **P1:** „*Von mi ani nepřijde takovej, jakože by potřeboval něco zvlášť, jako vše normální. Jako je tam rozdíl v tom, co používá teď a co když mu byly třeba čtyři roky. Ted' ho zajímá elektronika, mobil...prostě opustil hračky, věnuje se víc mobilu.*“ **P3:** „*Jsou jí dva roky no a mám jí dvacet jedna měsíců, takže i u tak malého dítěte ty změny sou. Třeba když byla miminko, tak potřebovala mastičky, že měla ten ekzém a tady to, ted' se jí teda vrátil zpátky, ale už jen trochu, takže to není tak finančně náročný už.*“ **P8:** „*Tak ono u M. nevidim nic, že by nějak vybočoval od dětí v normálních rodinách. Chce prostě hračky, co maj děti ve školce a to je asi jeho taková největší starost.*“ Naopak u slečen s vyšším věkem je v mnoha případech nejdůležitější móda, jak uvedla respondentka **P5:** „*Co se týká jejího šatníku, tak sem někdy zděšená...jako dokážu pochopit její myšlení, že holka v 9. třídě nebude nosit třeba triko, který vyšlo nedej Bože před měsícem z módy, protože by se jí holky ve škole smály...ale ty některý kousky, co si kupuje...hrozný. Někdy se hold pohádáme, protože jí zakážu si vzít absolutně něco nevhodnýho na sebe. Takže ano, vidim tam ten posun, kdy dřív jí bylo jedno, do čeho jí oblíknu a dneska totální opak.*“

Osobnost dítěte je samozřejmě taktéž individuální. Výchova má samozřejmě za následek jakési budoucí chování jedince, ale s osobností se člověk rodí a nelze ji změnit. **P4:** „*Ona je prostě taková chytrá, uspořádaná a já děkuju školce. Já ho měla od třech let ve školce a díky tý školce je taková, jaká je. Svědomitá, svoje úkoly udělá, má ráda, že kam si něco položí, aby to tam bylo, takže taková organizovaná je.*“ **P3:** „*Vona je vzteklá jenom někdy, spíš jako když se jí nevěnuju...mám ještě svoje větší děti, tak těm se taky musim věnovat, takže chce ode mě furt pozornost, furt je u mě, je furt se mnou, kde jsem já, tak je i vona. Je tak trochu závislá, ale i na děti...už sme to právě zkoušeli, že sem šla třeba do města a oni jí pohlídaly, takže maj spolu i dobrý vztahy.*“ Některé děti doma rodičům i pomáhají s chodem domácnosti a podobně, jak uvádí respondent **P10:** „*N. je hodnej. Jakože se na něj dá spolehnout, když se domluvíme na tom, že až přijde ze školy tak má udělat to a to, tak to je obvykle udělaný...ono je na něm vidět, že nám rád pomáhá s čímkoliv. Řek bych, že je nápomocnej spolužákům, je kamarádskej, pořád tady na něj někdo zvoní...vidim to hlavně na ty kladný věci.*“

Docílit u dětí respektu k rodičům se možná pro mnohé zdá být jednoduchým úkolem. Člověk si řekne „je to moje dítě, tak mě logicky bude prostě poslouchat“. Jenže

děti mnohdy poslouchají jen proto, že se mohou rodiče bát, ale to není respekt. Důležité je, aby ho projevovali i samotní rodiče, až poté je možné ho vidět u dětí. Proto jsem položila pěstounům otázku, jak moc je dle jejich názoru jejich dítě respektuje.

P6: „*Mě hodně respektuje, sem pro něj autorita, co řeknu, tak to platí.*“ Respondentka **P2** malého T. říká: „*Někdy si ze mě dělá srandy, někdy, když na něj zařvu, tak poslechne, ale pak ví, že je zle a že nesmí.*“ **P8:** „*Dost mi pomáhá to, jak na něj působěj paní učitelky ve školce. Tam je podle mě půlka úspěchu...kdyby těm dětem všechno povolovaly a promíjely, tak to pak budu mít nebo jako i ostatní rodiče doma a dost těžší, protože pak by nevěděl, co je teda správný, jestli to, jak se chová ve školce nebo to, jak doma.*“ Trochu lehčí situaci mají rodiče dětí, které jsou již ve vyšším věku. Například **P7** o své M.: „*Tak podle mě se už dokážeme respektovat navzájem. Vycházíme si obě vstříc...jednou je něco po mym, po druhý může být zase něco podle ní...ona už má rozum, takže v tomhle já problém nevidím.*“ Stejně tak odpovídá **P5:** „*A. je zlatá...my sme v tomhle nikdy neměly problém a nemusela jsem si nějakou autoritu nebo respekt získávat. A. má respekt i ke své vlastní mámě, vycházíme spolu všichni v pohodě.*“

- **ad c) sociální prostředí**

Respondenti byli v této kategorii dotázáni na několik otázek, které se vztahovaly k sociálnímu prostředí dítěte, čeho se oni sami bojí, co by s dítětem neradi řešili a podobně. Rizikových faktorů v rámci péče o dítě v pěstounské péči, může být celá řada. Pěstouni odpovídali následovně: **P3:** „*No někdy přemejšlim o tom, jestli biologická rodina nemá o malou zájem, z toho mám trochu strach, ale vim, že nemají, tak snad to tak zůstane...už jsem si na ní zvykla a nechtěla bych o ní přijít.*“ **P1** však řeší jiný problém: „*Z čeho mám strach, tak to jsou jeho spolužáci...já je jako osobně neznám, ale nerad bych, aby se chytil náky špatný party a dělal někde po městě bordel nebo aby někde začal kouřit.*“ Podobně to má i pěstoun **P10:** „*N. je sice hodnej kluk, všechno, ale nikdy nevíte...pořád tady vidim potloukat se takový ty partičky grázlů, do školy pořádně nechoděj...samozřejmě ho vedu k tomu, že tohle nepřichází v úvahu, ale mnohdy i když se snažíte, se to může někde pokazit.Chci, aby z něj jednou něco bylo.*“ Jiný problém zase řeší **P2:** „*Z čeho mám strach je, že až půjde T. do školy, tak aby se mu ty děti nesmály, že se na něj jeho pravá máma vykašlala...ona je tady dost známá a dost lidí to o ní ví, tak aby se mu nesmály i z toho důvodu, že jeho máma bere.*“

Na těchto příkladech je zřejmé, že každý rodič napříč věkem dítěte řeší svůj vlastní problém. Rodiče menších dětí se bojí věcí, které mohou přijít až v následujících letech, kdy jejich dítě začne chodit do školky nebo školy a aby mezi své spolužáky zapadly, naproti tomu tu jsou rodiče, kteří řeší aktuální problémy, týkající se záškoláctví, špatné party, do které mohou děti patřit nebo také budoucího existenčního zapadnutí do společnosti.

Dalším obávaným tématem rodičů mohou být otázky dětí na určité skutečnosti, které by sami rodiče s dítětem neradi řešili. Odpověď na otázku, jakých témat se při komunikaci s dítětem rodiče obávají, byla následovná **P6**: „*No jako až se mě P. bude vyptávat na nějaký podrobnosti toho, proč nežije u svýhopravýho táty...my jsme mu řekli nějaký důvod, ale nikdy nemusí vědět úplný detaily, mohlo by mu to bejt pak líto.*“ **P3**: „*Ted' nějaký problém asi nevidim, ale spíš pak až bude M. velká, tak jí asi nebudu umět moc dobře vysvětlit věci, který se týkají jejího dospívání jako třeba menstruace a tak...jsem chlap, tohle jsem nikdy řešit nemusel.*“ Problém může nastat i změnou prostředí, **P8**: „*Já se trochu bojím až příští rok bude muset jít M. do školy. On je na mě hrozně moc fixovanej, do školky jako samozřejmě chodí, ale den co den mi dělá hrozný scény a je tam tu nejkratší možnou dobu. Dávám ho tam co nejpozději a vyzvedávám co nejdřív. Až bude mít ten klasickéj školní režim, tak se toho trochu obávám, jak mu vysvětlím, že už to jinak prostě nejde a hlavně, že tam bude muset se učit a dávat pozor...netěším se na to.*“ Naopak respondentka **P4** se ničeho neobává: „*Jako mě asi nic nenapadá, já z ničeho strach nemám...ale kdyby došlo na nějakou nepříjemnou situaci, tak ji vyřeším po pravdě.*“

Dále jsem se pěstounů ptala, o jakých problémech s nimi dítě už nyní hovoří. Odpovědi se lišily spíše napříč věku dětí. Jiné problémy řeší rodiče malých dětí, které ještě ani nenastoupily do mateřské školy, a nebo v ní už jsou, jiné naopak řeší u dětí, které jsou již na základní nebo střední škole. **P9**: „*No s holkou mám trochu starosti...ona ve škole spolužákům řekla, že nebydlí s pravými rodiči...jako to přece není ostuda neee...já to tak neberu, jediný, pro koho to může bejt ostuda je pro její vlastní rodiče, ale ne pro ní, ona si to nevybrala...noo a když na to přijde, tak tam jsou nějaký zlý holky, který maj na ní různý posměšky a pak mi doma brečí...jako řešíme to s učitelkou, jenže voni si stejně najdou cestu jak se jí vysmát.*“ **P6**: „*Jak on letos nastoupil do tý první třídy, tak v podstatě přišel o kamarády ze školky, on se trochu hůř seznamuje,*

takže chodil ze školy celej smutnej, pořád sem se ho ptal, co se děje a on že nic. Takhle to trvalo asi dva měsíce, tak sem volal učitelce, co se v tý škole děje a ona mi řekla, že se tam s nikým nebaví a že je o přestávce sám. Tak sem se ho na to zeptal a on říkal že jo, že je smutnej z toho, že už si asi nikdy kamarády nenajde. Tak sem mu zkoušel radit co by mohl zkusit udělat, aby se s někým zase skamarádil. Postupně se mu to jako povedlo, takže už mi doma teď vypráví o nějakých historkách ze školy, kde figují nějakí kluci a už nechodí tak smutnej, takže zatím dobrý.“

Naopak pozitivní problémy řeší následující rodiče. **P7:** „*Já s holkou řeším docela dost kluky...ptá se mě, jak nějakýho zaujmout nebo jestli má hezkej účes, že chce na nějakýho udělat dojem a tak různě.“* **P10:** „*Víte jak...hrozně se mu líběj auta. V pokoji má milion časopisů o autech, pořád si o nich něco čte a tak. Dokonce po mě chce, abychom jezdili na nějaký výstavy, o kterých mu kluci ve škole říkaj...ale jako sem rád, že má o něco zájem.“* Naopak M. zajímají klasicky hračky, **P8:** „*Pořád se musíme chodit dívat tady do toho hračkárství ve Foru...miluje autodráhy a stavebnice, takže to je asi jako jeho největší problém.“*

Za odpověď na dílčí výzkumnou otázku lze tedy považovat, že se pěstouni s rizikovými faktory potýkají, většina z nich však uvádí, že se tyto faktory příliš neliší od těch, se kterými se potýkali či potýkají v rámci výchovy vlastních dětí. Za rizikové faktory z hlediska pěstounů lze považovat záškoláctví, osobnost dítěte – konkrétně geny, které dítě získalo od biologických rodičů a v neposlední řadě také jako riziko vnímají fakt, že dříve či později budou muset dítěti vysvětlit, proč se ocitlo v pěstounské péči. Většina pěstounů, převážně u starších dětí uvedla, že se již dostali do situace, kdy se dítěti snažili objasnit důvod toho, proč se o něj rodiče nemohli z nejrůznějších důvodů starat, stále se však obávají, že přijde věk, kdy děti budou chtít znát důvody mnohem podrobněji a obava pěstounů spočívá v tom, že si nejsou jisti, zda o tomto tématu dokážou s dítětem hovořit bez negativních emocí. V rámci tohoto rizikového faktoru pěstouni hovořili také o sociálním prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, konkrétně pak např. o přechodu dítěte z mateřské školy na základní či ze základní na střední, kde jejich obava plyne ze spolužáků, kteří by se k situaci mohli vyjadřovat negativně či necitlivě. Co se týče vztahů s biologickou rodinou, u většiny pěstounských rodin, které se výzkumného šetření účastnily, je kontakt poměrně pravidelný, nicméně

rodiče do výchovy pěstounů příliš nezasahují a děti je vnímají spíše jako blízkou rodinu, nikoli však jako rodiče. Ve dvou případech biologičtí rodiče téměř nefungují, o dítě se nezajímají a ke kontaktu mezi nimi nedochází. Za jedno z rizik jsem považovala také obavu pěstounů z některých témat, která by mohla v komunikaci s dítětem nastat, zde však pěstouni opět odpovídali shodně a jejich odpovědi byly vesměs pozitivní, kdy uváděli, že s dítětem již mají navázaný dobrý vztah a mohou spolu řešit většinu otázek, které se dotýkají různých témat, např. dospívání, zájmy apod. V rámci otázky nedostatku respektu či autority jako rizikového faktoru byly odpovědi respondentů téměř totožné. Valná většina pěstounů odpovídala na otázku tak, že si jistý respekt museli vydobýt, nicméně po delším soužití a adaptaci dítěte v rodině již s respektem nemají problém. Děti v pěstounské péči respektují autoritu stejně jako děti biologické.

DVO2: Jaké pěstouni využívají nejčastější strategie při řešení rizikového chování dětí?

Následující kategorie jsem zvolila pro zjišťování odpovědí na výše uvedenou výzkumnou otázku:

- a) pravidla a povinnosti dítěte
- b) výchova

• ad a) pravidla a povinnosti dítěte

Každý rodič volí způsoby výchovy dětí různě. U velkého množství rodičů dnešní doby se můžeme dost často setkávat s výchovou stylu, kdy si mohou dělat, co chtějí, mohou chodit, kam chtějí a rodiče o nich nemají žádný přehled. Mnohdy jsou rádi, že je dítě z bytu pryč a rodiče neobtěžuje svojí přítomností. Jiní jsou však přesným opakem. Mají o děti zájem, nenechávají je se toulat po venku a mají nějaká pravidla. **P6:** „*Tak asi jako pravidlo mě u M. napadá, že musí chodit v 8 spát. Večer se podívá na Večerníček, u toho večerí, pak se musí jít vykoupat a kolem tý osmý prostě musí zalehnout.*“ **P5:** „*My sme domluvený, že každej pátek po škole na ní čekám u krámu a pomůže mi nakoupit a odnýst ty věci domů, to bych musela jinak aspoň na dvakrát, ale jí to nevadí.*“ A i další rodič má pro své dítě pravidlo: **P2:** „*Od mala ho učíme, že než začneme jíst, tak si pújde umejt ruce. K tomu ho vedou i ve školce, takže je to pak pro nás i jednodušší a takový jako automatictější.*“ **P7:** „*My máme pravidlo, který pořád když jsme venku, opakujem.*“

Když jdeme přes silnici, tak ho nechávám, aby si sám uvědomil, co musí udělat než přejdem a říct mi to.“

U téhle otázky jsme se nesetkala u žádného z respondentů s tím, aby jejich děti neměly žádná pravidla. Nejčastěji to byly včasné příchody domů ze školy či nějaké hygienické návyky.

Výpomoc dětí v domácnosti ocení snad každý rodič. Ještě víc, když ho nemusí do práce nutit. Je potřeba, aby rodiče stanovili systém, vytvoření rutinu, ale také dítě správně motivovali.

P9: *„Moje holka povinnosti rozhodně má. Prostě přijde odpoledne ze školy a první co musí udělat je, jsou domácí úkoly...přesto nejede vlak. Pak jí sem tam poprosím, aby mi pomohla utřít prach, jakoby nebudu vám říkat, že je z toho nadšená, ale taky nemůžu dělat všechno. Za odměnu ji koupím třeba nějakou dobrotu nebo tak něco.“*

P1: *„Jak vidíte, tak máme jezevčíka...vyprosil si ho M. asi před rokem. No řek sem mu, že se ale o něj bude starat, tak s nim chodí pravidelně ven. Samozřejmě večer s nim chodím já a i ráno přes tejdén, kdy chodí do školy, to by musel moc brzo vstávat...takže ví, že když přijde ze školy, tak první, co musí, je jít s nim ven..alenemusím ho nutit, on ho má rád, tak s nim chodí rád.“* Jiné děti zase chodí odpoledne na různé kroužky a využívají svůj volný čas tímto způsobem. **P10:** *„Kluk je přihlášený na fotbal, takže má dvakrát tejdéně tréninky...o víkendu chodí i s klukama na hřiště si zakopat. Jsem rád, že ho do toho nemusím nutit, že si vybral to, co ho baví a chodí tam dobrovolně. Samozřejmě, že musí mít splněnou školu, ale v ty dny, kdy má ty tréninky a nestihne vše udělat než tam de, tak jako určitě mu neříkám, že to nejdřív dodělá...dodělá to pak až přijde.“* U malé M. jsou zase povinnosti trochu jiného rázu.

P3: *„Když si hraje nebo si hraje ona sama, tak to tady vypadá, jak po výbuchu bomby...všude sou hračky. Takže dbám na to, aby když skončíme s hraním, si všechny ty panenky, kočárek, oblečky a podobně uklidila tam, kde byly.“*

Povinnosti dětí se liší napříč věkem a pohlavím každého dítěte. Jednak rodičům pomoc dětí ušetří čas, ale také se tímto způsobem pomalu připravují do života. Je prokázáno, že děti, které od malička doma pomáhají, jsou v životě samostatnější. Cílem výchovy by mělo být naučit děti různým dovednostem, které jsou přiměřené jejich věku.

- **ad b) výchova**

Způsoby výchovy dětí jsou různé. Od jednoho extrému, který se týká zanedbávání dítěte až po druhý, což je dle mého názoru ochranářský způsob výchovy. **P1:** „*Tak vychovávám ho jako své vlastní děti...jako sem přísněj, nemám obavu mu fláknout přes zadek, seřvat ho, protože když si to zaslouží, tak to člověk jako nemůže přehlížet, nechat si ho přes hlavu přerůst. Sem důslednej.*“ **P2:** „*Jako já sem na všechny stejná...jako jooříkám jí, že tohle nesmí, na tohle nesm šahat, má svůj režim, takže vecko prostě, tak jak by to mělo bejt.*“ **P4:** „*On se jí táta dřív vůbec nevěnoval, trochu mi přišlo, že mu doma překážela, takže já se celou dobu snažím o nějakou změnu. Je jasný, že si nemůže cokoliv dovolit, pokud něco přežene, tak je podle toho potrestaná, ale ne jakože bych jí mlátila. Ale chci aby věděla, že jsou nějaký hranice.*“ **P7:** „*Nejsem nějaká diktátorka...hlavně ono na šestnáctiletý dítě se dá ještě určitě nějak působit, ale už určitě ne tak moc, jako na ty menší děti...to už mám vyzkoušený. Takže u nás panuje taková jako vzájemná harmonie, něco jí dovolím, něco ne...v jejím věku je spíš taková někdy drzá, takže jí vynadám, případně jí zakážu někam jít...jako mobil a tuhle elektroniku už jí v tomhle věku nezakazuju. Jako může projevovat svobodně svoje názory, nemyslim si, že by se mě třeba bála. Mám známou, která ale zase všechno svejím dětem dovoluje, nikdy je neokřikne, nic doma nemusej...už teď je na nich vidět, co to jednou bude zač.*“

Po rozhovoru s pěstouny jsem zjistila, že každý z pěstounů má nějaký způsob, jak své dítě nejlépe vychovat. Je to také možná tím, že to nejsou jejich vlastní děti a vědí, že mnohdy nepocházejí z dobrých podmínek, a proto se snaží toto napravit. Dost pěstounů již svoje vlastní děti má, tudíž ví, jak na děti působit a co na ně platí. Mnoho pěstounů se právě stará o děti svých příbuzných či svých vlastních dětí a vědí, jaké chyby v předešlé výchově udělali, proto se snaží těmto chybám vyvarovat. Samozřejmě, každé dítě má svou vlastní osobnost a nejde stanovit přesná pravidla pro výchovu.

Stejně tak má každý svoji vlastní strategii toho, jak se zachová v případě, kdy ho dítě neposlouchá. **P8:** „*Tak já mu jako spíš domlouvám, přesvědčuju ho...a když už to pak nejde, tak mu jednu plácnu a pak už to de.*“ **P6:** „*Jakoby já s tím asi problém nemám...on mě docela poslouchá, nemáme s tímňákej problém...ale když náhodou má svůj den, tak mu zakážu večer pohádku, na co se kouká v televizi a pak je zase*

dobrej. **P4:** „No prostě jí jednoduše vynadám, mnohdy se se mnou baví jako kdybych byla její kámoška ze školy, to si na mě zkoušet nemůže, takže mladé dámě vezmu telefon a zakážu jí chodit někde po krámech, jak pořád couraj a ona má pak ve škole určitě trochu ostudu, že nikam nesmí, tak se zase zklidní, omluví se a je klid...ale беру to tak, že je to prostě puberťačka, nebyla sem jiná a asi nikdo z nás.“ Pěstoun malé M. řeší tuto strategii jinak. **P3:** „No jako já nevím...ve dvou letech jí moc domlouvát nejde, houknu na ní, ale nevím, jestli si z toho něco bere, takže jí dám do postýlky a nechám jí, ať se vyřve...pokud nehodlá přestat, tak jí plácnu přes zadek a ona teda ještě chvíli řve, ale pak se uklidní.“

Zde je vidět, že si každý snaží najít svojí vlastní cestu, jak se s problémem neposlušného dítěte, vypořádat.

Každé dítě má bezpochyby zakázané určité chování, které jim není tolerováno. To platí jak u biologických rodičů, tak i u těch pěstounských. **P1:** „Nechci, aby byl sprostěj...ted' to hodně dětí používá v jeho věku a maj to okoukaný i z těch telefonů, tak jako to nechci...a když má nějaký nápad, kterej se mi zdá špatnej, tak mu řeknu, ať to nedělá a udělá to tak, jak si myslím, že to má bejt.“ **P2:** „Tak třeba nám leze na židle, stoupá si, dělá nějaký věci, co nemá, do elektriky leze, zajímá ho a tak...“ **P4:** „Chci, aby z ní vyrostla slušná holka, takže dbám na to, aby vždycky všude pozdravila nebo když někoho známýho potkáme...pak samozřejmě nechci, aby byla sprostá...ona to má dost odposlouchaný ze školy, ale když holka mluví sprostě tak to je ostuda.“ U větších dětí samozřejmě také nějaké chování rodiče netolerují, ale základní slušné návyky musí dítě mít už od mala. **P7:** „Tak u M. se už sama s nějakým špatným chováním moc nesetkávám nebo s něčím, co bych jí musela zakazovat...největší práci jsem měla, když byla malá, tam sem musela trochu dohánět co její táta zanedbal, ale ted' už nic asi jako nemáme.“

Důležité je, aby byli při výchově dětí jejich rodiče důslední. Neměli by jim vše promíjet a při nedodržení jakýchkoliv pravidel by měla následovat nějaká opatření, aby děti věděly, že si svoje chování nesmí příště dovolit. **P8:** „Dbám na to, aby pravidla, na kterých se dohodneme, dodržoval. Pokud ne, tak mu nedovolím nějaký jeho aktivity, který chce dělat. Chci, aby si tím pak uvědomil, že pokud pak on něco chce, tak si ty nějaký věci nemůže dovolovat.“ **P9:** „Já se neostýchám jí před lidma plácnout...ale

nejdřív jí napomenu a trvám si na tom, neustoupim. Takže když je zle, tak je zle.“P3: „Jako ona ví, že když je problém tak je zle...jsem důslednej. Pokud neposlechne, tak dostane na zadek a de do postýlky. Nemažu se s ní.“P4: „Já vždycky čekám, až se za to když něco udělá, omluví. Pokud je na mě třeba drzá, tak jí vynadám, někdy se rozbrečí ale nechám jí a pak se s ní nebavim. Nebudu za ní ještě chodit a třeba se jí omlouvat, prostě čekám, až přijde a zkusí to nějak napravit a omluvit se mi. Bez omluvy nejdem dál.“

Odpovědí na druhou dílčí výzkumnou otázku, ve které je hovořeno o strategiích, které pěstouni při řešení rizikových faktorů volí, je, že tyto strategie souvisí s individuálním chováním jedinců, nelze je zobecňovat a liší se v konkrétních situacích. Pěstouni shodně uváděli, že v případě nevhodného chování u dítěte přistupují k jistým opatřením, která jsou dle jejich názoru úměrná vzhledem k jejich věku a možnostem. Pro většinu dětí je dle pěstounů největším trestem zákaz používání mobilního telefonu a jiných informačních technologií, jako je PC, tablet apod. nejčastější strategií pěstounů při řešení problémů s dětmi jsou tedy zákazy. Pěstouni také uváděli, že jednou ze strategií předcházení rizikových faktorů je to, že dětem stanovují povinnosti, které jsou taktéž úměrné jejich věku. Děti tedy musí pomáhat v domácnosti, věnovat se zájmové činnosti či si uklízet svůj pokoj. Z odpovědí respondentů je zřejmé, že volba strategií, kterou pěstouni při řešení rizikových faktorů volí je často ovlivněna tím, jaké strategie volili při výchově vlastních dětí a jak moc byly tyto strategie účinné či nikoli. Hovoříme-li o biologické rodině jako o rizikovém faktoru pěstounské péče, pěstouni tato rizika neřeší sami, nýbrž se v těchto věcech obrací na sociálního pracovníka oddělení sociálně-právní ochrany dětí, kdy se této jejich spolupráci věnují v následující dílčí výzkumné otázce.

DVO3: Jakou roli hraje pracovník OSPOD při řešení rizikových faktorů u dítěte v pěstounské péči?

Následující kategorie jsem zvolila pro zjišťování odpovědí na výše uvedenou výzkumnou otázku:

- a) vztah sociálního pracovníka s pěstounem
- b) nástroje a jednání sociálního pracovníka

- **ad a) vztah sociálního pracovníka s pěstounem**

Každé dítě v pěstounské péči má na starosti klíčový pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Náplní práce sociálního pracovníka jsou mimo jiné pravidelné návštěvy v domácnosti, pomoc při řešení jakýchkoli problémů ohledně pěstounství, vedení spisové dokumentace, kontakt s odborníky, školou a podobně.

Pěstounům jsem položila poslední sérii otázek, která se týkala právě práce sociálního pracovníka a kontaktu s jeho rodinou.

Jako první otázka byla, v jakých případech se na sociálního pracovníka obrací s žádostí o pomoc při řešení problémů s dítětem. **P6:** „*Tak já chodím za nima většinou ohledně peněz. A co se týče výchovy, to si zařídím sám. Takže spíš takový zákonný věci, co si nemůžu sám zařídit.*“ **P1:** „*No my sme ted' řešili zbavení mateřských práv, protože chodím s ním po doktorech a tak dále, kdyby k něčemu muselo dojít, tak aby sem jí nemusela hledat, takže to jsme byli u soudu a řešili to.*“ **P10:** „*On kluk jezdí vždycky v létě na tábor a my na něj dostáváme nějaký příspěvky, aby moch jet, takže se tam vždycky objednáme a ta paní nám to pomůže vždycky zařídit.*“

Sociální pracovník pěstounům také pomáhá při nekomunikaci biologického rodiče s pěstounem, případně s vlastním dítětem. **P9:** „*No my tam byli kvůli tomu, že nám její táta neodpovídal a nijak prostě nereagoval na zprávy, který sme mu posílali, abysme se domluvili opět na schůzce, kterou se snažíme jednou za určitou dobu zrealizovat. Takže sme tam za paní došli, aby nám poradila co a jak, ona se s ním pak spojila sama a díky tý paní sme se zase sešli a N. ho mohla vidět.*“ Mnoho pěstounů chodí za sociálním pracovníkem ohledně věcí, se kterými si nevědí sami rady. **P2:** „*No víte co, my tam chodíme, když si nevíme rady...třeba nám nepřišly dávky, tak jsme tam šli a paní nás odkázala někam jinam, jako dost nám radí, kam kdy máme jít s nějakým problémem nebo tak.*“ **P7:** „*Jednou jsme právě chtěli jet v létě k moři a holka potřebovala pas a její táta nebyl tehdy dohledatelný, aby nám to podepsal, tak jsme šli právě poprosit paní sociální, aby nám s tím pomohla.*“

Poradenství sociálního pracovníka je pro mnohé pěstouny velice užitečné. **P4:** „*Hodně nám pomáhají ty lidi, ohledně bytový otázky, nebo ohledně peněz.*“ **P9:** „*Joo to určitě...když byla menší...třeba jako jaký má otecnařok jestli si jí může vzít, tak jsem se*

ptala, jestli tomu můžu zabránit...prostě jak to udělat, aby si ji nepučoval...protože on si ji pučoval a chodil do krámu krást, takže jsem se bála, že jí odeberou. Ale ona ta paní mi říkala at' se nebojím, i kdyby jí odebrali, daj vědět nám OSPODu my automaticky když víme, že jí máte v péči, vám ji předáme. Ale říkám, nemusí k tomu přece dojít, aby jí někdo odebíral a někde řvala, takže to bylo hrozný, když byla menší. Navrhla nám, že bud' budu chodit s ním ven a nebo on bude u nás doma.“P3: „Je to pro mě hodně dobrý...já vůbec nevím, co kdy mám udělat nebo kam prostě chodit když něco potřebuju, tak za paní dojdu a ona mi všechno řekne.“P5: „Tak já už toho ted' zase moc nepotřebuju, ale když byla malá, tak sem tam chodila furt...paní ze mě musela bejt asi nadšená, ale já tohle vůbec neumím.“

Z výše uvedených odpovědí vyplývá, že pro pěstouny je sociální pracovník velice důležitý. Mnohdy potřebují pomoc s formálními a úředními záležitostmi, které oni sami neumí vyřešit.

V souvislosti s tím mi pěstouni hodnotili spolupráci s klíčovým sociálním pracovníkem. P2: *„Hodně nám ty lidi pomáhaj...a bez nich bysme se nehli. Takže to hodnotim velmi dobře, že ta spolupráce tam je.“* P1: *„No tak ta spolupráce určitě je dobrá, my jsme rádi, že tam tu paní máme, protože kdykoliv si nevíme rady, tak ona tam je a jenom jí třeba zavoláme a ona nám pomůže nebo nám poradí za kým máme třeba jít...ale jsme moc rádi, že ji tam máme.“* P8: *„Noo tak, ta spolupráce zase není tak velká, paní co k nám chodí a dycky když něco potřebuju, tak jí řeknu, ale jinak jí názkzbytečněneotravuju, s dost věcma si poradíme sami...ale jak říkám, chodí sem, takže když něco je potřeba tak ta spolupráce je dobrá z její strany.“*

- **ad b) nástroje a jednání sociálního pracovníka**

Sociální pracovník musí brát vždy v potaz subjekt, se kterým pracuje. Jinou metodou bude pracovat například s jednotlivcem, jinak se skupinou a třeba zcela jinak bude pracovat s člověkem, který se ocitá ve špatné životní situaci.

Dále by měl pracovník umět být schopen používat více přístupů ke klientovi s ohledem na cíl sociální práce a nebýt omezen jen na jednu metodu práce.

Jak uvádí Paulík (2005, s. 16), pracovníci v rámci preventivní roviny užívají pravidla, návody, nařízení a zákazy vymezující to, jak se má občan správně chovat a následně užívají zejména poradenství, sociální terapii a následnou rehabilitaci.

Každý pěstoun vnímá nástroje sociálního pracovníka individuálně. Jako pozitivní nástroje uváděli pěstouni například tyto: **P10**: „*A tak většinou takhle, že když oni se za nás přimluví. Když něco chceme vyřídit, tak to de líp. Nás hned na těch úřadech neberou, nás mnohdy odbijou, takže nám dá paní třeba nějaký papír, kterej nám pomůže něco dál vyřídit.*“ **P1**: *No jako pozitiva vnímá to, že paní rozumí všem těm zákonům a podobně, pomůže nám vyřídit třeba ty různé věci okolo soudu.*“ **P7**: „*Právě je to dobrý v tom, že když jsem potřebovala něco podepsat od jejího otce a nemohla jsem ho sehnat a neozýval se mi, tak jsem za paní došla a vždycky to nějak vyřídila a pak mi jen řekla ať si třeba zajdu tam a tam a bylo to dobrý.*“ **P3**: „*Já jak sem si jí bral, když byla uplnýmimino, tak jsem vůbec nevěděl co mám dělat...jako myslím papírově...Jestli se mám nahlásit někde a kde, jak to je s doktorkou a tak různě...takže sem paní dost často volal, nechtěl sem tam tahat zbytečně malou, takže většinu sem s ní vyřídil po telefonu.*“

Respondenti hlavně uváděli, že jako pozitivní nástroj pracovníka vnímají jeho přehled legislativy. Sami si mnohdy nevědí rady a zákony neznají, tudíž jsou rádi, že jim může někdo bezplatně pomoci.

Následně jako negativní jednání, která pěstounům nevyhovují, mohou být tato: **P2**: „*Tak co mě třeba napadá je, sou ty častý návštěvy tý paní...ona sem k nám chodí asi tak každý dva měsíce pokud si to tak nějak vybavuju správně...ze začátku mi to přišlo správný, že je jasný, že chce vidět, jak malej žije a tak...ale pořád se ptá co je novýho, ale za ty dva měsíce se obvykle nic nestane, takže mi to přijde zbytečný...podle mě existují jiný domácnosti, kde by to měli kontrolovat takhle často než sme my. Trochu si pak přijdu, že mi nevěří.*“ **P6**: „*Asi mi vadí jen jedna věc. Ty návštěvy samotný mi nevaděj, ale mě vadí, jak paní prochází všechny místnosti a kouká se do nich...někdy chtěla vidět i ledničku a tak..to už teď teda nechce, ale přijde mi to dost ponižující...dobrovolně se tady starám o něčí dítě a ještě, jsme takhle špehovaný.*“

Naopak někteří respondenti neshledali nic, co by jim vadilo: **P4:** „*No tak zatím jsem se nepotkal s nějakým takovým člověkem, většinou nám vyjdou vstříc.*“ **P3:** „*Nééé, všechno v pořádku, není nic co by mi vadilo.*“ **P1:** „*Já s paní nemám žádný problém...jak říkám, se vším mi vždycky pomohla s těma papírama a tak, všechno u nás probíhá dobře.*“

Avšak nesetkala jsem se s tím, že by nějakému pěstounovi vadilo přímo konkrétní chování sociálního pracovníka. Pokud jim něco vadilo, tak to byly však pracovní povinnosti, které vyplývají z náplně práce sociálního pracovníka, se kterým oni sami nemohou nic dělat a náplň práce musí vykonávat tak, jak jim je nařízeno.

Jako poslední otázku, na kterou jsem se pěstounů ptala, byla, v jakých případech s řešením konkrétní situace sociálního pracovníka souhlasíte a v jakých nikoli. **P6:** „*Stalo se mi, že tady ta vedoucí pěstounský péče mě před rokem hnala, ať du do práce, ať du do práce a když se se ozval, že mě se to nevyplatí, protože ona mi pak strhne nějaký peníze co pobírám a já za ty peníze budu vstávat. No takže kdybych mohl mít ty peníze navíc, co si vydělám, tak prosím, ale když na tom budu stejně, budu ho muset brzo budít, abych ho dal do družiny a bejt na pracovišti v tu danou dobu, kdy oni chtěj, tak to není pro nikoho výhodný.*“ **P2:** „*Hmm to asi ne, vše asi dobrý...akorát že nemůžu chodit na to školení tu pěstounskou péči, takže mi nosej domů papíry, aby sem se zaučoval.*“ **P9:** „*Tak třeba mi paní nedávno navrhovala, že bych měla N. poslat k psychiatrovi...nemyslete si že by byla blázen, ale on jí tam o dost líp vysvětlí a poradí, to co se jí stalo a že ten táta je takovejakejje....je pak taková lepší vždycky. Takže za to sem ráda.*“ **P7:** *Tak spíš dřív, když byla M. menší, tak chodívala do toho střediska, jak se těm dětem tam věnujou, aby nenastal třeba nějaký problém (středisko výchovné péče – pozn. autorky). Já se právě bála, že jak tam nebyl ten kontakt moc velkej s tím tátou, tak aby se prostě chovala jako normální dítě a nějak se neodlišovala tím chováním, aby to prostě na ní nepůsobilo...tak to paní vlastně navrhla a pak nám i zařídila.*“ **P10:** „*S čím sem s paní nesouhlasil, bylo, když mi navrhovala hned po tom, co jsem si ho vzal do péče, aby jel na nákejdouhejnápravnej pobyt. Je pravda, že ze začátku, jsem s nim měl dost práce, ale jako chápu, že měl změnu prostředí a tak...ale nikam sem ho posílat nechtěl...nakonec sem si stál za svým a nikam ho neposlal, říkal sem si, že to zvládnou a pro něj by to byla zase další změna a to si nemyslím, že by bylo dobrý.*“

Třetí dílčí výzkumná otázka byla zaměřena na roli sociálního pracovníka oddělení sociálně-právní ochrany dětí při řešení rizikových faktorů u dítěte v pěstounské péči. I přesto, že někteří z pěstounů měli k některým postupům sociálního pracovníka výhrady, shodovaly se jejich odpovědi v tom směru, že role sociálního pracovníka je pro ně důležitou součástí řešení rizikových faktorů a že spolupráce se sociálním pracovníkem je nedílnou součástí celého průběhu výkonu pěstounské péče. Tazatelské otázky byly v této dílčí výzkumné otázce zaměřeny právě na spolupráci sociálního pracovníka a pěstounů, kdy je z odpovědí zřejmé, že je pro pěstouny sociální pracovník nezbytným článkem při výchově dítěte v pěstounské péči. V rámci této otázky pěstouni často sklouzávali a namísto odpovědi na otázky rizikových faktorů spíše odpovídali na otázku, jak jim sociální pracovník pomáhá obecně – např. vyřizování sociálních dávek apod. Díky metodě polostrukturovaných rozhovorů, kdy jsem respondentům mohla otázku dovysvětlit či lehce přeformulovat, jsme se však vždy dostali zpět k tématu, a nakonec pěstouni uváděli, že největší podporu ze strany pracovníka oddělení sociálně-právní ochrany dětí při řešení rizikových faktorů, vnímají při spolupráci nebo naopak nespolečnosti s biologickou rodinou. Uváděli, že sociální pracovníci mají lepší nástroje proto, aby rodinu pomohli najít a v případě potřeby zapojit do procesu pěstounské péče, konkrétně se jednalo např. o udělování souhlasu s lékařskými vyšetřeními či vydáním cestovního pasu. Co se týče negativních poznatků pěstounů, týkaly se tyto pouze častého sociálního šetření, které v domácnostech probíhá, to však s otázkou opět příliš nesouviselo. Poté, co jsem se na otázku lépe doptala, sdělovali pěstouni shodně, že v ohledu řešení rizikových faktorů žádné negativní zkušenosti s pracovníky nemají.

6 Shrnující diskuze

Výzkumné šetření, které jsem v rámci své diplomové práce realizovala bylo zaměřeno na rizikové faktory chování dětí v pěstounské péči a pomocí kterého mělo být zjištěno, s jakými rizikovými faktory se pěstouni u dětí setkávají, jaké strategie při jejich řešení volí a jakou roli v tomto procesu hraje sociální pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Vzhledem k faktu, že pěstounská péče je jednou z nejčastějších forem náhradní rodinné péče, by odpovědi tohoto výzkumného šetření mohly být přínosné pro budoucí pěstouny.

Cílem výzkumného šetření bylo získat odpovědi na dílčí výzkumné otázky a na základě těchto odpovědí pak zodpovědět hlavní výzkumnou otázku. V rámci výzkumného šetření jsem získala dostatek dat, které byly pro analýzu daného jevu nezbytné. Vybraný vzorek deseti pěstounů byl dostatečný a mohla tak být zodpovězena hlavní výzkumná otázka: S jakými rizikovými faktory se pěstouni u dětí nejčastěji setkávají, jaké strategie při jejich řešení volí a jakou roli zde hraje sociální pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

V rámci výzkumného šetření jsem respondentů pokládala tazatelské otázky, které byly zaměřeny na biologickou rodinu dítěte, jeho osobnost a potřeby. Dále mě zajímalo, jaké povinnosti děti v domácnosti mají, jaké chování jim pěstouni zakazují či příkazují a jaké strategie volí při řešení rizik, se kterými se u dětí setkávají. Poslední blok tazatelských otázek byl zaměřen na spolupráci pěstounů s klíčovým sociálním pracovníkem. Jak vnímají jeho roli, jak hodnotí nástroje, které sociální pracovník využívá a jak obecně hodnotí spolupráci s ním.

Odpovědi respondentů se ve velké části shodovaly téměř ve všech bodech. V prvním bloku tazatelských otázek, které odpovídaly na první dílčí výzkumnou otázku, která se týká toho, s jakými rizikovými faktory se pěstouni potýkají, respondenti nejčastěji hovořili o biologické rodině a kontaktu s ní. Jejich nejčastější obavy plynou také z toho, zda biologičtí rodiče na dítě nebudou vyvíjet nátlak a dítě se v pozdějším věku nebude chtít k rodičům vrátit. Dalším z obávaných rizikových faktorů je pro pěstouny sociální prostředí, neboť mají pocit, že i kdyby dítě vychovali sebestépe, může se chytit špatné party, která ho stáhne a dítě bude inklinovat k negativním sociálním jevům. I přesto, že každý z respondentů odpovídal rozdílně a vlastními slovy, po

zhodnocení je zřejmé, že jejich odpovědi jsou v podstatě totožné – obsah je jiný, sdělení však zůstává stejné.

Druhý blok tazatelských otázek byl zaměřen na strategie, které pěstouni volí v případě, že se setkávají s rizikovými faktory. Z odpovědí pěstounů vyplynulo, že se rizikovým faktorům u dětí snaží předcházet a to tak, že je zaměstnávají. Většina pěstounských dětí má dle výzkumného šetření povinnosti. Nejedná se však pouze o povinnosti v domácnosti – např. uklízení pokoje či vynášení koše apod., ale také o vhodné vyplnění jejich volného času. Děti samozřejmě mohou chodit s kamarády ven, či hrát počítačové hry, zároveň však také dost z nich navštěvuje kroužky a schází se v různých klubech, kde se věnují různým volnočasovým aktivitám. Názor na volbu vhodných strategií při řešení rizikových faktorů se samozřejmě lišil s ohledem na věk či pohlaví dítěte. Rozdíl v odpovědích byl také patrný z rozdílnosti lokalit a prostředků, které pěstouni mají, tzn. jiné vyplnění volného času volí pěstouni, kteří žijí ve vyloučených lokalitách a jiné pěstouni, kteří žijí v centru města.

Poslední část tazatelských otázek byla zaměřena na spolupráci a roli pracovníka orgánu sociálně právní ochrany dětí, kterého respondenti vnímají velice pozitivně. Nejvíce oceňují jeho znalost legislativy, kdy jim je schopen a ochoten pomoci v případech, kdy si sami nevědí rady. Konkrétně se pak jednalo o psaní návrhů k soudním jednáním, komunikaci se školou, lékaři a jinými odborníky či s biologickou rodinou. Pěstouni také často zmiňovali, že se na sociálního pracovníka obracejí ve věcech finančních. Sami však uváděli, že co se týče dávek, jsou sociálním pracovníkem odkazováni na odborné pracovníky úřadu práce, neboť sociální dávky nejsou v jejich kompetenci. Co však z hlediska finančních prostředků v jejich kompetenci je, je proplácení respitních pobytů dětí – např. tábory, školy v přírodě apod. V některých odpovědích respondentů jsem postřehla strach z odpovědí. Neměli problém odpovídat na otázky, které se týkaly pozitivních stránek sociálních pracovníků, co se však týče odpovědí negativních, bylo zřejmé, že se jim do nich moc nechce, a to i přesto, že jsem opakovaně upozornila na fakt, že rozhovory jsou anonymní, budou využity pouze v rámci mé diplomové práce a nebudu o nich s nikým hovořit. Tato informace je vždy trochu uklidnila, přesto však ze strany pěstounů zaznělo mnohem více pozitivních skutečností. Otázkou zůstává, zda je jejich zkušenost se sociálními pracovníky opravdu

tak pozitivní anebo zda tyto odpovědi přisuzovat strachu z toho, že odpovědi budou interpretovány klíčovým sociálním pracovníkům.

Z výzkumného šetření tedy vyplývá, že se pěstouni s rizikovými faktory u dětí v pěstounské péči setkávají, jejich míra se však příliš neliší od rizikových faktorů, které vnímali i při výchově vlastních dětí. Při řešení rizikových faktorů volí různé strategie, nejčastěji je to však vyplnění volného času u dětí tím, že je zaměstnají v domácnosti, anebo navštěvují různé kroužky. Co se týče role sociálního pracovníka, je zde spíše jako rovnocenný partner, na kterého se pěstouni v případě potřeby mohou obrátit.

Závěr

Problematika náhradní rodinné péče je v současné době velmi diskutovaným tématem. Společnost je však v této otázce rozdělena na dva tábory. Jsou lidé, kteří pěstounskou péči vnímají jako poslání a velice pozitivně pohlíží na jedince, kteří pěstounskou péči vykonávají. Je však také skupina lidí, která pěstouny vnímá pouze jako lidi, kterým se nechce pracovat a jejich hlavní a jediná motivace pro výkon pěstounské péče jsou finanční prostředky, které jako pěstouni od státu čerpají.

Ve své diplomové práci „Rizikové faktory chování dětí v pěstounské péči“ jsem věnovala pozornost právě rizikovým faktorům chování. Zajímalo mě, jak tyto rizikové faktory chování vnímají pěstouni, s jakými se nejčastěji potýkají, jaké strategie při jejich řešení nejčastěji volí a v neposlední řadě, jakou roli v jejich řešení hraje sociální pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Uvažuji-li o cíli výzkumu, lze konstatovat, že došlo k jeho naplnění. Pěstouni zodpověděli všechny tazatelské otázky, byly tedy zodpovězeny všechny dílčí výzkumné otázky a na základě toho také hlavní výzkumná otázka mé diplomové práce.

Dospěla jsem k závěru, že rizikové faktory chování u dětí v pěstounské péči se příliš neliší od těch, se kterými se pěstouni setkávali nebo setkávají při výchově dětí biologických. Strategie, které volí při řešení těchto rizikových faktorů jsou nejčastěji uložení povinností či zákazy oblíbených volnočasových aktivit. Co se týče spolupráce se sociálním pracovníkem, je jeho role ze strany pěstounů vnímána velice pozitivně. Velice mě překvapilo, jak pěstouni o sociálních pracovnících hovořili a na základě jejich odpovědí mám pocit, že dokážou velice dobře vyhodnotit, v jakých případech je nezbytné se na sociálního pracovníka obracet, v jakých případech je to pro ně přínosné a v jakých nikoli.

Velkou roli v rámci rizikových faktorů chování u dítěte v pěstounské péči mohou sehrát samy děti. Jejich osobnost a individualita jsou hlavním faktorem, který v otázce rizikových faktorů sehrál roli. Pěstouni často uváděli, že mají pocit, že jistou roli hrají geny, které děti sdělily po biologických rodičích, většina se však také shodovalo v tom, že výchovou se dá i s těmito „problémy“ pracovat, jen to chce být důsledný a ve své snaze vychovat z dítěte lepšího člověka, nepolevit.

Z teoretických východisek, kde jsem jako rizikové faktory uváděla např. biologickou rodinu či sociální prostředí se v rámci výzkumu tyto rizikové faktory

chování potvrdily. Biologická rodina byla nejčastějším rizikovým faktorem chování, který pěstouni uváděli, a to v nejrůznějších kontextech. V teoretické části jsem také hovořila o sociálním pracovníkovi, pro mou práci byl důležitý konkrétně výkon sociální práce v rámci orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Z výzkumu je patrné, že si jsou pěstouni velice dobře vědomi svých práv, ale také povinností a stejně tak mají dobrý přehled i o právech a povinnostech sociálního pracovníka, s kterým jako rodina spolupracují. Po vyhodnocení celého výzkumného šetření lze konstatovat, že role sociálního pracovníka je v očích pěstounů nezastupitelná.

Pro výzkumné šetření jsem zvolila kvalitativní výzkum a techniku polostrukturovaného rozhovoru. Tato technika se pro výzkumné šetření v dané oblasti osvědčila, neboť jsem na jejím základě získala veškeré potřebné odpovědi, na základě kterých mohlo dojít k naplnění cíle celého výzkumu.

Tvorba diplomové práce pro mě byla velmi přínosná a doufám, že by se mohla stát také malým přínosem pro čtenáře, kteří se tak mohou zamyslet nejen nad otázkou pěstounství, ale také nad otázkou sociální práce a její důležitosti v naší společnosti.

Seznam použité literatury

Knihy, periodika:

BECHYŇOVÁ, Věra. *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*. Praha: IREAS, 2007. ISBN 978-80-86684-47-5.

BITTNER Petr., HAVIGEROVÁ Jana., JANIŠOVÁ Ivana., LANGHASOVÁ Hana. *Děti z ústavů!*. Liga lidských práv, 2007.

BUBLEOVÁ, Věduna a Lucie BENEŠOVÁ. *Hledáme nové rodiče*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2001.

BUBLEOVÁ, Věduna, Alena VÁVROVÁ, Lucie VRÁNOVÁ a Jana FRANTÍKOVÁ. *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. ISBN 978-80-87455-01-2.

BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 3., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014. ISBN 978-80-87455-19-7.

ČÁBALOVÁ, Dagmar. *Pedagogika*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2993-0.

ERIKSON, Erik H. *Childhood and society*. Harmondsworth: PenguinBooks, 1970. PelicanBooks.

GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1788-3.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0873-0.

HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. Pedagogická praxe (Portál). ISBN 978-80-7367-628-5.

HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha: Portál, 2004. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-888-0.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 8073670402.

HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a Lenka WESTPHALOVA. *Rodinné právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2017. ISBN 8074006441.

CHVÁLA, Vladislav a Ludmila TRAPKOVÁ. *Rodinná terapie a teorie jin-jangu*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-391-8.

KOLUCHOVÁ, Jarmila. Z výsledků dlouhodobých výzkumů pěstounských rodin. In *Pediatric pro praxi*. 2003

KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese: [psychoterapeutické kapitoly pro sociální, pedagogické a zdravotnické profese]*. 5. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-181-6.

KOVAŘÍK, Jiří, Věduna BUBLEOVÁ a Kateřina ŠLESINGEROVÁ. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-957-7.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1963.

MACEK, Petr. *Adolescence*. Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7.

MATĚJČEK, Zdeněk. ed., KOLUCHOVÁ, J., BUBLEOVÁ, V., KOVAŘÍK, J., BENEŠOVÁ, L., Osvojení a pěstounská péče. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. 155 s. ISBN 80-7178-637-3.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Třetí, upravené vydání (ve Vyšehradu první). Praha: Vyšehrad, 2017. ISBN 978-80-7429-797-7.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3336-7.

MATOUŠEK, Oldřich, ed. *Dítě traumatizované v blízkých vztazích: manuál pro profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1242-3.

MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.

MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-502-8.

MUSIL, Libor a Jindřich ŠRAJER, ed. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. České Budějovice: Libor Musil v nakl. Albert, 2008. ISBN 978-80-7326-145-0.

NAKONEČNÝ, Milan, Tomáš MACHULA a Jan SAMOHÝL. *Česká tomistická psychologie: historie a perspektivy*. Praha: Triton, 2009. Psyché (Triton). ISBN 978-80-7387-338-7.

- NOVOTNÝ, Petr, Jitka IVIČIČOVÁ, Ivana SYRŮČKOVÁ a Pavlína VONDRÁČKOVÁ. *Nový občanský zákoník. 2.*, aktualizované vydání. Praha: GradaPublishing, 2017. Právo pro každého (Grada). ISBN 978-80-271-0431-4.
- NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde Praha, 2012. ISBN 978-80-86131-91-7.
- PAULÍK, Karel. *Základy vývojové psychologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2005. ISBN 80-7368-039-4.
- PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4317-2.
- PIAGET, Jean a Bärbel INHELDER. *Psychologie dítěte*. Vyd. 5. Přeložil Eva VYSKOČILOVÁ. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-798-5.
- PIPEKOVÁ, Jarmila a Marie VÍTKOVÁ, ed. *Znevýhodněné osoby na trhu práce v kontextu národní a evropské spolupráce: sborník z mezinárodní konference pořádané k Evropskému roku zdravotně postižených osob : [Brno 3.-5. září 2003]*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-048-4.
- PREKOP, Jirina. *Jak být dobrým rodičem: krůpěje výchovných moudrostí*. Praha: Grada, 2001. Pro rodiče. ISBN 80-247-9063-7.
- PRŮCHA, Jan, ed. *Pedagogická encyklopedie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. 935 s. ISBN 9788073675462.
- PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. [i.e. Vyd. 5.]. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-416-8.
- REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.
- ŘÍČAN, Pavel a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Dětská klinická psychologie*. 4., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1049-5.
- ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6.
- SCHOOLER, Jayne E. a Jiří KOVAŘÍK. *Adopce: vztah založený na slibu : užitečné rady a postřehy pro adoptivní rodiče a pěstouny*. Praha: Návrat domů, 2002. ISBN 80-7255-066-7.
- ŠKOVIERA, Albin. *Dilemata náhradní výchovy*. Vyd.1. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.
- ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

TRAIN, Alan. *Nejčastější poruchy chování dětí: jak je rozpoznat a kdy se obrátit na odborníka*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-503-2.

ÚLEHLA, Ivan. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální praxe*. Vyd. 3., v Sociologickém nakladatelství (SLON) 2. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 8086429369.

Úmluva o právech dítěte a související dokumenty. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2016. ISBN 978-80-7421-120-1.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývojdítě v náhradní rodinné péči*. Vyd. 1. Praha: Střediskonáhradní rodinné péče, 2012, 181 s. ISBN 978-80-87455-14-2.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychologie osobnosti*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1832-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1074-4.

VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1428-8.

VYSKOČIL, F.: *Právní úprava náhradní rodinné péče v České republice*. Střediskonáhradní rodinné péče, spolek, Praha, 2014.

WOLESKÁ, Jana. 1999. Deprivační syndrom a jeho následky u dětí v náhradní rodinné péči. In *Sborník přednášek z 6. konference o náhradní rodinné péči, Olomouc, 2.-4. června 1999*. Praha, 1999, s. 60-64. ISBN 80 85529-66-1.

ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012, 197 s. ISBN 978-80-262-0065-9.

ZITA, Josef. *Etické problémy výzkumu v sociální práci*. In: KAPPL, Miroslav; SMUTEK, Martin; TRUHLÁŘOVÁ, Zuzana, eds. *Etika sociální práce*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. S. 270-282. ISBN 978-80-7435-037-5

Elektronické zdroje:

ČÁPOVÁ, Hana. *Zázračná novela*. [online]. 09. 02. 2014. [cit. 05.12.2019]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/tydenik/2014/7/zazracna-novela>

Dítě v systému náhradní rodinné péče. [online]. Sdružení pěstounských rodin v rámci projektu „Společně pro rodinu“ [cit. 05.12.2019]. Dostupné z: <http://www.pestouni.cz/wp-content/uploads/2019/02/sbornik-prispevku-konference-nrp-2008.pdf>

DVOŘÁK, J. *Systém náhradní výchovy*. [online]. 22. 11. 2007. [cit. 10.11.2019]. Dostupné z: <http://www.anv.cz/co-je-nahradni-vychova>

IFCO. *Whatisfoster care? InernationalFoster are Organisation*. [online]. 2019 [cit. 03.11.2019]. Dostupné z: <http://www.ifco.info/foster-carers/what-is.foster-care>

Já pěstoun. Příručka pro zájemce o pěstounství. [online]. Nadační fond J&T [cit. 05.12.2019]. Dostupné z: <http://www.hledamerodice.cz/download/prirucka-ja-pestoun.pdf>

MPSV ČR. *Dohody o výkonu pěstounské péče – vzorová dohoda formuláře*. [online]. 2015 [cit. 24. 11. 2019]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14503#1>

MPSV ČR. *Průvodce pro náhradní rodinnou péči*. [online]. 2006 [cit. 10. 12. 2019]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/formy-nahradni-rodinne-pece>

Odborná příprava budoucích pěstounů a osvojitelů. [online]. 2009. TRIADA, o.s. [cit. 10.12.2019]. Dostupné z: https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/odborna_pripava_triada.pdf

SEMERÁDOVÁ, Monika. *Metodika doprovázení*. [online]. 2013 [cit. 03. 01. 2020]. Dostupné z: https://www.centrumpodpory.cz/soubory/metodiky/Amalthea_Metodika_doprovazeni.pdf

Zákony:

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

Seznam příloh

- 1. Informovaný souhlas s účastí ve výzkumu**
- 2. Přepis rozhovoru**
- 3. Orientační kódovací tabulka**

Příloha č.1 – Informovaný souhlas s účastí na výzkumu

Souhlasím se svou účastí na výzkumu na téma „Rizikové faktory chování u dětí v pěstounské péči“. Byl/a jsem informován/a o účelu výzkumu, formě spolupráce, způsobu záznamu dat a nakládání s nimi, možnosti odmítnout odpověď na některé otázky, možnosti odstoupit z výzkumu, možnosti získat jakékoli informace ohledně výzkumu a možnostech využití výsledků výzkumu.

.....

Datum

.....

Podpis

Příloha č.2 – Přepis rozhovoru

*T= tazatel
P=pěstoun*

T: Dobrý den, já bych Vám na začátek chtěla poděkovat za odpovědi k mému výzkumu, k mé diplomové práci na téma Rizikové faktory chování u dětí v pěstounské péči. Nejprve se tedy jenom zeptám. Vy máte v pěstounské péči kolik dětí?

P: Jedno.

T: A je to chlapec nebo dívka?

P: Chlapec.

T: Ještě se zeptám jen na věk?

P: Je mu třináct.

T: Dobře. A teď tedy již pojd'me k výzkumu. Zeptám se tedy: Jaké rizikové faktory v rámci péče o dítě v té pěstounské péči vy sám vnímáte. Čeho se třeba nejvíc bojíte, z čeho máte strach?

P: „N. je sice hodnej kluk, všechno, ale nikdy nevíte...pořád tady vidim potloukat se takový ty partičky grázlů, do školy pořádně nechoděj...samozřejmě ho vedu k tomu, že tohle nepřichází v úvahu, ale mnohdy i když se snažíte, se to může někde pokazit. Chci, aby z něj jednou něco bylo.“

T: S jakými výchovnými problémy se u dítěte setkáváte?

P: „Sem tam řešíme to, že někdy ze školy přinese nějakou poznámku, není jich jako nák hodně, ale jako někdy...když to tak schrnu, tak jednou za měsíc nákou dostane třeba za špatný chování buď o hodině nebo o přestávce. On je docela rozlítanej, tak ho paní učitelka mnohdy napomene, doma mu to zkusíme vysvětlit, že to dělat jako nemá, ale jak je tam s těma kámošema, tak se někdy neudrží no...ale asi nic vážnějšího úplně zatím neřešíme.“

T: O jakých problémech s Vámi dítě hovoří?

P: „Asi žádný zásadní jako záporný neřešíme, spíš jen pozitivní. Víte jak...hrozně se mu líběj auta. V pokoji má milion časopisů o autech, pořád si o nich něco čte a tak. Dokonce po mě chce, abychom jezdili na nějaký výstavy, o kterých mu kluci ve škole říkaj...ale jako sem rád, že má o něco zájem.“

T: Jakých témat se při komunikaci s dítětem obáváte? Jsou nějaká témata, která vás děsí, že je budete muset řešit?

P: Trochu mě děsí to, až se jednou bude ptát na opravdový důvod, proč je u nás. My jsme mu samozřejmě řekli nějaký důvod, ale ne celý, protože je na to myslím ještě malej. Jeho biologičtí rodiče byli právě jako feťáci, tak toho se bojím, jak mu to budu vysvětlovat a jak to vezme.

T: Jak probíhá kontakt dětí s jejich biologickými rodiči?

P: „Syn mi zavolá jestli může kluka zase vidět...samozřejmě mu v tom nebráním, sem rád, že má zájem...sejdem se obvykle u Prioru a zase se tam pak ve smluvenej čas sejdem a předá mi ho zpátky.“

T: Jak často mezi nimi dochází ke kontaktu?

P: Noo tak já nevím, asi třeba jednou za čtrnáct dní nebo tři tejdny, tak ňák. Jednou za měsíc to každopádně určite je, možná někdy i dvakrát.

T: Jakým způsobem zasahují rodiče do Vaší výchovy?

P: „No kluk chodí do sedmičky, je celkem dost v pubertě, ale pomoc nepotřebuju ani nechci od syna výchovnou pomoc...každý určitý věci můžem vidět jinak a pak v tom kluk bude mít bordel...to nechci. Syn se jako zajímá, jestli zlobí nebo nezlobí nebo tak, věřím, že když ho má na starosti někdy von, tak že ho nenechá si dělat, co chce, ale ani syn sám se mi do toho nechce motat.“

T: Jak často s dětmi, ve Vašem případě s N. hovoříte o rodičích, jaká konkrétní témata o biologické rodině řešíte?

P: No my to probíráme jenom, když jsou z jeho strany nějaký otázky. My jsme mu pověděli vše, co nám přišlo důležitý, už když jsme si ho vzali a teď to řešíme jen v případě, když se teda zeptá on.

T: Jak probíhá Váš kontakt s biologickou rodinou? Já se jenom zeptám. Je to nějaká příbuzenská péče?

P: Jojo, příbuzenská. No náš kontakt právě taky probíhá nějak jednou za ten měsíc, domluvíme tu schůzku, často přes telefon...no pak my tam jdeme na to smluvený místo s našim klukem, předáme ho, řeknem si nějaký informace a pak si ho zase vyzvedneme tak, jak se domluvíme. Jinej kontakt moc mezi náma ale není.

T: Jak dítěti prezentujete jeho biologickou rodinu? Já se jenom zeptám. Je to nějaká příbuzenská péče?

P: No zkouším ji prezentovat v tom lepším světle. Říkám něco v tom smyslu, že jeho rodiče měli problémy, který byly vážnější a kvůli tomu se nemohli o něj starat, tak proto sme si ho vzali my.

T: Jak vnímáte změnu potřeb dítěte za celou dobu, co je v pěstounské péči?

P: No tak samozřejmě ty potřeby se mění s každým věkem toho dítěte...když byl menší tak potřeboval něco jinýho, teď zase potřebuje něco jinýho. Jako je vidět, že nás potřebuje, že potřebuje pomoc s úkoly. Takže jako je vidět, že potřebuje víc věcí než dřív, ale nepříjde mi to jiný než u dětí v klasických rodinách.

T: Jak vnímáte osobnost dítěte? Kdybyste ho měl popsat, tak jaký je?

P: „N. je hodnej. Jakože se na něj dá spolehnout, když se domluvíme na tom, že až přijde ze školy tak má udělat to a to, tak to je obvykle udělaný...ono je na něm vidět, že nám rád pomáhá s čímkoliv. Řek bych, že je nápomocnej spolužákům, je kamarádskej, pořád tady na něj někdo zvoní...vidim to hlavně na ty kladný věci.“

T: Dobře. A jak moc Vás dle Vašeho názoru dítě respektuje?

P: No jako teď už je to lepší, samozřejmě předtim dřív, když jsme si ho vzali, tak jsme měli trochu problém, nebyl totiž moc vychovanej, ale už jsme to dali dokupy a je to v pohodě.

DVO2

T: Děkuji. Nyní přejdeme ke druhé části otázek. Jakým způsobem dítě tedy vychováváte?

P: No prostě zkouším v klidu, na domluvě všechno, pokud to nefunguje z jeho strany, tak zvyšuju hlas, ale když není drzej a třeba jen něco neudělá nebo nezvládne, tak jsou menší postihy, ale když je drzej, tak má zákaz mobilu, televize a tak, někdy prostě dostane i přes zadek, ale to je myslim normální u všech rodičů, když chtěj dítě dobře vychovat.

T: Vy už jste trochu nat'ukl i tu další otázku. Jakou strategii volíte v případě, že Vás dítě neposlouchá?

P: Jasně...no zakážu mu telefon a tyhleto elektronický přístroje, někdy nemůže jít s kámošema ven. No musí se učit a tak...pak ho někdy vyzkouším a když je zase nějakou dobu v klidu a vidim, že se snaží, tak mu postupně zase vše dovolim.

T: Jaká pravidla dítěti stanovujete?

P: Co musí, tak on přijde ze školy, tak udělá domácí úkoly a pak má volno. Někdy nám pomáhá třeba s úklidem nebo podobně, co potřebujeme, ale to asi není úplně nějaký pravidlo...spíš asi ty úkoly po příchodu domů vždycky.

T: Jaké konkrétní chování dítěti zakazujete nebo přikazujete?

P: Netoleruju mu doma aby sprostě mluvil...když mluví náhodou sprostě, tak mu nedáme žádný kapesný v tom tejdnu a tak.

T: Jak moc jste při řešení problémů důslední?

P: Noo jasně...tak když je problém, tak mu vynadáme a tak, zabavíme mu to co jsem vám už říkal nebo že prostě nemůže ven...a jen tak nepovolím. Musím vidět, že se snaží zase něco napravit a tak a že se hlavně omluví. Takže určitě za nim ještě nechodím a neomlouvám se mu, že jsem mu to a to zakázal.

T: Jaké povinnosti dítě doma má?

P: „Kluk je přihlášený na fotbal, takže má dvakrát tejdně tréninky...o víkendu chodí i s klukama na hřiště si zakopat. Jsem rád, že ho do toho nemusím nutit, že si vybral to, co ho baví a chodí tam dobrovolně. Samozřejmě, že musí mít splněnou školu, ale v ty dny, kdy má ty tréninky a nestihne vše udělat než tam de, tak jako určitě mu neříkám, že to nejdřív dodělá...dodělá to pak až přijde.“

DVO3

T: Děkuji a teď přejdeme k poslední části otázek. V Jakých případech se obracíte na sociálního pracovníka s žádostí o pomoc při řešení problémů s dítětem?

P: „On kluk jezdí vždycky v létě na tábor a my na něj dostáváme nějaký příspěvky, aby moč jet, takže se tam vždycky objednáme a ta paní nám to pomůže vždycky zařídit.“

T: V čem je pro Vás poradenství sociálního pracovníka užitečné?

P: No jako paní rozumí všem těm zákonům a tak, že nám pomůže vyřídit třeba soud, protože nevim jak se to dělá, tak jsem rád, že to paní udělá.

T: Které konkrétní nástroje sociálního pracovníka vnímáte jako pozitivní?

P: „A tak většinou takhle, že když oni se za nás přimluví. Když něco chceme vyřídit, tak to de líp. Nás hned na těch úřadech neberou, nás mnohdy odbijou, takže nám dá paní třeba nějaký papír, kterej nám pomůže něco dál vyřídit.“

T: Které konkrétní jednání sociálního pracovníka Vám naopak nevyhovuje?

P: Co mě tak asi jediný napadá je, jak často sem ta paní chodí. Podle mě to je až moc často, ale asi to dělat musí no, ale tohle mi vadí.

T: Jak hodnotíte spolupráci s klíčovým sociálním pracovníkem?

P: *Jooo dobře, s ničím nemáme problém, paní je ochotná, takže dobrý.*

T: V jakých případech s řešením situace sociálního pracovníka souhlasíte a v jakých nikoli?

P: *„S čím sem s paní nesouhlasil, bylo, když mi navrhovala hned po tom, co jsem si ho vzal do péče, aby jel na nějakýdlouhejnápravnej pobyt. Je pravda, že ze začátku, jsem s nim měl dost práce, ale jako chápu, že měl změnu prostředí a tak...ale nikam sem ho posílat nechtěl...nakonec sem si stál za svým a nikam ho neposlal, říkal sem si, že to zvládnou a pro něj by to byla zase další změna a to si nemyslím, že by bylo dobrý.“*

Příloha č.3 - Orientační kódovací tabulka – DVO 1

Kategorie	Kódy	Četnost výskytu
vztah a komunikace s biologickou rodinou	zájem o děti	6
	povědomí biologické rodině	4
osobnost a potřeby dítěte	vlastnosti	8
	geny	3
sociální prostředí	kamarádi	9
	škola	6